

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГРИНОВЕЦЬ ОКСАНА БОГДАНІВНА

УДК 347.952

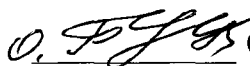
ДИСЕРТАЦІЯ

УСКЛАДНЕННЯ У ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

081 – Право

Подається на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 О. Б. Гриновець

Науковий керівник – **Грабар Наталія Михайлівна**, кандидат юридичних наук,
доцент

Львів – 2025

АНОТАЦІЯ

Гриновець О. Б. Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в галузі знань 08 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2025.

Автором досліджено ускладнення у здійсненні виконавчого провадження та запропоновано їхню класифікацію. Під ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження автор розуміє юридично значущі обставини суб'єктивного або об'єктивного характеру, що виникають у межах уже відкритого виконавчого провадження та порушують або затримують у часі розвиток його нормативно визначеної поетапної послідовності, ускладнюють або унеможливлюють вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення юрисдикційного органу, вимагають додаткових процесуальних чи адміністративних рішень, часу, коштів тощо, а відтак трансформують процес виконання судового чи іншого юрисдикційного акта із процедурно лінійного у адаптивно-проблемний, який потребує інституційного втручання, передусім суду.

Ускладнення у виконавчому провадженні прокласифіковано за такими критеріями: за джерелом виникнення (об'єктивні та суб'єктивні ускладнення); за процесуальним етапом, на якому вони виникають (до відкриття виконавчого провадження; на етапі відкриття та підготовки; на етапі вчинення виконавчих дій; на завершальному етапі виконавчого провадження); за характером правового механізму реагування (ускладнення, які усуваються самостійно виконавцем; ускладнення, для усунення яких необхідне звернення до суду; ускладнення, які не мають чітко визначеного алгоритму вирішення); за формою прояву (формально-правові, матеріально-фактичні, технічні, процесуальні ускладнення); за суб'єктом, діяння якого зумовило ускладнення (з боку стягувача; з боку боржника; з боку

виконавця; з боку суду або інших органів); за рівнем впливу на ефективність виконавчого провадження (локальні та системні ускладнення);

Доведено, що роль суду у подоланні ускладнень, що виникають на різних етапах виконавчого провадження, є системоутворювальною для забезпечення поновлення прав особи. Суд є гарантом правової визначеності, відіграє роль арбітра не лише між сторонами виконавчого провадження, а й між інтересами правозастосування та принципами справедливості, пропорційності, правовладдя. Участь суду є вирішальною у випадках, коли механізм примусового виконання з тих чи інших причин втрачає здатність до самостійного функціонування.

Констатовано, що цифровізація виконавчого провадження, доповнена інтеграцією технологій штучного інтелекту (ШІ), є серед істотних відповідей на виклики, що зумовлюють системні ускладнення на стадії виконання рішень юрисдикційних органів. На прикладі Литви переконливо демонстровано ефективність запровадження низки ШІ-рішень у виконавче провадження, які дозволили автоматизувати моніторинг змін у правовому статусі боржників, оптимізувати продаж майна, забезпечити ефективну взаємодію з банками щодо стягнення грошових коштів, а також розвантажити виконавців від рутинної консультативної роботи.

Обґрунтовано, що для України особливо актуальним є запровадження функціоналу штучного інтелекту в межах АСВП з метою: автоматизованого виявлення майнових активів боржника шляхом інтеграції з реєстрами та банківськими системами в режимі реального часу; створення системи інтелектуального моніторингу платіжної дисципліни боржника, що передбачає фіксацію прострочень і формування відповідних сценаріїв реагування виконавця; предиктивного аналізу ризиків несплати; використання чат-ботів для оперативного консультування сторін виконавчого провадження, особливо у випадках стандартних запитів; запровадження цифрової системи електронних аукціонів із функцією підвищення ставок в автоматизованому режимі; створення прозорості, підзвітності та аудиторованої моделі функціонування ШІ з урахуванням

принципів правової визначеності, справедливості, захисту персональних даних та недискримінації. Для практичної реалізації запропонованого необхідно: внести зміни до Положення про АСВП із розширенням його функціоналу в напрямку застосування аналітичних моделей та алгоритмів ШІ; нормативно врегулювати відповідальність за ухвалення рішень на основі ШІ з урахуванням наведених нами застережень відповідно до принципів Європейської етичної хартії CEPEJ та AI Act, забезпечити механізми оскарження автоматизованих рішень; створити систему акредитації та сертифікації ІТ-рішень, які використовуються у виконавчому провадженні; забезпечити міжінституційний обмін даними через API (application programming interface) з державними реєстрами, Міністерством фінансів, банками, Пенсійним фондом тощо. Наголошено, що використання ШІ у сфері виконавчого провадження має бути підпорядковане принципам людиноцентричності, правової визначеності, правовладдя, пропорційності, етичної відповідальності, прозорості алгоритмів, підконтрольності та можливості оскарження. Концептуальне розмежування між автоматизацією та ШІ має бути покладене в основу нормативного регулювання, з урахуванням рівня ризику для прав учасників виконавчого провадження.

Проаналізовано ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, які виникають на етапі звернення рішення до виконання традиційного (несвоєчасне видання виконавчого документа, допущення помилок у його оформленні), так і трансформаційного характеру (технічні збої цифрового документообігу, десинхронізація між судовими та виконавчими реєстрами, порушення правил електронної верифікації документів). Будь-які помилки на етапі видання виконавчого документа призводять до неможливості відкриття виконавчого провадження. Електронна трансформація (з паперової форми) звернення судових рішень до виконання, хоч і значно підвищує оперативність та прозорість цього процесу, водночас, зумовлює новий спектр ускладнень технічного плану. Доведено, що інститут негайного виконання судових рішень виконує ключову роль у забезпеченні ефективного й своєчасного захисту прав особи, особливо у

справах, що мають підвищене соціальне значення. Істотним ускладненням є випадки, коли суд необґрунтовано не допускає рішення до негайного виконання. Наявність механізму виправлення помилок у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, також є ефективним інструментом мінімізації ускладнень, пов'язаних із помилковим оформленням та видачею виконавчих документів. Поновлення пропущеного строку виконавчої давності є правовим інструментом, що функціонує на перетині принципів правової визначеності та доступу до правосуддя. Строк виконавчої давності, який визначає чинність виконавчого документа, не є абсолютним бар'єром у реалізації права на примусове виконання рішення, якщо суб'єкт доведе поважність причин пропуску строку. Процесуальний механізм тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу запроваджено з метою усунення ускладнень, що виникають на підготовчому етапі виконання судового рішення про відібрання дитини. Така норма є проявом пріоритету найкращих інтересів дитини, вона поєднує в собі ознаки як процесуального запобіжника (уникнення шкоди дитині внаслідок невиконання рішення), так і конституційного механізму захисту найкращих інтересів дитини (принцип *parens patriae* у виконавчому провадженні). Ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень за відсутності відомостей про боржника, його майно або місце перебування дитини, становлять одну з найсерйозніших загроз для ефективності виконавчого провадження. Судове санкціонування примусового проникнення до житла або іншого володіння особи є втіленням конституційного балансу між правом на територіальну приватність, гарантованим ст. 30 Конституції України, і необхідністю забезпечення ефективного виконання судових актів відповідно до принципу правовладдя (ст. 129 Конституції України), а також імплементує міжнародні стандарти у сфері захисту приватного життя, зокрема положення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тимчасове обмеження у праві виїзду боржника за межі України є складовим елементом комплексного механізму забезпечення ефективності виконавчого провадження та

виконує функцію превентивного усунення ускладнень, які виникають через суб'єктивне ухилення боржника від виконання судового рішення. Спеціалізованим процесуальним механізмом подолання ускладнень, пов'язаних із опосередкованою участю боржника в обороті активів, коли формальні власники не є фактичними розпорядниками, а сам боржник використовує конструкції «дружньої заборгованості» або незареєстрованого права для уникнення примусового виконання, є звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам. Встановлена законодавча модель дозволяє ефективно нейтралізувати маніпуляції боржників, які використовують третіх осіб або неоформлену нерухомість як засіб ухилення від примусового виконання рішень. Заміна сторони у виконавчому провадженні є системно важливим правовим інструментом подолання ускладнень, що виникають внаслідок трансформації суб'єктного складу матеріального правовідношення, яке є джерелом процесу і примусового виконання рішення (як завершальної стадії). Відстрочення та розстрочення виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів постають як вторинні процесуальні засоби, призначені для забезпечення реалізації вже ухваленого юрисдикційного акта в умовах, що тимчасово ускладнюють або унеможлиблюють його виконання. У межах дослідження цих інститутів виявлено, що їх природа є допоміжною щодо основної мети виконавчого провадження – ефективного і своєчасного поновлення порушеного права. На підставі системного аналізу положень законодавства встановлено, що надання судом відстрочки або розстрочки є не правом, а процесуальним повноваженням, яке реалізується за наявності підтверджених обставин виключного характеру. Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, які можуть слугувати підставами для застосування відстрочки чи розстрочки, є багатоманітними та не піддаються вичерпному переліку. Це обумовлює доцільність нормативного закріплення відкритого, але деталізованого переліку орієнтовних підстав та критеріїв, за якими суд має оцінювати доцільність застосування цих заходів, зокрема: дія непереборної сили, ситуація збройного конфлікту, характер виняткових подій,

ступінь вини боржника, наявність фінансових та організаційних бар'єрів, інституційні обмеження бюджетного характеру, поведінка сторін у виконавчому процесі, особливості виконання рішення, яке потребує відповідних погодних чи технічних умов, обґрунтованість та документальна підтвердженість заявлених обставин. Інститут зміни або встановлення способу і порядку виконання рішення є серед ключових адаптивних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективності виконання акта юрисдикційного органу у випадках, коли примусове виконання рішення у первісно визначеному формулюванні істотно ускладнюється або стає неможливим. Його функціональне призначення полягає не у ревізії змісту судового рішення, а у трансформації процедурної моделі його реалізації в межах обраного способу захисту. Запропоновано внести зміни до чинного законодавства, встановивши процесуальний механізм, який дозволив би здійснити перехід від «немайнового» до «майнового способу виконання рішення» за наявності виняткових обставин (наприклад, зникнення об'єкта примусового виконання, неможливість виконання тощо), за умови дотримання критеріїв пропорційності, еквівалентності та правової визначеності. Обґрунтовано необхідність розмежування понять «спосіб судового захисту» (як матеріально-правова категорія) та «спосіб виконання рішення» (як процесуально-виконавчий механізм реалізації вже присудженого способу судового захисту).

Ключові слова: виконавче провадження, виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, відеоконференція, державний або приватний виконавець, захист прав людини, заходи примусового виконання, звернення стягнення, позивач і відповідач, права людини, стягувач і боржник, суд, ускладнення, ухвала / рішення / акт суду, цивільне судочинство / процес, цифровізація і штучний інтелект.

SUMMARY

Hrynovets, O. B. Complications in Enforcement Proceedings. – Qualifying scientific work as manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law" in the field of knowledge 08 "Law". Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2025.

The author has examined the complications that arise in the course of enforcement proceedings and proposed their classification. Complications in enforcement proceedings are understood as legally significant circumstances of a subjective or objective nature that emerge within the framework of an already initiated enforcement procedure and disrupt or delay the progression of its statutorily defined sequential stages. These complications hinder or render impossible the performance of enforcement actions aimed at executing a decision of a jurisdictional authority, require additional procedural or administrative measures, time, financial resources, etc., and thus transform the enforcement process from a procedurally linear one into an adaptive and problem-oriented mechanism requiring institutional intervention—primarily by the court.

Complications in enforcement proceedings are classified according to the following criteria: by the source of origin (objective and subjective complications); by the procedural stage at which they arise (prior to the initiation of enforcement proceedings; at the stage of initiation and preparation; at the stage of enforcement actions; at the final stage of enforcement proceedings); by the nature of the legal response mechanism (complications that may be resolved independently by the enforcement officer; complications requiring judicial intervention; complications lacking a clearly defined solution algorithm); by the form of manifestation (formal-legal, material-factual, technical, procedural complications); by the subject whose actions triggered the complication (on the part of the creditor; on the part of the debtor; on the part of the enforcement officer; on the part of the court or other authorities); by

the degree of impact on the effectiveness of enforcement proceedings (local and systemic complications).

It is argued that the role of the court in overcoming complications arising at various stages of enforcement proceedings is foundational to ensuring the restoration of individual rights. The court serves as a guarantor of legal certainty and acts as an arbiter not only between the parties to enforcement proceedings but also between the interests of legal enforcement and the principles of fairness, proportionality, and the rule of law. Judicial involvement becomes decisive in cases where the enforcement mechanism, for various reasons, loses its capacity for autonomous operation.

It has been established that the digitalization of enforcement proceedings, complemented by the integration of artificial intelligence (AI) technologies, constitutes one of the key responses to systemic challenges that give rise to complications at the stage of enforcement of decisions rendered by jurisdictional bodies. Using Lithuania as an illustrative example, the effectiveness of implementing a range of AI-driven solutions in enforcement proceedings has been convincingly demonstrated—these include automated monitoring of changes in debtors' legal status, optimization of property sales, enhanced cooperation with banks in the recovery of funds, and relieving enforcement officers from routine advisory duties.

It is substantiated that for Ukraine, the introduction of AI functionalities within the Automated Enforcement Proceedings System (AEPS) is particularly relevant for the following purposes: automated identification of the debtor's assets through real-time integration with registries and banking systems; creation of an intelligent monitoring system for debtor payment discipline, which records delays and generates appropriate enforcement response scenarios; predictive analysis of default risks; deployment of chatbot technologies for prompt consultation of parties in enforcement cases, especially in the context of standard queries; implementation of a digital electronic auction system with automatic bid increment functionality; and development of a transparent, accountable, and auditable AI governance model aligned with the principles of legal certainty, fairness, personal data protection, and non-discrimination.

For practical implementation, the following measures are required: amending the AEPS Regulations to expand its functionalities in the direction of applying analytical models and AI algorithms; introducing normative provisions governing liability for AI-based decision-making, incorporating the safeguards proposed herein and in line with the principles of the CEPEJ European Ethical Charter and the AI Act; ensuring the availability of appeal mechanisms against automated decisions; establishing a system of accreditation and certification for IT solutions used in enforcement proceedings; and enabling inter-institutional data exchange via APIs (application programming interfaces) with state registries, the Ministry of Finance, banks, the Pension Fund, and other relevant bodies.

It is emphasized that the use of AI in the enforcement domain must adhere to the principles of human-centricity, legal certainty, the rule of law, proportionality, ethical accountability, algorithmic transparency, oversight, and the right to contest decisions. The conceptual distinction between automation and artificial intelligence should form the basis of regulatory frameworks, taking into account the level of risk posed to the rights of participants in enforcement proceedings.

The complications arising during the enforcement of court decisions have been analyzed, encompassing both traditional challenges (such as delayed issuance of the enforcement document, errors in its formalization) and those of a transformational nature (technical failures in digital document exchange, desynchronization between judicial and enforcement registries, violations of electronic verification procedures). Any errors at the stage of issuing an enforcement document result in the inability to initiate enforcement proceedings. The digital transformation of the mechanism for submitting court decisions for enforcement – from paper-based to electronic form – although significantly enhancing the speed and transparency of this process, simultaneously generates a new range of technical complications. It has been substantiated that the institution of immediate execution of court decisions plays a pivotal role in ensuring effective and timely protection of individual rights, particularly in cases of heightened social importance. A significant complication arises when courts

unjustifiably refuse to grant immediate enforceability of decisions. The existence of legal mechanisms for correcting errors in enforcement documents and for declaring such documents unenforceable serves as an effective instrument for minimizing complications stemming from erroneous issuance or formal defects. The restoration of the missed limitation period for enforcement constitutes a legal mechanism functioning at the intersection of the principles of legal certainty and access to justice. The enforcement limitation period, which determines the enforceability of a writ of execution, is not an absolute barrier to enforcement if the applicant substantiates the existence of valid reasons for the delay. The procedural mechanism for the temporary placement of a child in a childcare or medical institution is designed to eliminate complications arising at the preparatory stage of enforcing a judgment on the removal of a child. This norm reflects the primacy of the best interests of the child and combines features of both a procedural safeguard (to prevent harm to the child due to non-enforcement) and a constitutional mechanism for protecting the child's best interests (the *parens patriae* principle within enforcement proceedings). Complications that arise during the enforcement of judgments due to the absence of information about the debtor, the debtor's property, or the child's whereabouts represent one of the most serious threats to the effectiveness of enforcement proceedings. Judicial authorization for forced entry into a person's residence or other premises represents a constitutional balance between the right to territorial privacy guaranteed by Article 30 of the Constitution of Ukraine and the necessity of ensuring the effective enforcement of court decisions in accordance with the rule of law principle (Article 129 of the Constitution). This also reflects compliance with international standards on the protection of private life, in particular Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Temporary restriction of the debtor's right to travel outside Ukraine constitutes an integral element of the comprehensive enforcement mechanism. It serves a preventive function by addressing complications caused by the debtor's deliberate evasion of enforcement of court decisions. A specialized procedural mechanism for overcoming complications related to the debtor's indirect involvement in

asset circulation – where the formal titleholders are not the actual controllers, and the debtor employs constructs of "friendly indebtedness" or unregistered ownership rights to evade compulsory enforcement – is the judicial recourse to levy funds belonging to third parties. The statutory model established by law allows for the effective neutralization of manipulative practices by debtors who exploit third-party relationships or unregistered real estate as tools to circumvent enforcement. The substitution of a party in enforcement proceedings constitutes a systemically significant legal instrument for addressing complications arising from transformations in the composition of the substantive legal relationship that serves as the source of both the procedural claim and the mechanism of enforcement (as the terminal stage of adjudication). Postponement (deferment) and installment-based execution (payment rescheduling) of decisions issued by courts and other adjudicatory bodies are secondary procedural remedies designed to ensure the implementation of already-issued jurisdictional acts under circumstances that temporarily hinder or render execution impossible. This study has revealed that the nature of these instruments is auxiliary in relation to the primary objective of enforcement proceedings – namely, the effective and timely restoration of a violated right. Based on a systematic analysis of legislative provisions, it has been established that the granting of postponement or installment-based execution by the court is not a discretionary right but a procedural competence, which may be exercised only upon the confirmation of exceptional circumstances. The enforcement-related complications that may serve as grounds for applying these remedies are multifaceted and resist exhaustive enumeration. This justifies the need for legislative codification of an open yet detailed list of indicative grounds and criteria by which the court may assess the appropriateness of applying such measures. These include: the occurrence of force majeure; situations of armed conflict; the exceptional nature of certain events; the degree of the debtor's fault; the existence of financial or organizational barriers; institutional or budgetary constraints; the conduct of the parties during enforcement; the specific features of enforcing a decision that requires particular weather or technical conditions; and the substantiation and documentary confirmation of the stated circumstances. The legal

institution of modification or determination of the method and procedure of enforcement constitutes one of the key adaptive mechanisms aimed at ensuring the effectiveness of executing a jurisdictional act in cases where enforcement in the originally prescribed form becomes substantially complicated or impossible. Its functional purpose does not lie in revising the content of the court decision, but rather in transforming the procedural model of its implementation within the boundaries of the chosen mode of legal protection. It is proposed to amend the current legislation by establishing a procedural mechanism that would allow for the transition from a non-pecuniary to a pecuniary mode of enforcement in the presence of exceptional circumstances (e.g., disappearance of the object of enforcement, factual impossibility of execution, etc.), subject to compliance with the principles of proportionality, equivalence, and legal certainty. The necessity is substantiated to conceptually differentiate between the “mode of judicial protection” (as a substantive legal category) and the “method of enforcement” (as a procedural-enforcement mechanism for realizing the adjudicated form of legal protection).

Keywords: enforcement proceedings, enforcement of courts and other jurisdictional bodies decisions, video conference, state or private enforcement officer, protection of human rights, measures of enforcement, foreclosure, plaintiff and defendant, human rights, enforcement creditor and debtor, court, complications, court ruling / decision / act, civil proceedings / process, digitalization and artificial intelligence.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гриновець О. Б. Роль суду при вирішенні питань, пов'язаних із ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження. Успіхи і досягнення у науці. Серія «Право». 2024. № 5 (5). 843 с. С. 67–78. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13357/13420>. DOI : [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5\(5\)-67-78](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-67-78).

2. Гриновець О. Б. Розстрочення виконання рішення суду як гарантія ефективності виконавчого провадження. Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2024. № 8 (36). 1711 с. С. 517–525. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13785/13851>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-517-525](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-517-525).

3. Гриновець О. Б. Відстрочення виконання рішення суду як один із процесуальних засобів забезпечення судом його виконання. Наукові перспективи. Серія «Право». 2024. № 7 (49). 1370 с. С. 991–999. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13590/13656>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-991-999](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-991-999).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Гриновець О. Б. Сутність ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2022 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 201 с. С. 42–44. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%a6%d0%9f%d0%94%20%d1%96%20%d0%93%d0%9f%d0%94.2022.pdf>.

5. Гриновець О. Б. Повноваження суду щодо усунення ускладнень, які виникають у виконавчому провадженні. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : збірник матеріалів VI Всеукраїнської наук.-практ. конф.

(м. Львів, 09 грудня 2022 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 524 с. С. 295–296. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5153/1/09_12_2022.pdf.

6. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про відстрочення виконання рішення суду. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні : збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (10 листопада 2023 року) / за заг. ред. І. В. Красницького, Х. В. Майкут. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 190 с. С. 37–42. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJIkr-nglTKVJlPgUtHkg>.

7. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про розстрочення виконання рішення суду. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 636 с. С. 422–424. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJIkr-nglTKVJlPgUtHkg>.

8. Гриновець О. Б. Закінчення виконавчого провадження на підставі мирової угоди сторін. Матеріали круглого столу «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченого пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича Луця, з нагоди 90-річчя з Дня його народження (Львів, 11 грудня 2023 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 82 с. С. 16–17. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Zbirnyk_Lviv_pamiatilutsia.pdf?fbclid=IwAR166ntw6_cirXK5mYgehbQq3Mk0MW32rAeGq5ExCexNStZQh-3JXEnJxLQ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	34
1.1. Загальна характеристика ускладнень у здійсненні виконавчого провадження та роль суду в їх усуненні.....	34
1.2. Цифровізація та штучний інтелект як інструменти подолання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження	52
Висновки до Розділу 1	73
РОЗДІЛ 2. УСУНЕННЯ УСКЛАДНЕНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ДО ВІДКРИТТЯ АБО НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	79
2.1. Усунення ускладнень, що виникають на етапі звернення судового рішення до виконання.....	79
2.2. Усунення ускладнень, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень	92
Висновки до Розділу 2	98
РОЗДІЛ 3. ВІДСТРОЧЕННЯ, РОЗСТРОЧЕННЯ, ЗМІНА ЧИ ВСТАНОВЛЕННЯ СПОСОБУ І ПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	102
3.1. Сутність та процесуальний порядок відстрочення і розстрочення виконання рішень за наявності ускладнень у здійсненні виконавчого провадження.....	102
3.2. Зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення як засоби усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження.....	122
Висновки до розділу 3	138
ВИСНОВКИ.....	142
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	154
ДОДАТКИ	175

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АПВУ – Асоціація приватних виконавців України

АСВП – Автоматизована система виконавчого провадження

ВС – Верховний Суд

ДВС – державна виконавча служба

ЄРБ – Єдиний реєстр боржників

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

Інструкція – Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV

КЗпП – Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII

КК України – Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III

КупАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

МЮ – Міністерство юстиції України

п. – пункт

ПВ – приватний виконавець

ПК України – Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI

ПрАТ – Приватне акціонерне товариство

р. – рік

РЄ – Рада Європи

СК України – Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III

ст. – стаття

ст.ст. – статті

ЦК України – Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р.
№ 1618-IV

ЦПК УРСР – Цивільний процесуальний кодекс Української Радянської
Соціалістичної Республіки від 18.07.1963 р.

ч. – частина

ч.ч. – частини

ШІ – штучний інтелект

СЕРЕЖ – Commission européenne pour l'efficacité de la justice – Європейська
комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи

GDPR – General Data Protection Regulation – Загальний регламент про захист
даних

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Виконавче провадження як завершальна стадія юрисдикційної діяльності держави, є визначальним індикатором дієвості механізму захисту прав особи, правової держави та довіри громадян до правосуддя. Незважаючи на постійне оновлення законодавства про виконавче провадження упродовж останніх десятиліть, зокрема прийняття Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII, а також запровадження інституту приватного виконавця, рівень фактичного виконання судових рішень в Україні продовжує залишатися низьким.

Утвердження в Україні верховенства права, як основоположного конституційного принципу, неможливе без гарантування ефективного виконання судових рішень, адже бездіяльність держави на цьому етапі девальвує саму ідею правосуддя. Як зазначено в численних рішеннях Європейського суду з прав людини, виконання рішення є невід'ємною складовою права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тому дослідження правової природи ускладнень, що виникають у процесі примусового виконання рішень юрисдикційних органів, є не лише науково значущим, а й визначальним у контексті розбудови правової держави в Україні.

Тему дослідження обрано з огляду на потребу у фундаментальному переосмисленні та систематизації правового феномена ускладнень у здійсненні виконавчого провадження, який дотепер у науковій літературі вивчався фрагментарно, в межах аналізу окремих процесуальних інститутів або окремих кейсів. Глибинна правова природа, типологія, джерела, способи правового реагування та запобігання ускладненням у здійсненні виконавчого провадження у правничій науці не досліджені.

Наявність стійкої кореляції між неефективністю виконання судових рішень та кризою довіри до судової влади, з одного боку, а з іншого – прогалини у правовому регулюванні механізмів адаптації виконання рішень до життєвих

обставин, що змінюються, обумовлюють потребу в комплексному, міждисциплінарному аналізі ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Особливої ваги набуває у цьому контексті вивчення ролі суду як гаранта динамічного забезпечення виконуваності рішень у разі виникнення об'єктивних або суб'єктивних бар'єрів.

Окрім того, актуальність теми зумовлена також сучасними трансформаціями у судочинстві України, зокрема цифровізацією низки процесів, поступовим запровадженням штучного інтелекту у правозастосування, модернізацією Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та Автоматизованої системи виконавчого провадження. Ці процеси, з одного боку, покликані мінімізувати ускладнення, але, водночас, породжують нові правові та технічні виклики, що потребують наукового осмислення.

Ускладнення у виконавчому провадженні мають різноманітну природу: вони можуть мати нормативне, інституційне, процедурне, фактичне, суб'єктивно-поведінкове чи навіть геополітичне походження (зокрема під час дії воєнного стану). Така багатогранність зумовлює необхідність у теоретичному конструюванні дефініції «ускладнення у виконавчому провадженні», побудові його наукової типології, а також визначенні оптимальних моделей судового та позасудового реагування на відповідні перешкоди.

Теоретичні, концептуальні, процедурні та технологічні аспекти подолання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження мають виняткове значення для практики правозастосування, оскільки вимагають розроблення нових підходів до: перегляду ролі суду на, так би мовити, «післясудовій» стадії правосуддя; концептуалізації механізмів реагування на ускладнення у здійсненні виконавчого провадження; нормативного визначення адаптивних правових інструментів (у т.ч. цифрових), які дозволяють забезпечити сталість та результативність виконання.

Особливої актуальності проблема ускладнень у здійсненні виконавчого провадження набуває в умовах реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [110], яка передбачає адаптацію національного правопорядку до

acquis communautaire у сфері правосуддя, прав людини та ефективного виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. У цьому контексті питання ефективності виконання рішень, а відтак і подолання ускладнень на цій стадії, має розглядатися не лише як проблема національного значення, а як питання міжнародно-правового обов'язку України у сфері забезпечення доступу до правосуддя та правової визначеності.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена також тим, що в українській правничій науці відсутнє комплексне монографічне дослідження, присвячене саме ускладненням у здійсненні виконавчого провадження як багатофакторному, системному феномену. Певні аспекти окресленої проблематики висвітлено у працях таких потужних науковців як: А. М. Авторгов, О. О. Барабаш, С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, О. Б. Верба, А. В. Гайченко, Д. Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. В. Мелех, Ю. Д. Притика, С. В. Сенник, М. Я. Сидор, В. Л. Скрипник, О. І. Угриновська, С. Я. Фурса, С. Б. Цебенко, С. В. Щербак та інші. Позаяк, існує нагальна потреба в оновленні як нормативного регулювання, так і практичних механізмів виявлення, класифікації, запобігання та усунення відповідних ускладнень на шляху реалізації рішень юрисдикційних органів. Усе наведене вище обумовило вибір теми дисертації та визначає її високу наукову і практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, що здійснювалася протягом 2020–2023 рр., та продовжується протягом 2023–2028 рр. за темою «Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу» і зареєстрована у державному реєстрі за номерами 0120U102681 та 0123U103819 відповідно.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формулювання цілісної теоретико-правової концепції ускладнень у здійсненні

виконавчого провадження, їх типологізації, виявлення природи, джерел і правових наслідків, а також обґрунтування шляхів їх запобігання, подолання та мінімізації через удосконалення законодавства, судової і виконавчої практики та інституційних механізмів забезпечення ефективного виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів як ключового елементу правової держави.

Для реалізації визначеної мети дослідження постала потреба у вирішенні таких **завдань**:

- здійснити загальну характеристику ускладнень у здійсненні виконавчого провадження та з'ясувати роль суду в їх усуненні;
- дослідити можливості використання цифрових технологій та штучного інтелекту для запобігання та подолання ускладнень, які виникають у процесі виконання судових рішень, з урахуванням міжнародного досвіду та особливостей правової системи України;
- охарактеризувати механізми усунення ускладнень, що виникають на етапі звернення судового рішення до виконання;
- проаналізувати механізми усунення ускладнень, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень;
- розкрити сутність та процесуальний порядок відстрочення і розстрочення виконання рішень за наявності ускладнень у здійсненні виконавчого провадження;
- проаналізувати застосування зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішень як засобів усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження.

Об'єкт дослідження – виконавчі процесуальні правовідносини.

Предмет дослідження – правова природа, класифікація, джерела виникнення та механізми подолання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження; процесуальні та інституційні форми реагування на такі ускладнення, включаючи судовий контроль, цифровізацію виконавчої діяльності, застосування штучного інтелекту та інших інноваційних технологій у контексті забезпечення ефективності правозастосування.

Методологія дослідження. У межах нашого дисертаційного дослідження було застосовано комплексну методологію, що охоплює філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні підходи. Таке поєднання методологічних засобів забезпечило цілісне осмислення правового феномену ускладнень у здійсненні виконавчого провадження як багатовимірного явища та розробку шляхів їх усунення. Так, завдяки діалектичному методу вдалося виявити протиріччя між законодавчо визначеною послідовністю етапів примусового виконання рішень юрисдикційних органів та їх фактичною реалізацією на практиці, що дозволило сформулювати поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» як прояв юридичної та соціальної дисгармонії; простежити еволюцію нормативної конструкції негайного виконання рішення та виправлення помилок у виконавчих документах, як результату поступової трансформації від паперової до цифрової моделі виконавчого провадження; гносеологічні витoki конфлікту між потребою у невідкладному виконанні рішень юрисдикційних органів та об'єктивними перешкодами до цього; динамічність строку виконавчої давності як правового явища; суперечності між стабільністю судового рішення та потребою у його адаптації до зміненої життєвої ситуації, що зумовлює необхідність зміни способу або порядку виконання як засобу збереження ефективності правосуддя (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1, 3.2). Онтологічний підхід дозволив осмислити виконавче провадження як завершальну стадію юридичного процесу, що одночасно містить інституційний вимір (взаємодію суду і виконавця) та елемент досягнення матеріальної справедливості, що стало передумовою визначення ролі суду не лише як суб'єкта контролю, а як гаранта правовладдя (підрозділ 1.1). Індуктивний метод застосовано під час узагальнення судової практики Верховного Суду щодо допустимих меж трансформації способу виконання судових рішень, зокрема у справах немайнового характеру (підрозділ 3.2). Дедуктивний метод дав змогу вивести загальні наукові висновки щодо правової природи зміни способу виконання рішення, спираючись на принципи верховенства права, правової визначеності, справедливості та процесуальної

рівності сторін (підрозділ 3.2). Аналіз і синтез застосовувалися для дослідження норм чинного процесуального законодавства, практики їх застосування та узгодження з міжнародними стандартами; систематизації типових дефектів виконавчих документів, узагальнення судової практики щодо їх виправлення (підрозділи 1.1–3.2.). Антропоцентричний підхід застосовано для обґрунтування тези про те, що інтеграція ШІ у виконавче провадження не повинна відбуватися за рахунок нівелювання дискреції виконавця та його критичного мислення. Цей підхід дозволив зберегти фокус на правосуб'єктності особи, її правах і свободах в умовах цифрової трансформації примусового виконання. За допомогою цього підходу інтерпретовано категорію «найкращих інтересів дитини» як аксіологічний орієнтир для формування механізмів примусового виконання рішень у сімейних спорах (підрозділи 1.2, 2.2). Філософія права як основа концептуалізації слугувала джерелом для формування теоретичних уявлень про справедливість, баланс публічної мети та індивідуальних прав, межі автоматизації та алгоритмізації в межах юрисдикційної діяльності (підрозділ 1.2). Системний підхід дозволив створити авторську багаторівневу класифікацію ускладнень за критеріями джерела, форми прояву, суб'єкта подолання тощо; дослідити цифровізацію та ШІ як складові єдиної інституційної системи виконавчого провадження, з урахуванням взаємозв'язків між технічними засобами, правовими нормами, діями виконавця та очікуваннями усіх інших суб'єктів виконавчого провадження. Завдяки цьому підходу вдалося визначити роль ШІ не ізольовано, а як елемент ширшого процесу правової модернізації. Також було виявлено допоміжний характер відстрочки й розстрочки виконання, орієнтований на адаптацію механізму виконавчого провадження до виняткових життєвих ситуацій, здійснено синтез окремих теоретичних конструкцій, присвячених правовій природі розстрочення й відстрочення виконання у контексті забезпечення справедливого балансу інтересів сторін (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1). Функціональний аналіз використано для обґрунтування висновку про подвійний вектор участі суду: як суб'єкта ухвалення процесуальних рішень і як органу контролю за діями

виконавця; виявлення практичної ролі цифрових інструментів у мінімізації ускладнень у виконавчому провадженні: від зниження навантаження на виконавця до запобігання порушенням інформаційної безпеки (підрозділи 1.1, 1.2). Історико-правовий метод застосовано для реконструкції інституційних витоків ускладнень у здійсненні виконавчого провадження на прикладі радянської та пострадянської еволюції системи примусового виконання рішень; порівняння підходів до правової природи виконавчої давності у різних редакціях процесуального законодавства (підрозділи 1.1, 2.1). Моделювання (когнітивне прогнозування) – як евристичний інструмент застосовано для реконструкції можливих сценаріїв взаємодії ШІ з правовими процедурами примусового виконання, а також для виявлення ризиків «сліпого» алгоритмізму та передбачення їх наслідків; для формування концептуальних пропозицій щодо вдосконалення чинного процесуального законодавства шляхом внесення орієнтовного переліку обставин, які можуть бути підставами для надання відстрочки або розстрочки, а також встановлення чітких критеріїв оцінки таких обставин судом (підрозділи 1.2, 3.1). Формально-юридичний метод застосовано для аналізу чинних нормативних приписів, що регулюють функціонування електронних інформаційних систем (АСВП, ЄСІКС), а також міжнародних актів – зокрема, Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, Європейської етичної хартії СЕРЕJ, Загального регламенту ЄС про захист даних (GDPR); дав змогу проаналізувати норми законодавства України, які закріплюють юридичні механізми реагування на ускладнення, та окреслити межі судової компетенції щодо їх подолання; визначення правової природи процесуальних механізмів відстрочення і розстрочення виконання рішення, їх обсягу, суб'єктів ініціювання, меж судової дискреції та співвідношення з іншими формами судового реагування (підрозділи 1.1–3.2). Порівняльно-правовий метод дав можливість аргументувати релевантність запровадження змішаної моделі примусового виконання рішень на основі досвіду Грузії та визначити її сильні й слабкі сторони в контексті подолання ускладнень; співвіднести підходи, реалізовані в юрисдикціях ЄС, із

національними стратегіями запровадження ІІІ у виконавче провадження; зіставити паперову модель видачі та обігу виконавчих документів (що діяла до цифровізації) із сучасною електронною системою документообігу (ЄСІКС, АСВП), що дало змогу виявити якісні відмінності в механізмах усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1). Метод правової інтерпретації використано для реконструкції змісту правових норм у контексті новітніх цифрових реалій, зокрема для з'ясування меж допустимого використання автоматизованих засобів при здійсненні виконавчих дій; для розмежування понять «спосіб судового захисту» та «спосіб виконання рішення» (підрозділи 1.2, 3.2). Казуальний (причинно-наслідковий) аналіз дав змогу зробити висновок про потребу зміни логіки правового регулювання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження – від реактивного до превентивного; установити зв'язок між запровадженням технологій ІІІ і зменшенням навантаження на виконавців, підвищенням точності і швидкості розшуку боржника, його майна, дитини, формуванням адаптивних способів комунікації з учасниками виконавчого провадження (підрозділи 1.1, 1.2). Кейс-метод застосовано для аналізу правових позицій у низці судових справ, на підставі якого обґрунтовано межі допустимих трансформацій способу виконання рішень у межах принципів *res iudicata* та диспозитивності.

Емпіричну базу дослідження становлять: акти Європейського Суду з прав людини щодо гарантій права на виконання судового рішення як елементу справедливого судового розгляду (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод); рішення Конституційного Суду України; практика Верховного Суду; статистичні матеріали Міністерства юстиції України, Державної виконавчої служби України та Асоціації приватних виконавців України стосовно динаміки виконання рішень у різних категоріях справ; інформаційні матеріали Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ); аналітичні звіти, консультативні висновки і рекомендації міжнародних та національних

правозахисних організацій, що відображають проблематику виконання судових рішень у контексті захисту прав особи.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням феномену ускладнень у здійсненні виконавчого провадження як багатовимірного правового явища, що охоплює юридичні, процедурні, організаційні та інституційні аспекти примусового виконання рішень. У роботі системно проаналізовано правову природу, здійснено класифікацію ускладнень, описано джерела виникнення та механізми подолання ускладнень на всіх етапах виконавчого провадження. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, які мають ознаки наукової новизни та спрямовані на удосконалення правозастосовної практики і правового регулювання механізму примусового виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів. Так,

вперше:

- розроблено авторське визначення поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження». Так, ускладнення у здійсненні виконавчого провадження – це юридично значущі обставини суб'єктивного або об'єктивного характеру, що виникають у межах уже відкритого виконавчого провадження та порушують або затримують у часі розвиток його нормативно визначеної поетапної послідовності, утруднюють або унеможливають вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення юрисдикційного органу, вимагають додаткових процесуальних чи адміністративних рішень, часу, коштів тощо, а відтак трансформують процес виконання судового чи іншого юрисдикційного акта із процедурно лінійного у адаптивно-проблемний, який потребує інституційного втручання, передусім суду;

- здійснено класифікацію ускладнень у виконавчому провадженні за такими критеріями: за джерелом виникнення (об'єктивні та суб'єктивні ускладнення); за процесуальним етапом, на якому вони виникають (до відкриття виконавчого провадження; на етапі відкриття та підготовки; на етапі вчинення виконавчих дій;

на завершальному етапі виконавчого провадження); за характером правового механізму реагування (ускладнення, які усуваються самостійно виконавцем; ускладнення, для усунення яких необхідне звернення до суду; ускладнення, які не мають чітко визначеного алгоритму вирішення); за формою прояву (формально-правові, матеріально-фактичні, технічні, процесуальні ускладнення); за суб'єктом, діяння якого зумовило ускладнення (з боку стягувача; з боку боржника; з боку виконавця; з боку суду або інших органів); за рівнем впливу на ефективність виконавчого провадження (локальні та системні ускладнення);

- напрацьовано концепцію використання штучного інтелекту у сфері виконавчого провадження як інструменту системного подолання структурних ускладнень, що виникають у процесі примусового виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів, з урахуванням етичних, технологічних, організаційно-процедурних та правозастосовних аспектів;

- запропоновано наукову модель багаторівневої інтеграції ШІ в АСВП, яка передбачає взаємодію компонентів автоматизованого арешту коштів, динамічного моніторингу платіжної дисципліни боржника, інтелектуального аналізу майнового стану та прогнозування результатів виконання рішень;

- поновлення строку виконавчої давності розглянуто як механізм усунення ускладнень, зумовлених об'єктивними або суб'єктивними обставинами, на початковому етапі виконавчого провадження;

- запропоновано підхід до формування доказової бази подання виконавця, що передбачає три ключові елементи: поінформованість боржника, доведення його бездіяльності, а також вчинення виконавцем усіх можливих дій, передбачених законом;

- розглянуто заміну сторони у виконавчому провадженні як правовий механізм, який виконує функцію подолання ускладнень у його здійсненні, пов'язаних із припиненням участі сторони матеріальних правовідносин;

- визначено сутність відстрочення і розстрочення виконання рішень як засобів усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження, яка полягає у

тому, що вони є компенсаторними механізмами забезпечення ефективного виконання юрисдикційних актів в умовах об'єктивної тимчасової неможливості їх реалізації;

удосконалено:

- положення про процесуальне партнерство між судом і державним чи приватним виконавцем, що ґрунтується на єдиній меті – забезпеченні оперативного реального виконання рішень юрисдикційних органів. У межах цієї концепції суд не дублює функції виконавця, а здійснює правову легітимацію тих дій, що потребують правової оцінки, процесуального дозволу або гарантії правомірності;

- класифікацію технологічних інструментів, що застосовуються у сфері примусового виконання рішень юрисдикційних органів, із виокремленням типів цифрових рішень за ступенем автономності (автоматизація – вузький ШІ – сильний ШІ), видом процедурного впливу (інформаційний, аналітичний, виконавчий, процесуально-документальний) та ризиком втручання у сферу прав людини (низький – середній – високий);

- модель оцінювання ефективності запровадження цифрових рішень у виконавче провадження, яка включає такі критерії, як: зниження навантаження на виконавців (як державних, так і приватних), скорочення строків виконання, підвищення рівня добровільного виконання, зменшення витрат виконавчого провадження і посилення довіри до системи примусового виконання;

- підхід до розуміння процесуального порядку виправлення помилок у виконавчому документі як особливого корекційного механізму, що не лише усуває технічні огріхи, а й виконує функцію превентивного захисту від недійсного примусового виконання;

- критерії оцінки винятковості обставин, які можуть слугувати підставами для застосування відстрочення і розстрочення виконання рішень;

- концептуальний підхід до розмежування понять «спосіб судового захисту» (як матеріально-правової категорії, застосованої судом при вирішенні справи) та

«спосіб виконання рішення» (як процесуальної форми реалізації судового рішення), що усуває їх ототожнення в судовій практиці та сприяє запобіганню трансформації суті судового рішення в ході його примусового виконання;

набули подальшого розвитку:

- положення про повноваження суду як стабілізуючого суб'єкта виконавчого провадження, здатного нейтралізувати нормативні, фактичні та процедурні ускладнення, які перешкоджають здійсненню виконавчих дій та поновленню прав особи;

- концепція про двовимірність природи повноважень суду у виконавчому провадженні: суд є одночасно суб'єктом первинної компетенції (ухвалює рішення) та органом подальшого процесуального контролю (оцінює правомірність діянь виконавця);

- доктрина цифрової трансформації виконавчого провадження, яка спирається на категорію «інтелектуалізованого виконавця» як такого суб'єкта процесу, який поєднує повноваження із примусового виконання, цифрову компетентність і функцію гаранта прав людини в епоху автоматизованого правозастосування;

- доктринальні положення про цифрові права сторін виконавчого провадження, зокрема щодо доступу до електронних сервісів, захисту персональних даних, можливості оскарження автоматизованих рішень та забезпечення прозорості алгоритмів, що ухвалюють рішення в автоматичному режимі;

- напрями імплементації міжнародного досвіду (зокрема Литви) у виконавче провадження України у формі пропозицій щодо запровадження модулів SKOLIS, CRIS, повної електронізації торгів та чат-ботів для автоматизованого консультування сторін із урахуванням національних правових реалій;

- положення щодо гарантій прав учасників виконавчого провадження на етапі звернення рішення до виконання, зокрема, про те, що функціонал електронного документообігу є юридично значущим інструментом

процесуального контролю, в межах якого будь-яка процесуальна дія може бути верифікована та підтверджена цифровим слідом;

- обґрунтування положень про розшук боржника, дитини та майна як про системний компенсаторний інструмент подолання об'єктивної неможливості виконання рішення юрисдикційного органу на початковому етапі виконавчого провадження;

- теза про те, що обмеження боржника у праві виїзду за кордон не є репресивним заходом, а виконує функцію превентивного стимулювання до виконання рішень;

- положення щодо процесуальної сутності відстрочки та розстрочки як вторинних процесуальних заходів, які не змінюють правової природи зобов'язання, не анулюють боргу і не перешкоджають застосуванню відповідальності за прострочення;

- модель адаптивної трансформації «способу виконання рішень немайнового характеру» у «спосіб виконання рішень майнового характеру» у виключних випадках, без необхідності повторного звернення до суду з новим позовом, за умови дотримання засад пропорційності та правової визначеності;

- положення щодо необхідності імплементації до національного законодавства спеціального механізму «еквівалентного заміщення» способу виконання при втраті об'єкта виконання або неможливості виконання в натурі, як гарантії забезпечення матеріального ефекту судового захисту;

Особистий внесок здобувача. Концептуальні положення, узагальнення, висновки, пропозиції та практичні рекомендації, що виносяться на захист, розроблені та аргументовані автором особисто на основі самостійного комплексного дослідження правової природи та видів ускладнень, що виникають у процесі примусового виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів. Дисертація ґрунтується на результатах здійсненого автором аналізу законодавства, судової та виконавчої практики, а також на

вивченні зарубіжного досвіду цифровізації виконавчого провадження (зокрема Литви, Німеччини, Естонії, Португалії, Франції).

Практичне значення отриманих результатів дисертації, що викладені у ній, а саме – наукові положення, висновки та пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній діяльності* – для розвитку теорії виконавчого провадження, для формування нових концептуальних підходів до вирішення проблемних аспектів виконавчого процесу, зокрема, як основа подальших теоретичних і практико-орієнтованих досліджень проблематики подолання ускладнень у процесі примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів;

- *правотворчій діяльності* – для підготовки та прийняття змін і доповнень до чинного законодавства України, спрямованих на усунення прогалин і правових колізій у регулюванні ускладнень у виконавчому провадженні (Довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи, видана Головою Всеукраїнської професійної спілки «Національна спілка приватних виконавців» С. Лисенком від 05.11.2024 р.);

- *правозастосовній практиці* – для її оптимізації як практичні рекомендації для судів, органів Державної виконавчої служби та приватних виконавців з метою забезпечення ефективності та законності виконавчого провадження (Акт реалізації результатів дисертації, виданий суддею Радехівського районного суду Львівської області О. Семенишин; Акт впровадження результатів дисертації, виданий приватним виконавцем виконавчого округу Львівської області А. А. Пицем);

- *освітньому процесі* – для ґрунтовного вивчення здобувачами вищої освіти проблематики виконавчого провадження під час викладання таких курсів: «Цивільне процесуальне право України», «Виконавче провадження», «Проблеми виконання судових рішень у цивільних справах», «Теоретико-прикладні проблеми цивільного судочинства», «Теоретико-прикладні питання цивільного судочинства»

в Україні», «Застосування практики Європейського Суду з прав людини при здійсненні правосуддя у цивільних справах» (Акт про впровадження результатів дисертації, затверджений першим проректором Львівського державного університету внутрішніх справ від 17.10.2024 р. № 58).

Апробація матеріалів дисертації. Наше дисертаційне дослідження було обговорено та прорецензовано на засіданні фахового семінару кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 26.03.2025 р. № 3).

Основні теоретичні та практичні результати дисертації оприлюднено на таких науково-практичних заходах: VI та VII Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 09.12.2022 р., 08.12.2023 р.); науково-практичних семінарах «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (м. Львів, 11.11.2022 р., 10.11.2023 р.); круглому столі «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченому пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича Луця, з нагоди 90-річниці з Дня його народження (м. Львів, 11.12.2023 р.).

Публікації. Наукові та практичні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 3-х статтях у виданнях, які включено до переліку наукових фахових видань категорії «Б», затвердженого МОН України, а також у тезах 5-и доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, 3 розділів, що поділені на 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і 5 додатків. У структурі роботи послідовно реалізовано поставлену мету та розв'язано окреслені завдання дослідження. Обсяг основного тексту дисертації становить 135 сторінок. Список використаних джерел включає 142 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Загальна характеристика ускладнень у здійсненні виконавчого провадження та роль суду в їх усуненні

Виконавчому провадженню, як завершальній стадії кожного з видів юридичного процесу, притаманна чітко структурована логіка розвитку в часі за конкретними етапами. Виконавче провадження є складною юридичною конструкцією, що охоплює одночасно елементи реалізації судової та виконавчої гілок влади, поєднуючи діяльність суддів та державних і приватних виконавців.

Згідно з концепцією поділу влад, функція примусового виконання рішень юрисдикційних органів була інституційно відмежована від здійснення правосуддя. Державою у 1998–1999 рр. було делеговано реалізацію публічної функції примусового виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів органам, які не є носіями судової влади, а належать до виконавчої гілки.

В ході дослідження ускладнень у здійсненні виконавчого провадження, видається, доцільним є звернення до історичних витоків української системи примусового виконання рішень. Радянський період характеризувався глибокою кризою ефективності виконавчого провадження, в основі якої лежала як організаційна недосконалість, так і правова неврегульованість статусу виконавців. Зокрема, як пише О. Б. Верба, виконавці функціонували як технічні працівники апаратів народних судів і, водночас, підпорядковувалися багаторівневому нагляду з боку судді, голови суду та старшого виконавця. Цей контроль не був ефективним – він мав переважно формальний характер, що сприяло зловживанням, кадровій нестабільності та вкрай низькому рівню виконання судових рішень. Матеріально-технічне забезпечення виконавців було незадовільним, їхня освіта – на початковому рівні, а професійна підготовка – відсутня. Такий стан речей зумовлював не лише зволікання у вчиненні виконавчих дій, а й масові

зловживання, що проявлялися у розкраданнях, фальсифікації документів та безконтрольному використанні стягнутих коштів. Спроби нормативного врегулювання діяльності виконавців (Керівництво Міністерства юстиції СРСР «Про роботу з кадрами судових виконавців» від 27.06.1949 р.) не призвели до системного покращення ситуації. У повоєнний період стан системи залишався незадовільним, що свідчить про глибоко вкорінені інституційні проблеми: нехтування професійною складовою виконавчої служби, відсутність реального контролю з боку держави, ігнорування необхідності правового механізму відповідальності виконавців [142].

З набуттям Україною незалежності вона успадкувала зазначений механізм примусового виконання рішень, інтегрований до судової системи, що істотно обмежувало функціональну автономність виконавців і сприяло збереженню дисфункцій. Лише у 1998 р. було зроблено суттєвий інституційний крок – створено Державну виконавчу службу як окрему структуру в системі органів виконавчої влади. Прийняття Закону України «Про державну виконавчу службу» [88] (1998 р.) та Закону «Про виконавче провадження» (1999 р.) [85] стало передумовою для відмежування виконавчої служби від судів та формування нормативно визначеної інституційної моделі примусового виконання рішень. Разом з тим, попри успішне запровадження іноземного досвіду – інституту приватних виконавців [79, 107], окремі риси кризової спадщини продовжують проявлятися і в сучасних умовах – у вигляді ускладнень у реалізації примусового виконання, що вказує на глибинний характер деформацій, які слід досліджувати як у ретроспективному, так і в сучасному порівняльному правовому аспекті.

Отже, протягом тривалого часу функціонування Державної виконавчої служби (далі — ДВС) в Україні виявляло свою неспроможність гарантувати своєчасне та ефективне виконання рішень юрисдикційних органів. Незважаючи на формальне реформування, ключові системні хиби залишались незмінними: величезна кількість відкритих, але не завершених виконавчих проваджень, критичний рівень бюрократизації, фактичне перевантаження державних

виконавців, недофінансування, низький рівень оплати праці, відсутність належної мотивації, надмірна кількість керівного складу, застарілі технічні ресурси та відсутність цифрової інфраструктури, що унеможливлювало оперативний розшук активів боржників. Ці обставини, помножені на стійку недовіру населення, сформували кризовий стан усього виконавчого сегмента системи примусового виконання рішень в Україні.

Ключовим етапом у переосмисленні засад функціонування ДВС стало запровадження у нашої державі змішаної моделі примусового виконання, яка передбачала поєднання державного та приватного елементів. Згідно зі Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII [95] та Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII [84], з 2016 року інститут приватних виконавців отримав правове підґрунтя. Практична реалізація реформи розпочалась у серпні 2017 р., коли в Україні з'явилися перші приватні виконавці. Нова модель була частково запозичена з грузинського досвіду реформування системи виконання, що проводилась протягом 2003–2014 років та довела свою результативність. Реформа передбачала розвантаження державних органів, ліквідацію надлишкової адміністративної вертикалі, переведення значного обсягу виконавчих функцій до приватного сектора, а також модернізацію підходів до реєстрації, розподілу та контролю за виконанням рішень. Як свідчить досвід Грузії, така трансформація дозволила зменшити корупцію, збільшити рівень реального виконання рішень і підвищити довіру суспільства до судового захисту та держави [142]. Попри законодавчі зміни й часткове реформування системи, більшість ускладнень у здійсненні виконавчого провадження залишилися. Їхнє джерело – також у нормативних прогалинах, зокрема – нечітких межах судового контролю, відсутності дієвих санкцій за зловживання або бездіяльність виконавців, відсутності вмотивованої системи перевірки ефективності виконання рішень. Від здатності держави забезпечити ефективну реалізацію судових рішень залежить дієвість принципу верховенства права.

Як справедливо зауважує О. Б. Верба, стадія виконання рішення є органічною складовою будь-якого різновиду юридичного процесу – цивільного, господарського, адміністративного, нотаріального тощо. При цьому вона не зводиться винятково до аспектів примусу. Навпаки, стадія виконання має ширший зміст, охоплюючи весь проміжок від моменту набрання рішенням законної сили (або його допуску до негайного виконання) до його реалізації, включаючи можливість ініціювання примусового виконання у формі виконавчого провадження за ініціативою заінтересованої сторони [21,17, с. 34–35].

Аналізуючи функціональну логіку цієї процедури, дослідники відзначають, що вона розгортається в межах чотирьох основних етапів: відкриття провадження, підготовчих заходів, безпосереднього вчинення виконавчих дій та їх процесуального завершення. Ця динаміка забезпечує формальну впорядкованість примусового виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів.

До прикладу, етап відкриття виконавчого провадження охоплює сукупність дій, передбачених, зокрема, ст.ст. 26, 4, 5 та інших Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII [84], а саме: пред'явлення виконавчого документа до виконання, перевірка його відповідності вимогам закону, винесення постанови про відкриття виконавчого провадження виконавцем тощо. На наступному етапі – назвемо його умовно – підготовчим – відбувається добір засобів, необхідних для ефективного примусового виконання рішення юрисдикційного органу, зокрема здійснення заходів зі збору чи витребування необхідної інформації, розшуку боржника або його майна, ініціювання подань до суду у випадках, передбачених процесуальним законодавством. Третій етап – це етап фактичного здійснення виконавчих дій, які становлять сутність виконавчого процесу: арешт коштів, майна, реалізація майна, примусове виселення, відібрання дитини, розподіл стягнутих коштів тощо, залежно від предмета рішення. Відтак, у межах етапу завершення оформляються процесуальні наслідки попередньо вчинених дій.

Позаяк, як справедливо зазначали ще представники дореволюційної доктрини цивільного процесуального права, «нормальний рух процесу трапляється рідко». У правозастосовній реальності типовою є поява відхилень від базової логіки стадійної послідовності, що зумовлює виникнення так званих ускладнень. Останні не лише порушують нормативну динаміку реалізації виконавчого документа, але й виводять правозастосування за межі стандартного алгоритму виконання рішення.

Системне осмислення феномену ускладнень дає підстави трактувати їх як сукупність правових, фактичних або процесуальних ситуацій, що порушують безперервність або ефективність дій, які спрямовані на досягнення результату виконавчого провадження. Вони можуть бути зумовлені як суб'єктивними обставинами (поведінка сторін, недобросовісність боржника, пасивність стягувача і т. ін.), так і об'єктивними – недосконалість законодавства, процесуальні колізії, відсутність механізмів фактичного впливу на боржника, суперечлива судова практика тощо.

При цьому частина механізмів усунення таких ускладнень прямо передбачена чинним законодавством – зокрема, наприклад, відстрочка, розстрочка, зміна способу й порядку виконання. Інші ускладнення мають латентний характер і виявляються лише в ході конкретного виконавчого провадження – наприклад, у разі відсутності можливості виконання немайнового рішення або недостатності нормативного врегулювання виконання зобов'язань, які не підлягають матеріалізації.

З урахуванням вищевикладеного, ускладнення у виконавчому провадженні мають дихотомічну природу: з одного боку, це відхилення від нормативно визначеної послідовності етапів реалізації рішення юрисдикційного органу, з іншого – індикатори дефіциту ефективності механізму примусового виконання рішень у конкретних правових умовах.

У правовій доктрині запропоновано класифікацію процесуальних ускладнень, які впливають на перебіг судового провадження, що охоплює три

основні категорії: 1) ускладнення, пов'язані зі суб'єктивним складом процесу (заяви про відвід, участь заінтересованих осіб, неявка сторін тощо); 2) ускладнення, що виникають у зв'язку з об'єднанням кількох позовів в одному провадженні; 3) відхилення від типової процесуальної логіки та звичного порядку вчинення процесуальних дій (зокрема, зупинення провадження, забезпечення доказів до пред'явлення позову або на ранніх етапах розгляду справи, забезпечення позову до вирішення питання щодо його обґрунтованості по суті, виконання рішень до набрання ними законної сили тощо). Аналогічна тенденція спостерігається і в межах виконавчого провадження, яке, за загальним задумом законодавця, характеризується внутрішньо зумовленою логікою послідовного вчинення виконавчих дій – від моменту відкриття виконавчого провадження до його завершення. Проте, в реальній правозастосовній практиці нерідко виникають обставини, що ускладнюють або тимчасово блокують нормальний перебіг виконавчого процесу, порушуючи його передбачену законом лінійність та структурну впорядкованість [34].

Отже, виокремлення ускладнень від нормативно визначеної динаміки виконавчого провадження як окремої групи правових явищ ґрунтується на сукупності концептуальних підстав, які відображають специфіку функціонування механізму примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Насамперед, ідеться про наявність відкритого виконавчого провадження, у межах якого можуть виникати ті або інші правові чи фактичні обставини, що детермінують відхід від усталеної логіки послідовного переходу між його етапами. По-друге, причинами таких ускладнень можуть слугувати обставини суб'єктивного (пов'язані з поведінкою учасників виконавчого провадження) або об'єктивного характеру (що зумовлені зовнішніми або системними чинниками), які прямо передбачені чинним законодавством як підстави для трансформації або призупинення звичного ходу виконання рішень. Нарешті, ключовим індикатором виникнення таких ускладнень є можливість порушення визначених законом

строків для вчинення виконавчих дій, що свідчить про розрив у послідовності дій суб'єктів виконавчого провадження.

Відсутність єдиної позиції серед процесуалістів щодо складу явищ, які слід класифікувати як ускладнення чи процесуальні відхилення, свідчить про недостатній ступінь їхньої теоретико-правової розробленості.

Отже, з позиції системного підходу до класифікації ускладнень у виконавчому провадженні, їхнє віднесення до окремої групи має ґрунтуватися на таких концептуальних підставах:

1. наявність уже відкритого виконавчого провадження, у межах якого можуть виникнути обставини, що перешкоджають його звичайному розвитку;
2. поява об'єктивних або суб'єктивних факторів, що істотно ускладнюють або блокують перехід виконавчого процесу до наступного етапу;
3. такі обставини створюють умови для відступу від законодавчо встановлених строків та порядку вчинення виконавчих дій.

У межах сучасної доктрини процесуального права не викликає сумніву теза про те, що ефективність судового захисту не вичерпується лише ухваленням судового рішення, а охоплює і його фактичне виконання. Саме на цій завершальній стадії процесу найбільш гостро постає потреба у процесуальних гарантіях поновлення порушених прав, оскільки будь-яке утруднення в реалізації рішення може знівелювати результати попереднього судового розгляду. У цьому аспекті ключовим є функціональне включення суду в механізм виконавчого провадження, що реалізується через комплекс чітко врегульованих повноважень, спрямованих на усунення ускладнень, які перешкоджають логічному та безперебійному руху виконання рішення.

Ускладнення у виконавчому провадженні – це не просто випадкові збої в роботі механізму примусового виконання рішень юрисдикційних органів, а відхилення від нормативно передбаченого алгоритму його розвитку, які виникають під впливом об'єктивних або суб'єктивних факторів. Такі відхилення можуть проявлятися у вигляді порушення строків виконання, неможливості

вчинення окремих виконавчих дій, правової невизначеності тощо. У відповідь на ці виклики суд уповноважений забезпечувати не тільки інтерпретацію та оцінку правових обставин, але й гарантувати динамічний поступ виконавчого процесу, усуваючи перешкоди до досягнення цілей правосуддя. На нашу думку, з огляду на зміст норми ст. 2 ЦПК України [122], зазначимо, що завданням судочинства, як цивільного, так і інших видів, зокрема, на стадії виконання судового рішення, є забезпечення реального, ефективного, справедливого та неупередженого поновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб, з подоланням будь-яких юридичних чи фактичних ускладнень, що виникають у процесі примусового виконання. Реалізація права на судовий захист не завершується ухваленням судового рішення, а охоплює гарантії його належного виконання, в тому числі шляхом участі в цьому процесі суду у разі виникнення перешкод.

Роль суду в цьому контексті виявляється у двох основних векторах: суд як суб'єкт із власною процесуальною компетенцією у межах виконавчого провадження, та суд як орган контролю, наділений функцією здійснення подальшого судового захисту. Так, відповідно до чинного процесуального законодавства України, суд має повноваження вирішувати широке коло процесуальних питань, які прямо спрямовані на усунення правових чи фактичних ускладнень. Зокрема, це повноваження щодо виправлення помилок у виконавчих документах (ст. 432), поновлення строків виконавчої давності (ст. 433), розстрочки чи відстрочки виконання (ст. 435), зміни способу і порядку виконання, заміни сторони у виконавчому провадженні (ст. 442), тимчасового обмеження права боржника на виїзд за кордон тощо. Окремої уваги заслуговує судовий контроль за діями виконавця. На цьому етапі суд забезпечує правову оцінку рішень, дій чи бездіяльності виконавця за скаргами. Цей елемент судової компетенції є ключовим у контексті подолання ускладнень, спричинених свавіллям чи формалізмом виконавців. Суд покликаний забезпечити не тільки справедливе вирішення справи по суті, але й належне, своєчасне і повне виконання рішення.

Таким чином, суд у виконавчому провадженні, діючи у межах своєї компетенції, є, так би мовити, органом захисту, контролю і процесуального реагування. Його діяльність є вирішальною у подоланні ускладнень, що виникають у сфері примусового виконання рішень. Саме на цій завершальній стадії судочинства реалізується його мета – забезпечення дієвого та ефективного захисту порушених прав осіб [33].

Так, згідно з ч. 4 ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження» [84], виконавчий документ може бути повернутий стягувачу без прийняття до виконання, якщо на момент його пред'явлення існують передбачені законом обставини, які виникають з вини юрисдикційного органу, сторін або третіх осіб (це група обставин, яка призводить до неможливості відкриття виконавчого провадження через виявлені на початковій стадії порушення законодавчих умов пред'явлення виконавчого документа до виконання. Серед таких підстав варто виокремити ситуації, пов'язані з тим, що підстава виконання (рішення) ще не набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом (негайне виконання). Іншою поширеною підставою є пропущення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання. Випадки, коли боржника вже визнано банкрутом або коли юридична особа-боржник припинена, а також – коли стосовно банківських установ-боржників відкрито процедури ліквідації чи тимчасової адміністрації відповідними регуляторними інституціями (Національним банком України або Фондом гарантування вкладів фізичних осіб). Законодавством також окреслено низку формальних вимог до змісту й оформлення виконавчого документа, зокрема щодо його відповідності законодавчим критеріям, а також обов'язковості подання стягувачем заяви про примусове виконання. Відсутність усіх компонентів унеможливорює прийняття виконавчого документа в роботу. Окремо передбачено ситуацію, за якої примусове виконання не застосовується як спосіб реалізації відповідного рішення (наприклад, у разі ухвалення рішень, що не передбачають застосування примусу, тобто, це рішення про визнання, а не про присудження), або коли виконання має відбуватися не за тією підвідомчістю чи не у тому місці,

куди було пред'явлено виконавчий документ. Тобто, сукупність зазначених нами законодавчих положень окреслює певний так званий «поріг допустимості» для запуску виконавчого механізму, порушення якого трансформується в процесуальне ускладнення – повернення виконавчого документа стягувачу, а в окремих випадках і повну неможливість доступу до процедури примусового виконання. У цьому аспекті йдеться про своєрідний фільтр, який має як функціональний, так і гарантійний характер). Зазначене унеможливорює відкриття виконавчого провадження і, таким чином, створює процесуальну перешкоду для реалізації права особи на виконання рішення, що виявляється у формі повернення виконавцем такого виконавчого документа без прийняття до виконання.

Черговим ускладненням для сторони виконавчого провадження, коли вона витратить час, може бути ситуація, закріплена у ч. 3 ст. 5 Закону [84], коли приватний виконавець має дискреційне право повернути виконавчий документ стягувачеві без прийняття до виконання у разі перевищення допустимого навантаження на нього – а саме, якщо кількість виконавчих проваджень за окремими категоріями (про стягнення періодичних платежів, заробітної плати, житлово-комунальної заборгованості, рішень про поновлення на роботі) перевищує 20 % загального обсягу проваджень, які перебувають у нього на виконанні.

Стягувач, діючи добросовісно, не завжди обізнаний про існування таких обмежень у виконавця й фактично втрачає час і ресурси, не досягнувши жодного процесуального результату. Зазначене створює ускладнення функціонального характеру – обмеження у доступі до суб'єкта примусового виконання, незважаючи на наявність чинного виконавчого документа. На приватного виконавця покладено обов'язок зазначити у письмовій формі обґрунтування підстав повернення виконавчого документа, проінформувати стягувача про право оскаржити таке рішення, а також про можливість подання документа іншому приватному виконавцю або до органу ДВС.

Отже, можемо констатувати, що навіть на стартовому етапі виконавчого провадження постають істотні виклики щодо забезпечення реалізації права на виконання судового рішення, які обумовлені як недосконалістю механізму розподілу навантаження між виконавцями, так і відсутністю у стягувача належної інформованості щодо процедурних особливостей ініціювання примусового виконання. Ці обставини ми вважаємо ускладненнями, що потребують як належного процесуального коригування, так і ефективного судового реагування з метою усунення перешкод до виконання рішення за наявності підстав.

Однією з нормативно закріплених гарантій неупередженості у процесі примусового виконання рішень, яка, втім, водночас може породжувати процесуальне ускладнення, є заборона здійснення виконавчих дій у разі наявності персонального або опосередкованого інтересу виконавця. Так, відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження» [84], виконавець позбавлений процесуальної можливості здійснювати примусове виконання у справах, у яких він сам виступає як стягувач або боржник, або якщо такою стороною є його близькі родичі чи особи, з якими його поєднують інші форми правової або фактичної пов'язаності. У таких випадках законодавець прямо передбачає застосування процедур самовідводу або відводу виконавця, врегульованих у ст. 23 цього ж Закону [84]. Ці процесуальні інструменти мають за мету усунути ризик конфлікту інтересів та гарантувати безсторонність виконавця, однак, вони неминуче спричиняють зупинку або затримку у реалізації виконавчих дій.

Процедура розгляду питання про самовідвід чи відвід є формалізованою й обмежена строком у п'ять робочих днів. У межах цього строку має бути з'ясовано наявність або відсутність підстав для усунення виконавця, а також прийнято рішення про передачу матеріалів іншому виконавцеві. Саме на цьому етапі спостерігається тимчасове призупинення динаміки виконання рішення, що, у випадку, коли мова йде про невідкладні виконавчі дії (наприклад, щодо забезпечення негайного відібрання дитини чи збереження майна), може мати істотне негативне значення для реалізації права на ефективний захист.

Тобто, зазначена правова ситуація ілюструє приклад внутрішнього ускладнення виконавчого провадження, яке обумовлене нормативно закріпленими вимогами до безсторонності виконавця. Попри те, що ці вимоги покликані забезпечити довіру до інституту примусового виконання, на практиці вони можуть призводити до уповільнення процесу реалізації рішень, і, відповідно, потребують своєчасного та чіткого реагування з боку уповноважених органів.

Одним із факторів, що істотно ускладнюють примусове виконання судових або інших юрисдикційних рішень, є неясність або неоднозначність змісту резолютивної частини рішення чи виконавчого документа. Вказане ускладнення набуває особливого значення в контексті динаміки виконавчого провадження, оскільки створює перешкоди як для належного визначення обсягу зобов'язань боржника, так і для своєчасного вчинення виконавцем передбачених законом дій.

Відповідно до положень ст. 31 Закону України «Про виконавче провадження» [84], у разі виникнення сумнівів щодо змісту резолютивної частини рішення, викладеної у виконавчому документі, сторони виконавчого провадження або сам виконавець наділені процесуальним правом звернення до суду, який ухвалив відповідне рішення, зі заявою про його роз'яснення. При цьому, якщо неясним є несудовий виконавчий документ, а не судове рішення, звернення має бути адресоване органу чи посадовій особі, що видали зазначений документ.

Отже, ситуація, за якої орган примусового виконання з об'єктивних причин не може здійснити виконавчі дії через змістовну неоднозначність виконавчого документа, є проявом нормативно обумовленого ускладнення процедури виконання. Така обставина потребує не лише застосування процедури судового або адміністративного роз'яснення, але й тягне за собою неминуче уповільнення виконавчого провадження, оскільки до моменту отримання відповідного роз'яснення будь-які дії, що можуть призвести до правових наслідків для сторін, визнаються передчасними або потенційно неправомірними. З урахуванням наведеного вище, нечіткість змісту резолютивної частини рішення або виконавчого документа трансформується з формальної неточності у матеріальну

перешкоду для належного та ефективного виконання. У цьому випадку суд покликаний усунути відповідне ускладнення через процедуру роз'яснення, що є невід'ємною складовою його повноважень у виконавчому провадженні та гарантією правової визначеності дій виконавця.

Однією з форм ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, що прямо впливає на безперервність та послідовність виконавчих дій, є необхідність відкладення їх проведення з підстав, передбачених чинним законодавством. Відповідно до ст. 32 Закону України «Про виконавче провадження» [84], можливість тимчасового призупинення динаміки виконання рішень обумовлена виникненням обставин, які об'єктивно унеможливають реалізацію виконавчих дій у визначений час. До таких обставин належать, зокрема, тимчасова непрацездатність сторони виконавчого провадження, його перебування у службовому відрядженні, виникнення надзвичайних обставин (зокрема стихійного лиха) тощо. Крім того, правове значення мають будь-які інші підстави, що внаслідок своєї дії позбавляють сторони виконавчого провадження можливості ефективно реалізувати права, гарантовані їм Законом. У таких випадках виконавець наділений дискреційним повноваженням – як з власної ініціативи, так і за заявою стягувача або боржника – винести постанову про відкладення виконавчих дій на строк, що не перевищує десяти робочих днів.

Зазначене нормативне регулювання демонструє баланс між імперативністю обов'язку виконання рішень та необхідністю врахування об'єктивних факторів, що унеможливають виконання. Водночас, відкладення виконавчих дій створює ризик затягування виконавчого провадження, переривання його логічної структури та зниження ефективності виконання, що, у свою чергу, актуалізує проблему належного контролю за обґрунтованістю й доцільністю ухвалення таких постанов. З огляду на це, інститут відкладення виконавчих дій може бути розцінений як легітимований механізм тимчасового ускладнення, що потребує належного нормативного балансу між оперативністю виконання та гарантіями сторін провадження.

У процесі примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів чинне законодавство України передбачає можливість виникнення низки життєвих обставин, які об'єктивно ускладнюють або унеможлиблюють подальше здійснення виконавчих дій. Так, ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» [84] фіксує не лише перелік таких обставин, а й визначає компетенцію відповідних суб'єктів – суду та виконавця – щодо їх правового вирішення у межах виконавчого процесу.

Зокрема, у разі виникнення обставин надзвичайного чи особистого характеру (таких як тяжке захворювання сторони, перебування у відрядженні, форс-мажорні події природного характеру тощо), законодавець надає сторонам виконавчого провадження право звернутися до суду, який ухвалив відповідне рішення як суд першої інстанції, зі заявою про надання відстрочки або розстрочки виконання. У разі задоволення такої заяви, реалізація рішення здійснюється в межах частин та строків, чітко визначених судом у відповідній ухвалі. Тобто, відтермінування виконання може бути адаптоване до конкретних обставин справи без втрати легітимності самого рішення [32]. Виконавець, у межах власної компетенції, має право ініціювати відстрочку або розстрочку виконання несудових рішень на підставі аналогічних перешкод, про що виносить постанову.

Законодавець передбачає механізм забезпечення гнучкості та адаптивності примусового виконання рішень зі збереженням балансу між ефективністю виконання та дотриманням процесуальних гарантій сторін. Суд у цьому контексті виступає гарантом правомірного трансформування виконавчого процесу відповідно до обставин конкретної справи, забезпечуючи справедливу реалізацію юрисдикційного акта, незважаючи на виникнення зовнішніх або внутрішніх бар'єрів.

У структурі правового регулювання виконавчого провадження інститут зупинення виконавчих дій (ст. 34 Закону [84]) відіграє ключову роль у забезпеченні належного балансу між примусовим характером виконання та повагою до законних інтересів сторін. Законодавець, передбачаючи специфічні,

іноді виняткові обставини, закріпив механізм тимчасового призупинення виконання як правову реакцію на ситуації, які унеможливають подальший хід провадження без шкоди для сторін або на шкоду публічному інтересу. Згідно з положеннями ст.ст. 34–35 Закону України «Про виконавче провадження» [84], підстави для зупинення вчинення виконавчих дій мають як загальний, так і спеціальний характер. Так, загальними підставами виступають випадки, коли сама природа обставин об'єктивно унеможлиблює продовження дій виконавця. Йдеться, зокрема, про проходження боржником військової служби у Збройних Силах України або в інших військових формуваннях під час дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також про здійснення боржником функцій, які мають вирішальне значення для обороноздатності держави.

Спеціальні підстави включають низку процесуальних та матеріально-правових обставин, за яких здійснення примусу є юридично або фактично неможливим або таким, що суперечить пріоритетним публічним інтересам. До таких належать: зупинення стягнення або реалізації арештованого майна ухвалою суду, відкриття провадження у справі про банкрутство боржника зі запровадженням мораторію, звернення сторін до суду зі заявою про заміну учасника провадження, надання судом відстрочки виконання судового рішення [29].

Крім того, цей перелік підстав для зупинення вчинення виконавчих дій охоплює ситуації, які стосуються особливостей функціонування окремих галузей економіки та енергетики, зокрема випадки: реалізації плану санації підприємства-боржника; участі боржника у процедурі врегулювання заборгованості на ринку природного газу; наявності відповідних рішень Фонду гарантування вкладів або Національної комісії з регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; включення підприємств тепло-, водо- і газопостачання до спеціальних реєстрів; приватизаційних процесів щодо державних підприємств; а також особливого статусу підприємств оборонного сектору та суб'єктів, майно яких перебуває в зоні бойових дій.

Також серед підстав для зупинення вчинення виконавчих дій є положення гуманітарного характеру, як-от підтвердження факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Важливо зазначити, що зупинення вчинення виконавчих дій не застосовується автоматично, а потребує належного документального підтвердження та фіксації в процесуальній формі.

З огляду на наведене вище, пропонуємо розглядати і зупинення вчинення виконавчих дій як окремий вид ускладнень у процесі примусового виконання.

У процесі реалізації виконавчих повноважень можуть виникати ситуації, коли подолання об'єктивних або суб'єктивних перешкод потребує участі суду як інституційного гаранта захисту прав усіх суб'єктів виконавчих процесуальних правовідносин [31]. Такі життєві ситуації, які ускладнюють хід виконавчого провадження, охоплюють, зокрема, потребу у забезпеченні примусового доступу до житлових та інших приміщень, у яких фактично зосереджене майно боржника або інші активи, що підлягають стягненню. У цьому контексті п. 13 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» [84] уповноважує виконавця звертатися до суду з поданням про надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної або юридичної особи, де, за обґрунтованими припущеннями, перебуває майно, що належить боржникові.

Аналогічним чином ускладнення виникає у разі необхідності звернення стягнення на грошові кошти або інші активи боржника, які знаходяться не у його безпосередньому розпорядженні, а перебувають на рахунках у банківських та небанківських фінансових установах, включаючи емітентів електронних грошей. Відповідно до ч. 4 ст. 53 Закону [84], накладення арешту та звернення стягнення на такі грошові активи можливе лише на підставі ухвали суду, яка є процесуальною передумовою здійснення виконавцем подальших дій. Такий порядок обумовлений потребою додаткової правової оцінки належності відповідного майна боржникові, що вимагає судового розгляду як гарантії дотримання засад правової визначеності та добросовісності.

Особливої уваги заслуговують випадки, коли внаслідок правонаступництва або зміни ідентифікаційних даних сторін виконавчого провадження виникає необхідність оновлення суб'єктного складу виконавчих правовідносин. Згідно з ч. 5 ст. 15 Закону [84], як державний, так і приватний виконавець за заявою сторони або заінтересованої особи має право звернутися до суду зі заявою про заміну сторони її правонаступником. Усі дії, вчинені до моменту процесуального входження правонаступника, вважаються обов'язковими для нього у тому ж обсязі, в якому вони були б обов'язковими для правопередника. Законодавець передбачив також спрощену процедуру зміни імені (найменування) сторони у випадку, коли така зміна не тягне за собою трансформації суб'єктного статусу, а лише стосується ідентифікаційних даних. У такому разі виконавець самостійно, без звернення до суду, виносить відповідну постанову за наявності підтверджувальних документів.

Особливий порядок застосовується у тих випадках, коли боржник є співвласником майна, тобто володіє ним спільно з іншими особами на праві часткової або сумісної власності. Така ситуація істотно ускладнює механізм звернення стягнення, оскільки виникає потреба в індивідуалізації частки, яка належить боржникові. Закон України «Про виконавче провадження» [84] передбачає механізм, за яким ініціатором процедури визначення частки боржника є виконавець, який звертається до суду з відповідним поданням. Суд, у свою чергу, зобов'язаний у встановленій процесуальній формі дослідити правовий режим спірного майна, співвідношення часток, реальні правомочності боржника у межах спільної власності, та визначити частку, що може бути об'єктом стягнення. З огляду на це, необхідність звернення до суду з поданням про визначення частки боржника у спільному майні слід кваліфікувати як ускладнення у ході виконавчого провадження, що має об'єктивний характер і потребує спеціальної юридичної процедури для його подолання, оскільки неможливе пряме та автоматичне звернення стягнення на спільне майно без попередньої правової оцінки

співвідношення прав співвласників. Участь суду у цьому процесі є обов'язковою для правової індивідуалізації об'єкта стягнення.

У випадках, коли виконавчий документ містить помилки, суд відповідно до положень ст. 432 ЦПК України уповноважений здійснити їх виправлення, а також визнати документ таким, що не підлягає виконанню, присудити повернення боржнику коштів, безпідставно отриманих стягувачем. В умовах втрати або знищення виконавчого документа саме суд забезпечує можливість подальшого виконання шляхом видачі його дубліката і поновлює пропущений строк для його чергового пред'явлення (ст. 433 ЦПК України).

Судова юрисдикція поширюється на вирішення питань, які суттєво ускладнюють хід виконавчого провадження: про оголошення розшуку боржника або дитини (ст. 438 ЦПК України), надання дозволу на примусове проникнення до житла боржника (ст. 439 ЦПК України). У таких випадках виконавче провадження без судової ухвали стає фактично заблокованим. Окрім того, важливим повноваженням суду є розгляд заяв про відстрочку [27] або розстрочку виконання рішення [28], про зміну чи встановлення способу і порядку його виконання (ст. 435 ЦПК України). Зазначені повноваження суду слугують інструментом адаптації виконавчої процедури до реальних життєвих обставин сторін. Суд вирішує питання щодо заміни сторони виконавчого провадження у разі її вибуття (ст. 442 ЦПК України), а також щодо визначення частки боржника у спільному майні (ст. 443 ЦПК України), що безпосередньо впливає на можливість звернення стягнення у випадках множинності суб'єктів права власності. У разі виникнення питання щодо правомірності рішень, дій (чи бездіяльності) виконавця саме суд є органом, уповноваженим здійснювати подальший судовий захист – розгляд скарг учасників виконавчого провадження на основі норм ст.ст. 447–453 ЦПК України [122].

З наведеного нами аналізу випливає, що описані процесуальні механізми – звернення до суду щодо вирішення питань, які виникають через різні життєві об'єктивно-суб'єктивні обставини, слід розглядати як гарантовані можливості заінтересованих осіб ліквідувати / усунути ускладнення з процесу нормального

перебігу виконавчих дій для виконання рішення. Суд у таких випадках є стабілізуючим суб'єктом, який забезпечує баланс між потребами правозастосування та принципом справедливості, суд є гарантом дотримання правовладдя у виконавчому процесі, реалізуючи принципи процесуальної визначеності, пропорційності та дієвості захисту прав учасників виконавчих процесуальних відносин.

1.2. Цифровізація та штучний інтелект як інструменти подолання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій цифровізація вже не є опціональним інструментом, а об'єктивною необхідністю, зокрема у сфері виконавчого провадження. Виконавче провадження є завершальною стадією кожного з видів юридичного процесу, тому ефективність його функціонування безпосередньо визначає ефективність механізму правового захисту.

Ускладнення, що виникають на етапі реалізації рішень судів та рішень інших юрисдикційних органів, зокрема через неефективність традиційних механізмів примусового впливу, надмірну завантаженість виконавців, фрагментарність обміну інформацією між суб'єктами процесу і т. ін., потребують пошуку нових технологічних рішень. Саме в цьому контексті цифровізація виконавчого провадження та застосування штучного інтелекту (ШІ) постає не лише як фактор оптимізації технічних аспектів діяльності виконавця, але й як фундаментальна передумова системного подолання структурних викликів та бар'єрів.

У сучасному правовому дискурсі поняття штучного інтелекту набуло широкого вжитку, однак універсального, загальновизнаного визначення цього

явища досі не напрацьовано. Це зумовлено як різноманіттям наукових підходів, так і домінуванням англійської термінології, адаптація якої до національних правових систем перебуває на етапі становлення. У контексті Європейської етичної хартії СЕРЕІ щодо застосування штучного інтелекту в судових системах [132], ШІ трактується як міждисциплінарна галузь, покликана моделювати здатність машин відтворювати когнітивні функції людини для розв'язання складних завдань. Хартією визначено п'ять основних принципів, які мають бути обов'язковими при інтеграції ШІ у систему правосуддя: повага до прав людини, недискримінація, якість і безпека алгоритмів, прозорість і підзвітність, а також збереження контролю з боку користувача. При цьому ШІ вже демонструє потенціал у таких напрямках, як автоматизоване прогнозування судових рішень, розробка чат-ботів для надання первинної правової допомоги, системи інтелектуального аналізу правових документів, ідентифікація суперечливих умов у договорах, цифрова медіація тощо. Особливо стрімко розвивається напрям генеративного ШІ, що здатен продукувати новий зміст (тексти, зображення, аудіо) на основі заданих параметрів. Ці технології співіснують із впровадженням блокчейн-рішень, які забезпечують прозорість та децентралізований контроль у сфері передачі прав та активів [46].

Одним з перспективних векторів цифрового переосмислення інституту виконавчого провадження є впровадження технологій штучного інтелекту. Його використання дозволяє не лише автоматизувати повторювані дії, прискорити обробку великих обсягів інформації, а й виявити типові закономірності порушень, спрогнозувати ризики невиконання, сприяти адресності виконавчих заходів та зміцнити довіру до системи юстиції та держави в цілому. З огляду на наведене вище, слід здійснити теоретико-практичне обґрунтування ролі цифрових рішень і технологій штучного інтелекту як інструментів, здатних мінімізувати ускладнення у виконавчому провадженні, а також виявити перспективи і межі їх запровадження в контексті дотримання засад верховенства права, правової визначеності та справедливості.

Як слушно підкреслює О. Б. Верба, цифрова трансформація правової системи, що охоплює й сферу виконавчого провадження, є незворотною та обумовлена суспільним запитом на ефективне й прозоре правосуддя. Концепція цифровізації, яка ще донедавна сприймалася як допоміжна, нині набула нормативної значущості. Водночас роль міжнародних інституцій, зокрема Ради Європи та СЕРП, полягає у виробленні засад використання ШІ у правовій сфері на засадах демократії та правовладдя. Інтеграція ШІ у виконавче провадження відкриває значний потенціал для автоматизації, аналізу даних та прогнозування виконавчих дій, однак потребує нормативного регулювання, що поєднує технологічну ефективність зі забезпеченням правових та етичних гарантій. У зв'язку з цим актуальним постає завдання концептуального оновлення моделі виконавчого провадження в напрямі її інтелектуалізації зі забезпеченням правової визначеності та збереження автономії особи [10]. Отже, у межах цифрової трансформації правосуддя, яка охоплює і його завершальну стадію – виконавче провадження, застосування штучного інтелекту має здійснюватися не як самоціль, а в руслі парадигми людиноцентричності. ШІ повинен розглядатися як комплементарний інструмент, що автоматизує рутинні операції – розшук боржника, ідентифікацію його майна, цифрових активів, аналіз руху коштів, формування постанов – не замінюючи, водночас, функцій людини, таких як: критичне мислення, емпатія та індивідуалізоване судження. На нашу думку, концептуальні основи використання ШІ мають включати: етичну відповідальність, відповідно до Європейської етичної хартії [136]; гарантування прав людини відповідно до стандартів Європейської конвенції [49]; забезпечення правової визначеності через прозорість алгоритмів, можливість їх оскарження та визначення відповідальності. Виконавець у цифрову епоху постає не лише як суб'єкт примусового виконання, але й як медіатор, гарант прав учасників провадження та фасилітатор технологічного впровадження, що вимагає належного рівня цифрової та етичної підготовки.

Погоджуємося із думкою М. В. Коваліва та М. Я. Сидора [46], хоча виконання судових рішень є сферою з високим рівнем формалізації та застосування державного примусу, цифрові інструменти поступово знаходять у ній застосування. З урахуванням міжнародних стандартів – зокрема Рекомендації Rec(2003)17 [98], керівних документів CEREJ [134], а також Настанов щодо належної практики у сфері виконання судових рішень, – ШІ може суттєво підвищити результативність примусового виконання. Йдеться про застосування таких технологій у сфері збору та обробки інформації щодо боржника, виявлення його активів, автоматизації аналізу фінансової та персональної інформації, а також про цифрове сполучення з державними реєстрами, що дозволяє підвищити швидкість і точність відповідних дій. ШІ повинен не підміняти виконавця, а надавати йому інструменти для оперативнішого реагування, зменшення навантаження та мінімізації людського чинника при обробці великих обсягів даних. Наприклад, системи ШІ можуть бути застосовані для автоматичного виявлення руху коштів на рахунках боржника й ініціювання арешту в режимі реального часу, що потенційно зменшує ризики втрати активів. Крім того, сучасні інструменти штучного інтелекту дозволяють скоротити витрати сторін виконавчого провадження, підвищити продуктивність державних і приватних виконавців, а також забезпечити більшу прозорість процедур. Використання цифрових засобів обробки тексту й автоматизованого складання документів, доступ до інформаційних ресурсів в інтегрованому цифровому середовищі, моделі прогнозування поведінки боржника – усе це вже не перспектива, а реальність у країнах ЄС.

Як правильно наголошують М. В. Ковалів та М. Я. Сидор, насамперед, штучний інтелект має сприйматися не як автономна субстанція, що здатна замінити виконавця, а як інструмент, призначений для допоміжного використання. Основна його функція полягає у зниженні навантаження на виконавців шляхом автоматизації рутинних операцій, що дозволяє фокусувати людські ресурси на складних завданнях, які потребують контекстуального аналізу, моральної оцінки

та правової аргументації. Такий підхід кореспондує з положеннями Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, яка наголошує на необхідності забезпечення людського контролю над ШІ у всіх сферах, що можуть впливати на фундаментальні права особи [45].

О. О. Барабаш, досліджуючи вплив цифровізації на ефективність правосуддя [7, 6, 130] і виконавчого провадження, як його завершальної стадії, акцентує увагу на необхідності інтеграції інноваційних технологій для подолання існуючих ускладнень у цій сфері та дотримання принципу верховенства права [4]. Авторка підкреслює, що запровадження цифрових інструментів, таких як електронні реєстри та автоматизовані системи обміну даними, сприяє підвищенню прозорості та оперативності виконавчого провадження. Особливу увагу приділено ролі штучного інтелекту в оптимізації процесів, зокрема в автоматичному аналізі інформації та прогнозуванні результатів виконання судових рішень. О. О. Барабаш також наголошує на важливості забезпечення правової визначеності та захисту персональних даних при використанні цифрових технологій та штучного інтелекту у виконавчому провадженні [5]. Позаяк, у правовій державі органи і посадові особи, які реалізують делеговані державою функції, зокрема з повноваженнями застосовувати державний примус, передусім, мають обов'язок захищати права громадян, і не можна допускати, щоби особи, які стоять на сторожі захисту прав людини, самі ставали порушниками. Для цього існує посилений контроль за діяльністю таких суб'єктів, спеціальна освіта, онлайн-платформи для громадського моніторингу дотримання прав людини тощо [131].

Погоджуємося із Л. В. Мелех та М. Я. Сидором [55], які стверджують, що штучний інтелект здатен радикально трансформувати процеси примусового виконання рішень судів, підвищуючи їхню ефективність, швидкість та прозорість. Водночас, ключовим викликом залишається збереження балансу між інноваційною спроможністю ШІ та фундаментальними цінностями правової держави. Автоматизація має залишатися інструментом у руках людини, а не засобом її підміни. Принципи прозорості, підзвітності, недискримінації, захисту

персональних даних [42], а також повноцінного людського контролю над алгоритмами повинні стати стрижнем концепції етичного використання ШІ у виконавчому провадженні. Лише за умови інтеграції технологій з гарантіями прав людини, передбачуваністю юридичних наслідків та збереженням соціального виміру діяльності виконавця можна говорити про справжню модернізацію інституту примусового виконання рішень.

Європейська комісія з ефективності правосуддя (CEPEJ) [135] акцентує на потенціалі штучного інтелекту як інструмента глибокої модернізації судових систем, при цьому визнаючи наявні загрози, пов'язані з його запровадженням. У свою чергу, Рада Європи в Рамковій конвенції про штучний інтелект [133] наголошує на потребі у формуванні чітких нормативних засад і принципів, які б регламентували весь життєвий цикл ШІ-систем, гарантуючи, що їх застосування сприятиме розвитку правосуддя, не порушуючи при цьому засадничі цінності демократичного суспільства.

Станом на зараз в Україні відповідно до Положення про Автоматизовану систему виконавчого провадження, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 р. № 2432/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 12.08.2016 р. за № 1126/29256 [91], діє Автоматизована система виконавчого провадження (далі – АСВП), яка є одним із ключових інструментів цифровізації виконавчого провадження. Її створення відповідає сучасним потребам підвищення ефективності, прозорості та керованості процесу примусового виконання судових рішень. АСВП функціонує як комплексна інформаційна система, яка забезпечує реєстрацію та облік виконавчих документів, автоматичний розподіл проваджень між державними виконавцями, ведення Єдиного реєстру боржників (далі – ЄРБ), а також зберігання й захист даних від несанкціонованого доступу. Завдяки таким функціям система покликана зменшити, передусім, ризики корупційного впливу, підвищити довіру до виконавців, а також скоротити витрати часу на обробку документів і рутинні адміністративні дії.

Однією із фундаментальних функцій АСВП є автоматичний розподіл виконавчих проваджень. Система враховує черговість надходження документів, обсяг завантаження конкретного виконавця та визначений для нього коефіцієнт навантаження (повний, середній, низький або нульовий). Такий алгоритм спрямований на забезпечення об'єктивного, рівномірного та неупередженого розподілу справ, що є важливою складовою принципу справедливості.

Важливою складовою цифрової інфраструктури виконавчого провадження є Єдиний реєстр боржників, який формується та оновлюється автоматично через АСВП. Інформація до нього вноситься на підставі постанов виконавця про відкриття або закінчення провадження, повернення виконавчого документа стягувачу, а також рішень суду про виключення особи з реєстру. Публічний характер цього реєстру виконує як превентивну, так і контролюючу функцію, сприяючи зменшенню недобросовісної поведінки боржників.

АСВП також дозволяє формувати аналітичну та статистичну звітність, що включає дані щодо кількості виконавчих документів, ефективності їх виконання, строків реалізації виконавчих дій, а також динаміки погашення боргів. Ці дані використовуються Міністерством юстиції України для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, оцінки діяльності виконавців та планування нормативного регулювання.

Не менш важливим є блок, присвячений забезпеченню захисту персональних даних. АСВП реалізує заходи інформаційної безпеки, що відповідають вимогам законодавства, зокрема через обмеження доступу до конфіденційної інформації, ведення логів дій користувачів та використання засобів криптографічного захисту інформації. Забезпечення приватності та недоторканості даних учасників виконавчого провадження є передумовою легітимного використання цифрових технологій у правозастосуванні.

Отже, запровадження АСВП стало визначальним етапом у процесі цифрової трансформації завершальної стадії судового процесу. Однак, як видається, потенціал цифровізації не вичерпується автоматизацією базових процедур.

Наступним логічним кроком має стати інтеграція елементів ШІ, зокрема для автоматизованого аналізу даних, прогнозування динаміки стягнення боргу, виявлення ризиків та типових порушень з боку боржника. У перспективі це дасть змогу не лише зменшити адміністративне навантаження на виконавців, а й посилити превентивну та правозахисну функцію виконавчого провадження як невід'ємної частини системи правосуддя.

У контексті реформування виконавчого провадження в Україні, цифровізація та запровадження ШІ відіграють ключову роль у подоланні можливих ускладнень у цьому процесі. Черговим важливим інструментом у цьому процесі є мобільний застосунок «Дія» [37], який забезпечує громадянам доступ до інформації про їхні виконавчі провадження. Користувачі можуть авторизуватися в застосунку, перейти до розділу «Послуги», обрати «Виконавчі провадження» та отримати актуальні дані про наявні борги чи штрафи, а також здійснити їх оплату онлайн. Цей сервіс сприяє підвищенню прозорості та ефективності виконавчого провадження, зменшуючи потребу у фізичній взаємодії з органами виконавчої служби. Водночас, впровадження ШІ в цій сфері може значно оптимізувати процеси, такі як автоматичне формування постанов про арешт коштів боржника, їхнє направлення до банківських установ, списання та перерахування коштів стягувачу, а також зняття арешту після виконання зобов'язань, принаймні щодо незначних сум. Однак, важливо враховувати етичні та правові аспекти використання ШІ. Наголошуємо, що алгоритми повинні бути прозорими, піддаватися незалежній перевірці та забезпечувати можливість оскарження автоматизованих рішень. Крім того, необхідно гарантувати захист персональних даних та дотримання прав людини в процесі цифровізації виконавчого провадження.

Оформлення та видача виконавчих документів здійснюється судом або в паперовій, або в електронній формі за допомогою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС) або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами. Це передбачено Положенням про порядок

функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 [92]. Виконавчі листи / накази суду викладаються в електронній формі шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів в ЄСІКС та підписуються кваліфікованим електронним підписом судді (суддів). Це є технічною реалізацією електронного документообігу в судовій системі. Одночасно не можна видавати виконавчий документ в паперовій та електронній формах одній і тій же особі. Це правило спрямоване на уникнення плутанини та забезпечення єдиного формату виконавчого документа. 15.05.2024 р. розпочалася електронна інформаційна взаємодія АСВП із ЄСІКС у межах сервісу із надсилання документів виконавчого провадження особам, які мають електронний кабінет в ЄСІКС. Сторона, до електронного кабінету якої направлено документи виконавчого провадження, вважається належно повідомленою про винесення виконавцем відповідної постанови. Це спрощує процедуру повідомлення учасників виконавчого провадження, оптимізує комунікацію суб'єктів виконавчих процесуальних правовідносин, що істотно спрощує складнощі в ході війни [112, 138, 141] та пришвидшує процес. Це є практичним наслідком цифровізації, спрямованим на подолання ускладнень, пов'язаних з обміном паперовими документами [97].

З 21.07.2023 р. набрав чинності Закон України від 29.06.2023 р. № 3200-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремії підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» [86]. Цей закон є ключовим нормативним актом, що запроваджує обов'язковість використання електронних кабінетів в ЄСІКС для учасників судового процесу, включаючи стадію виконання.

Суд надсилає всі судові рішення учаснику справи, який має електронний кабінет, в електронній формі виключно за допомогою ЄСІКС (ч. 11 ст. 251 КАС України [47], ч. 11 ст. 242 ГПК України, ч. 11 ст. 272 ЦПК України [122]).

Підсистема «Електронний суд» ЄСІТС надає можливість відслідковувати рух та стан документів через формування «Картки руху документа», де відображається ключова інформація про судові рішення, включаючи дату доставки та дату набрання законної сили. Це забезпечує прозорість та можливість контролю за рухом виконавчих документів [84]. У розділі «Виконавчі документи» підсистеми «Електронний суд» відображаються виконавчі документи, видані судами, з можливістю пошуку та фільтрації. Це спрощує доступ виконавців та сторін до необхідних виконавчих документів в електронній формі.

Як можемо зробити висновок із наведеного вище, в Україні відбувається активний процес цифровізації судочинства та виконавчого провадження, який, за умови ефективного впровадження та інтеграції інформаційних систем, має значний потенціал для подолання ускладнень на кожній стадії юридичного процесу захисту прав особи. З огляду на це, ми вважаємо, що подальший розвиток у цій сфері, зокрема застосування технологій штучного інтелекту для автоматизації рутинних процесів та аналізу даних, може ще більше оптимізувати виконавче провадження.

Серед перспективних напрямів запровадження штучного інтелекту у сфері виконавчого провадження доцільно виокремити низку прикладних рішень, здатних істотно підвищити ефективність виконання судових актів. Зокрема, застосування алгоритмів ШІ у процесі автоматизованого надсилання нагадувань про необхідність сплати боргу передбачає адаптивне формування змісту повідомлень на основі аналізу поведінкової моделі боржника: особам, які виявляють добросовісність, можуть надсилатися м'які комунікаційні сигнали, тоді як у випадку ігнорування попередніх звернень доцільним є використання більш формалізованих повідомлень, відповідно до профілю отримувача.

Слід підкреслити позитивний потенціал ШІ як засобу зниження бар'єрів доступу до правосуддя. Алгоритмічні інструменти можуть надавати боржникам і стягувачам інформацію щодо їхніх прав, алгоритм виконання судових рішень, наслідків окремих дій, і таким чином сприяти правовій інклюзії соціально

вразливих груп. Віртуальні помічники, чат-боти, персоналізовані інформаційні системи здатні підвищити правову обізнаність осіб без юридичної освіти, що є важливим елементом принципу юридичної визначеності.

Іншим важливим інструментом є використання предиктивної аналітики, що базується на алгоритмах машинного навчання, для ідентифікації справ з підвищеним ризиком несплати. Така аналітика може враховувати множинність факторів – від історії платежів до зовнішньоекономічних чи правових подій, зокрема подання заяв про неплатоспроможність, що дає змогу виконавцю спрямовувати зусилля на найбільш уразливі точки системи.

Окрім того, цифрові платформи на основі ШІ здатні автоматизувати складання процесуальних документів і типових комунікаційних листів із можливістю індивідуалізації їх змісту відповідно до особливостей конкретної виконавчої справи, що не лише підвищує релевантність взаємодії, а й знижує кількість помилок та непорозумінь.

Не менш важливою є цифрова інтеграція платіжних механізмів безпосередньо у процес виконавчого провадження, яка передбачає використання сучасних інструментів електронної комерції для спрощення оплати заборгованості, зокрема через упровадження опцій миттєвих переказів чи гнучких графіків погашення. Це забезпечує не лише зручність для сторін, а й сприяє прискоренню завершення проваджень.

Перспектива впровадження блокчейн-технологій у сферу виконання рішень обумовлюється їхньою здатністю забезпечити підвищену прозорість, незмінність та достовірність даних щодо вчинених виконавчих дій, що сприятиме зміцненню довіри між сторонами виконавчого провадження. У свою чергу, смарт-контракти, як інструменти автоматичного виконання зобов'язань за настання заздалегідь визначених умов, мають потенціал суттєво спростити окремі етапи виконавчих процедур, зокрема в частині реалізації розстрочених платежів або автоматичного зняття обтяжень після їх повного виконання. Їхнє застосування дозволяє

мінімізувати ризик людської помилки та зменшити потребу у постійному контролі за дотриманням зобов'язань з боку виконавця.

Окрему увагу в контексті вдосконалення виконавчих процедур заслуговує інтеграція систем штучного інтелекту для аналітики та підтримки альтернативного вирішення спорів [3, 11, 81, 83, 139]. Такі системи здатні на основі великого обсягу емпіричних даних генерувати прогностичні сценарії, ідентифікувати оптимальні моделі врегулювання конфліктів між стягувачем і боржником, а також забезпечити ефективну підтримку медіації в онлайн-режимі. Автоматизовані платформи, що ґрунтуються на алгоритмах машинного навчання, можуть підвищити доступність процедур, зменшити навантаження на суди та скоротити строки розгляду спорів, забезпечуючи тим самим виконання судових рішень у погоджувальному порядку.

Окрім того, штучний інтелект може бути успішно застосований для автоматизованого опису та оцінки майна боржника. У цьому контексті виконавець може залучати ШІ до візуальної ідентифікації об'єктів, що підлягають арешту, їх класифікації та визначення ринкової вартості, спираючись на дані аукціонних реєстрів або торговельних майданчиків. Такий підхід сприятиме уніфікації практики опису майна, підвищенню об'єктивності оцінки та значному скороченню часу, витраченого на відповідні виконавчі дії. У сукупності ці технологічні інструменти відкривають нові горизонти для формування інтелектуально-адаптивної моделі виконавчого провадження, здатної ефективно реагувати на виклики правозастосовної практики XXI століття.

Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що інтеграція ШІ у виконавче провадження відкриває нові можливості для підвищення ефективності, скорочення строків виконання рішень та зниження адміністративного навантаження на органи примусового виконання. Переваги застосування ШІ в цій сфері є багатовимірними і стосуються як організаційних, так і правових, технічних та соціально-етичних аспектів. По-перше, застосування інструментів ШІ дозволяє автоматизувати рутинні процеси, пов'язані з підготовкою і

розсиланням виконавчих документів, здійсненню моніторингу строків, контролем за виконанням певних дій боржником, а також веденням комунікації зі сторонами. Це значно знижує навантаження на виконавців, дозволяючи їм зосередитися на більш складних та стратегічно важливих завданнях. По-друге, однією з ключових переваг ІІ є здатність здійснювати оперативний та всебічний аналіз великого обсягу інформації різного виду. Це забезпечує більш точну і своєчасну ідентифікацію активів боржника, зокрема, шляхом доступу до відкритих і комерційних баз даних. Таке удосконалене виявлення майна сприяє подоланню одного з найтипівіших ускладнень – утрудненого розшуку об'єктів стягнення або навмисного приховування активів. По-третє, системи ІІ можуть застосовуватися для здійснення кредитного аналізу, що дає змогу визначити платоспроможність боржника, його боргову історію та загальну фінансову поведінку. Ця інформація є критично важливою для вибору належного способу виконання рішення, а також для визначення доцільності вжиття тих чи інших заходів впливу – як-то звернення до механізмів реструктуризації, укладення мирової угоди [30, 54, 9, 14, 15, 17, с.93] або реалізації примусових заходів. По-четверте, ІІ здатний забезпечити раннє виявлення ознак шахрайської поведінки, що унеможлиблює або ускладнює виконання судових рішень. Алгоритмічні моделі виявляють аномальні транзакції, підозрілі дії з майном, або інші схеми ухилення, які не завжди доступні для традиційного аналізу людиною. Така аналітика підвищує рівень правової безпеки та захисту прав стягувача. По-п'яте, використання ІІ значною мірою сприяє персоналізації комунікації з учасниками провадження. Алгоритми визначають найбільш ефективний канал зв'язку (електронна пошта, SMS, месенджери тощо) і коригують зміст повідомлень відповідно до психологічних та поведінкових особливостей адресата. Це покращує комунікативну взаємодію, підвищує ймовірність добровільного виконання рішень і зменшує потребу у вжитті примусових заходів. По-шосте, автоматизація низки адміністративних процесів за допомогою ІІ спричиняє істотне зниження операційних витрат, включаючи витрати на транспорт, пальне, електроенергію, паперову документацію, а також

людські ресурси. Це створює додаткові переваги не лише для виконавців, а й для боржників, які зазвичай несуть витрати виконавчого провадження. По-сьоме, застосування алгоритмів оптимізації логістичних маршрутів дозволяє підвищити ефективність виїздів виконавців на місце вчинення виконавчих дій. Завдяки врахуванню трафіку, робочих графіків та пріоритетів у справах, мінімізується час на поїздки та забезпечується раціональне використання ресурсів. По-восьме, високий рівень інтелектуалізації процесу забезпечується запровадженням предиктивної аналітики – інструменту прогнозування поведінки боржників на основі аналізу статистичних даних. Це дозволяє проактивно управляти ризиками невиконання, визначати справи з найвищою ймовірністю несплати, пріоритизувати дії виконавців і, як наслідок, прискорити досягнення результату. Окремо слід наголосити, що інструменти ШІ здатні сприяти подоланню нормативних прогалин у частині виконання рішень, що стосуються нових видів майна – таких як цифрові активи, електронні гаманці, токенизоване майно. Завдяки здатності до швидкого аналізу динаміки вартості таких активів та встановлення зв'язку між цифровими гаманцями, системи ШІ можуть запропонувати адекватні механізми арешту та стягнення з таких об'єктів, які традиційними способами охопити надзвичайно складно.

Позаяк, як доречно підкреслюють М. В. Ковалів та М. Я. Сидор, інтеграція ШІ у сферу виконання судових рішень несе ризики, що стосуються як матеріальних прав учасників виконавчого провадження (наприклад, право власності, недоторканність приватного життя, свобода пересування), так і процесуальних гарантій, серед яких особливу роль відіграє принцип доступу до справедливого суду та можливості оскарження дій чи рішень, ухвалених з використанням алгоритмічних рішень. Істотним постає питання відповідальності виконавця – державного чи приватного у цьому контексті [44, 80]. Враховуючи, що алгоритми ШІ, як правило, функціонують на підставі наперед заданих правил і не здатні враховувати індивідуальну складність ситуації, існує ризик

формалізованого або навіть механістичного правозастосування, що суперечить доктрині справедливості та людської гідності.

У цьому контексті концептуально важливо розрізняти автоматизацію та ШІ як різні технологічні рівні: перша стосується виконання повторюваних дій, тоді як друга – здатна до аналітики, навчання та прийняття рішень. Це розмежування критичне для оцінки рівня ризику втручання в права сторін у виконавчому провадженні: так, автоматизоване створення виконавчих документів є відносно низькоризиковим, тоді як системи прогнозування платоспроможності боржника або автоматичного арешту майна слід відносити до високого рівня регуляторного контролю.

Отже, цифровізація у поєднанні з можливостями ШІ здатна не лише зменшити масштаби ускладнень під час примусового виконання рішень, а й трансформувати підхід до виконавчого провадження як такого – зробити його гнучкішим, адаптивнішим, прозорішим і більш орієнтованим на досягнення реального результату – фактичного виконання рішення суду та поновлення прав особи. Водночас, така трансформація має здійснюватися із забезпеченням балансу між ефективністю та гарантіями захисту прав усіх учасників виконавчого провадження.

Незважаючи на наведені вище переваги запровадження штучного інтелекту у сферу виконавчого провадження, необхідно усвідомлювати низку системних ризиків, які зумовлюють потенційні ускладнення в реалізації завдань примусового виконання рішень. Насамперед, мова йде про небезпеку так званої «сліпої» автоматизації процедур, що за своєю суттю вимагають правового аналізу складних правовідносин [52, 53] та врахування індивідуальних обставин. Відсутність належного людського контролю над рішеннями ШІ може призвести до надмірного формалізму, ігнорування переговорного процесу між сторонами, укладених мирових угод або домовленостей за результатами медіації, а також безпідставного запуску механізмів примусового продажу майна, що потенційно здатне завдати шкоди не лише боржникові, але й інтересам стягувача. До того ж, автоматизована

обробка персоніфікованих та конфіденційних даних без належного нагляду створює ризики порушення інформаційної безпеки, зокрема витоку чутливої інформації та недотримання норм про захист персональних даних. Невід'ємною загрозою є також відтворення ІІІ алгоритмами дискримінаційних упереджень, властивих даним, на яких ці системи навчалися. Це може зумовити необ'єктивну оцінку ризику неплатоспроможності або відмову в застосуванні альтернативних способів виконання щодо певних груп боржників за ознаками, що прямо чи опосередковано свідчать про дискримінацію. Наголошуємо, що окрему увагу слід приділити можливості виникнення системних помилок унаслідок некоректної архітектури алгоритмів або дефектних навчальних даних, що, на відміну від одиничних людських помилок, мають здатність масштабуватися і впливати на великі обсяги виконавчих проваджень одночасно. Також варто наголосити на обмеженій спроможності ІІІ адаптуватися до постійно змінюваного правового середовища. Неврахування оновлень законодавства або актуальної судової практики може призвести до ухвалення неправомірних рішень або до дій, що не узгоджуються із чинними нормативними приписами. Нарешті, критичним викликом залишається загроза надмірної технологічної залежності. Автоматизація, яка витісняє професійну аналітичну діяльність людини, може послабити практичні навички виконавців, ускладнивши їхню здатність діяти автономно у випадку технічного збою або неефективності алгоритмів.

Отже, запровадження ІІІ у виконавче провадження має супроводжуватися чіткою регламентацією, людським контролем і збереженням ключових елементів професійного розсуду виконавця та судді.

Цікавим є досвід Литви щодо запровадження ІІІ у виконавче провадження. В умовах, коли технології щодня стають «розумнішими», вкрай важливо забезпечити державних та приватних виконавців інструментами, що дозволяють їм ефективніше виконувати свої повноваження. Як вважають литовські виконавці, за належного використання ІІІ є безцінним асистентом у підвищенні продуктивності: дозволяє заощаджувати робочий час, оптимізувати робочі

процеси та спрямовувати ресурси на завдання, які потребують виключно людського втручання. У Литві було реалізовано низку ініціатив щодо того, як ШІ може удосконалити щоденну роботу виконавця, включно з аналізом даних.

Отже, як судовий виконавець у Литві використовує ШІ? ШІ вже успішно використовується в невеликих офісах виконавців – через низку функціональних інструментів, що сприяють підвищенню точності та швидкості. ШІ не замінює людину, але може автоматизувати рутинні задачі, підготувати масиви даних для аналізу та покращити прийняття рішень. У Литві застосування ШІ у сфері виконання рішень умовно поділяється на два напрями: слабкий ШІ (Narrow AI) і сильний ШІ (General AI). Відповідні інформаційно-аналітичні рішення вбудовуються у щоденну роботу виконавця з метою оптимізації, автоматизації та підвищення результативності виконавчого провадження.

Основні сфери застосування ШІ виконавцями Литви:

1. автоматизація повторюваних офісних завдань;
2. оптимізація процедур на підставі аналітики великих масивів даних;
3. консультування сторін через чат-боти.

У Литві діє Автоматизована система SKOLIS – це інструмент, який збирає, прискорює обробку та передає судовому виконавцю інформацію про зміну відомостей про боржника. Вона регулярно запитує дані у таких джерел:

- реєстр страхування (SODRA),
- реєстр населення,
- реєстр нерухомості,
- система реальних платежів боржників.

Автоматизована система SKOLIS самостійно обробляє змінні дані (наприклад, працевлаштування боржника) і повідомляє про це виконавця. Система також відстежує надходження платежів на депозитний рахунок виконавця: якщо за певний період (наприклад, 2 місяці) не було здійснено оплати або вона була недостатньою, система автоматично присвоює боржнику відповідний статус. У разі відновлення платежів статуси анулюються. Процес запускається щоденно.

З огляду на виклики, що супроводжують українське виконавче провадження, особливо в частині відсутності оперативної аналітики, недосконалості системи розшуку майна боржника та обмеженого контролю за динамікою виконання, досвід Литви у впровадженні системи на кшталт SKOLIS може стати цінним орієнтиром для розвитку АСВП. Зокрема, доцільним видається запровадження модуля динамічного моніторингу платіжної дисципліни боржників із автоматичним присвоєнням статусів, залежно від ритмічності або відсутності платежів. Окрім того, варто реалізувати постійне API-з'єднання АСВП з державними реєстрами для отримання в режимі реального часу інформації про зміну соціального, майнового чи реєстраційного статусу боржника. Такий функціонал дозволить не лише покращити ефективність виконання, але й створити аналітичну базу для прогнозування динаміки проваджень, підвищити прозорість системи.

Усі торги майном, на яке звернуто стягнення в ході виконавчого провадження у Литві, які оголошують судові виконавці Литви, проводяться виключно в електронному форматі – участь у них можлива лише дистанційно. Така процедура реалізації майна боржників шляхом електронних торгів діє з 01.01.2013 р. Реалізація як нерухомого, так і рухомого майна боржників здійснюється через єдиний державний інтернет-портал www.evarzytynes.lt. Алгоритми штучного інтелекту, інтегровані в цю систему, дозволяють покупцям брати участь в електронному аукціоні автоматизовано: система самостійно підвищує запропоновану ціну, а також дає змогу одному учаснику одночасно брати участь у кількох торгах. Тобто, покупцеві більше не потрібно фізично відвідувати офіс виконавця – взаємодія між системою електронних торгів та Реєстром нерухомості відбувається через інтегровані канали передачі даних.

Після визначення переможця електронного аукціону виконавець готує договір купівлі-продажу, надсилає його покупцеві в електронній формі для підпису, а також передає до реєстру нерухомості для внесення відповідного запису через міжсистемну інформаційну інтеграцію.

У низці європейських країн, таких як Португалія, Іспанія, Естонія, Австрія, Німеччина тощо, вже були модернізовані процедури реалізації майна через онлайн-аукціони. Утім, на відміну від деяких із них, Литва повністю перевела всі торги в електронний формат. Інтеграція ІІІ та переведення торгів у цифрову площину були спрямовані на забезпечення прозорості, публічності, ширшої участі потенційних покупців, активізації торгів, а також досягнення максимальної ціни реалізації майна боржника.

У контексті цифровізації виконавчого провадження в Україні доцільно запозичити литовську модель повної електронізації аукціонів у межах АСВП, СЕТАМ із використанням алгоритмів штучного інтелекту. Це дозволило б створити інтегровану єдину державну платформу електронних торгів, яка б автоматично підвищувала ставки за участю уповноважених користувачів, дозволяла б здійснювати паралельну участь у кількох аукціонах і забезпечувала прозоре з'єднання з Державним реєстром речових прав. Така система може зменшити людський фактор і корупційні ризики, забезпечити повну публічність процесу реалізації активів, підвищити конкуренцію між покупцями та дозволити реалізовувати майно боржників за справедливою, максимальною ціною. Окрім того, цифровий підпис та автоматичне надсилання договору до реєстраційного органу створить єдину прозору процедуру, що відповідає принципам публічності, економності й ефективності виконавчого провадження.

У Литві у вересні 2015 р. була запущена Інформаційна система обмежень на грошові кошти (далі – CRIS) та фактично замінила попередню процедуру, яка передбачала передання судовими виконавцями розпоряджень до банківських установ у різних формах – як у паперовому, так і в електронному вигляді. CRIS є автоматизованою інформаційною системою, яка забезпечує уніфікований механізм надсилання виконавцями розпоряджень щодо списання грошових коштів і встановлення обмежень на їх використання. Система аналізує документи виконавців (розпорядження про примусове стягнення коштів), виявляє, на якому з рахунків боржника є найбільша сума грошових коштів, і надсилає відповідну

інформацію до банку. Банк, у свою чергу, виконує розпорядження, тобто перераховує стягнуті кошти на депозитний рахунок судового виконавця.

CRIS дотримується черговості задоволення вимог, розподіляє грошові кошти боржника пропорційно між усіма уповноваженими на примусове стягнення установами, забезпечує контроль над обмеженнями на рахунках і здійснює ефективний обмін інформацією між усіма учасниками процесу стягнення. Уповноважені органи оперативно отримують інформацію про виконання їхніх вимог.

Литовські судові виконавці можуть надсилати CRIS-розпорядження про блокування грошових коштів у будь-який робочий день цілодобово. CRIS негайно надсилає їх до відповідних банків, у яких відкриті рахунки боржника. Банки приймають і обробляють ці розпорядження в робочий час (зазвичай з 7:00 до 16:00). Усі розпорядження, отримані до 15:30, обробляються наступного робочого дня з 9:00 до 12:00 за умови, що на рахунку є кошти та немає ухвали суду про зупинення або скасування відповідних заходів. Після повного стягнення суми боргу обмеження на використання рахунку знімається автоматично.

Як показує графік роботи системи CRIS, вона фактично замінює не лише одного працівника, а й значно зменшує ймовірність помилок. Адже оброблення даних, розрахунок суми, визначення рахунку та маршрутизація платежу до відповідного банку – це складні та ресурсомісткі дії, які вимагають набагато більше часу у разі ручного виконання, ніж за умови застосування технологій штучного інтелекту.

Запровадження принципів литовської системи CRIS до української автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) є нагальною необхідністю з огляду на потребу в уніфікації та цифровізації процедури арешту й списання коштів із рахунків боржника. Модель CRIS дозволяє виконавцю формувати розпорядження щодо примусового стягнення у повністю автоматизованому режимі, здійснюючи пріоритетне списання та розподіл коштів без зайвої участі людини. Інтеграція такого функціоналу в АСВП забезпечила б

оперативну взаємодію з банками в режимі реального часу, мінімізувала ризик людських помилок, унеможливила фрагментарність рішень і забезпечила суворе дотримання черговості задоволення вимог. Така система, заснована на алгоритмах аналізу фінансових потоків, може бути доповнена функцією самостійного виявлення рахунків боржника на основі даних з відкритих реєстрів та запитів до НБУ. Впровадження аналога CRIS в українських реаліях сприятиме зростанню ефективності примусового виконання, пришвидшить процес стягнення грошових коштів і забезпечить реалізацію конституційного принципу належного судового захисту.

Ще одним прикладом застосування вузького штучного інтелекту (narrow AI), який використовують виконавці у Литві, є чат-бот для генерації письмових відповідей. Насамперед, вони тестують це рішення в межах діяльності офісу Палати судових виконавців Литви, після чого розглядатиметься можливість його запровадження в офісах усіх судових виконавців країни. Палата отримує велику кількість звернень від сторін (стягувачів та боржників), зокрема стосовно інформації щодо електронної виконавчої справи, а також щодо застосування та тлумачення різних нормативно-правових актів. Тож керівництво Палати почало застосовувати відповіді, згенеровані ШІ, які допомагають їм підтримувати персоналізований зв'язок із громадянами без потреби залучення великої кількості працівників, що економить час і дає можливість оперативніше реагувати на первинні запити.

Отже, інтеграція чат-бота з елементами штучного інтелекту в інтерфейс вітчизняної АСВП могла б стати суттєвим кроком до підвищення доступності та прозорості примусового виконання рішень в Україні. Враховуючи значний обсяг звернень до органів ДВС та приватних виконавців, пов'язаних із процесуальними роз'ясненнями, строками виконання, способами звернення стягнення та іншими аспектами виконавчого провадження, автоматизоване консультування за допомогою ШІ-асистента дозволило б зняти навантаження з виконавців. Такий чат-бот, інтегрований із базами АСВП, міг би надавати загальні відповіді на

запити стягувачів і боржників, включно з інформуванням про статус виконавчого провадження, строк виконання дій, контакти відповідального виконавця тощо. Додатково, це сприяло б розширенню цифрової комунікації між державою та громадянами, зменшенню корупційних ризиків, пов'язаних з особистими зверненнями, а також запровадженню персоналізованого правового сервісу на базі АСВП, який працює цілодобово та без вихідних.

Висновки до Розділу 1

1. На основі здійсненого нами дослідження пропонуємо наше авторське визначення поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» та їхню класифікацію.

Так, ускладнення у здійсненні виконавчого провадження – це юридично значущі обставини суб'єктивного або об'єктивного характеру, що виникають у межах уже відкритого виконавчого провадження та порушують або затримують у часі розвиток його нормативно визначеної поетапної послідовності, ускладнюють або унеможливлюють вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення юрисдикційного органу, вимагають додаткових процесуальних чи адміністративних рішень, часу, коштів тощо, а відтак трансформують процес виконання судового чи іншого юрисдикційного акта із процедурно лінійного у адаптивно-проблемний, який потребує інституційного втручання, передусім суду.

Класифікація ускладнень у виконавчому провадженні:

I. За джерелом виникнення:

а) об'єктивні ускладнення – обумовлені зовнішніми незалежними обставинами (форс-мажор, стихійне лихо, військові дії, хвороба, відсутність майна боржника, банкрутство тощо);

б) суб'єктивні ускладнення – пов'язані з поведінкою суб'єктів виконавчого провадження (ухилення боржника від виконання рішення, пасивність стягувача, затягування виконання з боку виконавця, правовий нігілізм тощо).

II. За процесуальним етапом, на якому вони виникають:

а) до відкриття виконавчого провадження (недоліки у виконавчому документі, вплив строку виконавчої давності);

б) на етапі відкриття та підготовки (повернення виконавчого документа без прийняття до виконання, самовідвід виконавця, перевантаження приватного виконавця);

в) на етапі вчинення виконавчих дій (незрозумілість резолютивної частини рішення, перешкоди у доступі до житла боржника, неможливість виявлення майна боржника, потреба у розстрочці, часткова неплатоспроможність тощо);

г) на завершальному етапі виконавчого провадження (необхідність повороту виконання).

III. За характером правового механізму реагування:

а) ускладнення, які усуваються самостійно виконавцем (відкладення вчинення виконавчих дій, звернення до державних реєстрів, арешт рахунків боржника);

б) ускладнення, для усунення яких необхідне звернення до суду (заміна сторони, примусове проникнення до житла, роз'яснення рішення суду, зміна способу виконання тощо);

в) ускладнення, які не мають чітко визначеного алгоритму вирішення (правові колізії, відсутність єдиної судової та виконавчої практики).

IV. За формою прояву:

а) формально-правові – пов'язані з огріхами виконавчого документа, помилками у реквізитах, відсутністю підпису або печатки;

б) матеріально-фактичні – відсутність у боржника майна, складність у доступі до житла чи дитини;

в) технічні ускладнення – пов’язані з організаційною або цифровою недосконалістю (відсутність інформаційної взаємодії, дублювання функцій, нестача персоналу, техніки);

г) процесуальні – колізії у правозастосуванні, помилки виконавця, необхідність роз’яснення судового рішення.

V. За суб’єктом, діяння якого зумовило ускладнення:

а) з боку стягувача (неналежно оформлені документи, відмова від авансування);

б) з боку боржника (умисне приховування майна, зміна місця проживання без повідомлення);

в) з боку виконавця (помилки у процесуальних документах, зловживання);

г) з боку суду або інших органів (невиправлена помилка у рішенні).

VI. За рівнем впливу на ефективність виконавчого провадження:

а) локальні ускладнення – стосуються конкретної справи та можуть бути вирішені у межах одного виконавчого провадження;

б) системні ускладнення – свідчать про кризові явища у нормативному чи інституційному середовищі механізму примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів (нормативні прогалини, інституційна безвідповідальність).

Запропоноване визначення поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» й класифікація можуть слугувати концептуальним підґрунтям для подальшої кодифікації формальних підстав для реагування на ускладнення, удосконалення судової та виконавчої практики, а також вироблення механізмів попередження їх виникнення у межах правозастосовного процесу.

Роль суду у подоланні ускладнень, що виникають на різних етапах виконавчого провадження, є системоутворювальною для забезпечення поновлення прав особи. Суд є гарантом правової визначеності, відіграє роль арбітра не лише між сторонами виконавчого провадження, а й між інтересами правозастосування та принципами справедливості, пропорційності, правовладдя. Участь суду є

вирішальною у випадках, коли механізм примусового виконання з тих чи інших причин втрачає здатність до самостійного функціонування.

2. Цифровізація виконавчого провадження, доповнена інтеграцією технологій штучного інтелекту (ШІ), є серед істотних відповідей на виклики, що зумовлюють системні ускладнення на стадії виконання рішень юрисдикційних органів. Запровадження Автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) та Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС) в Україні вже стало кроком у напрямку оптимізації виконавчих процедур, зменшення корупційних ризиків, пришвидшення поновлення права особи. Проте, сучасні реалії потребують не лише автоматизації базових процесів, а й поглибленої інтелектуалізації системи через застосування алгоритмічних та аналітичних інструментів ШІ. Ці інструменти мають потенціал мінімізувати ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень, забезпечити більшу прозорість, ефективність, справедливість та інклюзивність виконавчих процедур.

На прикладі Литви переконливо демонстровано ефективність запровадження низки ШІ-рішень у виконавче провадження, зокрема системи SKOLIS, Електронної платформи аукціонів, CRIS та чат-ботів. Ці технології дозволили автоматизувати моніторинг змін у правовому статусі боржників, оптимізувати продаж майна, забезпечити ефективну взаємодію з банками щодо стягнення грошових коштів, а також розвантажити виконавців від рутинної консультативної роботи. Найбільший потенціал, як свідчить литовський досвід, полягає в розробці гнучких систем, що не лише автоматизують виконання рішень, а й аналізують ризики ухилення від виконання, формують цифрові профілі боржників та дозволяють передбачати ймовірні труднощі на стадії примусу.

Для України особливо актуальним є запровадження функціоналу штучного інтелекту в межах АСВП з метою: автоматизованого виявлення майнових активів боржника шляхом інтеграції з реєстрами та банківськими системами в режимі реального часу; створення системи інтелектуального моніторингу платіжної

дисципліни боржника, що передбачає фіксацію прострочень і формування відповідних сценаріїв реагування виконавця; предиктивного аналізу ризиків несплати; використання чат-ботів для оперативного консультування сторін виконавчого провадження, особливо у випадках стандартних запитів; запровадження цифрової системи електронних аукціонів із функцією підвищення ставок в автоматизованому режимі; створення прозорої, підзвітної та аудиторованої моделі функціонування ІІІ з урахуванням принципів правової визначеності, справедливості, захисту персональних даних та недискримінації.

Для практичної реалізації цих пропозицій необхідно: внести зміни до Положення про АСВП із розширенням його функціоналу в напрямку застосування аналітичних моделей та алгоритмів ІІІ; нормативно врегулювати відповідальність за ухвалення рішень на основі ІІІ з урахуванням наведених нами застережень відповідно до принципів Європейської етичної хартії CEPEJ та AI Act, забезпечити механізми оскарження автоматизованих рішень; створити систему акредитації та сертифікації ІТ-рішень, які використовуються у виконавчому провадженні; забезпечити міжінституційний обмін даними через API (application programming interface) з державними реєстрами, Міністерством фінансів, банками, Пенсійним фондом тощо.

Водночас, переваги ІІІ потребують усвідомлення потенційних загроз і розробки на законодавчому рівні механізмів протидії таким ризикам: формалізація процедур, які потребують індивідуального підходу та людського розсуду; ризик алгоритмічної дискримінації або помилок унаслідок дефектних навчальних даних; небезпека порушення інформаційної безпеки і конфіденційності персональних даних; технологічна залежність, що може знецінити професійні навички виконавця.

Цифровізація та інтелектуалізація виконавчого провадження мають стати не лише засобом технічної модернізації, а складовою глибокої правової трансформації, спрямованої на утвердження ефективного та справедливого правосуддя в Україні.

Використання ІІІ у сфері виконавчого провадження має бути підпорядковане принципам людиноцентричності, правової визначеності, правовладдя, пропорційності, етичної відповідальності, прозорості алгоритмів, підконтрольності та можливості оскарження. Концептуальне розмежування між автоматизацією та ІІІ має бути покладене в основу нормативного регулювання, з урахуванням рівня ризику для прав учасників виконавчого провадження.

Запровадження ІІІ у виконавче провадження не може замінити виконавця, а є лише допоміжним інструментом через цифрове розширення можливостей. За умови правильної архітектури, контрольованості, виваженої інтегрованості та збереження людського виміру виконавчого процесу, штучний інтелект може стати каталізатором подолання ускладнень, що гальмують ефективне функціонування інституту примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів в Україні.

РОЗДІЛ 2. УСУНЕННЯ УСКЛАДНЕНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ДО ВІДКРИТТЯ АБО НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Усунення ускладнень, що виникають на етапі звернення судового рішення до виконання

Чи виникне виконавче провадження після ухвалення судом рішення або після ухвалення рішення іншим юрисдикційним органом прямо залежить від волевиявлення стягувача. Звернення рішення до виконання є вихідною точкою, що має не лише формально-процесуальне, а й юридично-функціональне значення для захисту прав особи. Водночас практика засвідчує, що і на цьому етапі можуть виникати різні ускладнення в контексті здійснення виконавчого провадження – від затримок у видачі виконавчого документа до його дефектного оформлення, від технічних бар'єрів цифрової взаємодії до дискреційного саботажу цифрового документообігу.

Відповідно до ч. 1 ст. 431 ЦПК України [122], судові рішення виконуються на підставі виконавчого листа, що видається судом першої інстанції. Новела щодо обов'язкової електронної форми виконавчого листа, передбачена змінами 2021–2022 рр., є відповіддю на цифрові трансформації нашої правової дійсності. Проте досвід правозастосування вказує на низку ризиків: порушення строків формування електронного виконавчого документа, помилки при накладенні електронного підпису, збої у передачі відомостей через ЄСІТС, відсутність повної синхронізації між судовою інформаційною системою та іншими сервісами, реєстрами.

Особливу увагу слід звернути на ч. 4 ст. 431 ЦПК, яка покладає на суд обов'язок внести виконавчий документ до Єдиного державного реєстру виконавчих документів протягом п'яти днів з моменту набрання рішенням законної сили. На практиці цей строк може бути не дотримано, зокрема через технічну недосконалість програмного забезпечення або недостатню інституційну

дисципліну працівників апаратів судів тощо. У разі порушення строку внесення документа до реєстру права стягувача фактично залишаються без захисту, незважаючи на завершення стадії судового розгляду.

Як уже згадували вище, цифрова трансформація правової системи України, що відбувається останніми роками, істотно вплинула не лише на організаційні аспекти судочинства, але й на процедуру виконання судових рішень, зокрема – в частині оформлення виконавчих документів. В умовах поступового переходу до електронного правосуддя, цифрові механізми забезпечення виконання рішень мають стати засобами підвищення ефективності, транспарентності й процесуальної зручності для учасників провадження.

Формування та передання виконавчих документів, які видаються судом першої інстанції, що ухвалив відповідне рішення, на сьогодні здійснюються з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС [108]) або її функціональних модулів. Законодавчо передбачено положення про унеможливлення одночасної видачі одного й того самого виконавчого документа в електронній і паперовій формах одній особі. Виконавчі листи або судові накази, створені в цифровому форматі, оформлюються шляхом автоматизованого заповнення відповідних процесуальних форм, після чого завіряються кваліфікованим електронним підписом судді (або колегиї суддів).

Особливої актуальності набули механізми електронної комунікації між судовою гілкою влади та органами примусового виконання. Так, з 15.05.2024 р. розпочато технічну взаємодію між Автоматизованою системою виконавчого провадження (АСВП) та ЄСІКС у межах цифрового сервісу доставки процесуальних документів особам, які зареєстровані в системі та мають персональний електронний кабінет. Згідно з ч. 2 ст. 28 Закону України «Про виконавче провадження», документи, що стосуються виконавчого провадження, мають направлятися виключно в електронному вигляді до суб'єктів, які мають активні електронні кабінети. За зверненням таких осіб можлива й додаткова доставка на паперовому носії. При цьому електронне повідомлення вважається

належним способом інформування сторін щодо винесених виконавцем актів, що сприяє оптимізації процедур і зменшенню кількості процесуальних зволікань. Зазначимо, що зміни, які відбулися внаслідок набрання чинності Законом України від 29.06.2023 р. № 3200-ІХ, запровадили обов’язкову реєстрацію та використання електронних кабінетів у підсистемі «Електронний суд». Цей нормативний акт унормував способи отримання учасниками справ судових рішень у цифровому форматі через ЄСІКС. Зокрема, суд надсилає рішення в електронній формі лише тим учасникам, які мають зареєстрований електронний кабінет, тоді як інші отримують документи поштою. Уточнення, запроваджені ч. 6 ст. 272 ЦПК України [122] (аналогічні – в інших процесуальних кодексах), встановили, що документи, які надійшли до електронного кабінету після 17:00, вважаються врученими наступного робочого дня, що спрямоване на підвищення правової визначеності в обчисленні процесуальних строків.

Додаткову функціональність забезпечує сервіс відстеження стану судових рішень через так звану «картку руху документа», яка формується у межах особистого кабінету користувача. Ця опція дозволяє бачити зміст рішення, номер справи, дату набрання законної сили, а також інформацію про надходження документа з автоматизованої системи документообігу суду. Крім того, у розділі «Виконавчі документи» в підсистемі «Електронний суд» [38] доступний перелік усіх судових рішень, що мають примусовий характер виконання. Забезпечено фільтрацію за хронологічними критеріями, що спрощує доступ користувача до інформації. Загалом, зазначені цифрові інновації покликані не лише сприяти подоланню затримок на початкових етапах виконавчого провадження, але й слугувати ефективним інструментом забезпечення принципу реальності виконання судових актів у контексті електронної юстиції.

У межах запровадження цифрових рішень у сфері виконання судових актів важливо відзначити функціональну спроможність розділу «Виконавчі документи» підсистеми «Електронний суд», що забезпечує доступ стягувача до механізмів примусового виконання. У зазначеному розділі реалізовано інструмент подання

електронного виконавчого документа (ухвали, постанови, виконавчого листа), що має позначку про дату набрання законної сили (ДНЗС), до Автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП). Подання здійснюється безпосередньо через інтерфейс електронного кабінету стягувача шляхом активування відповідної команди «Подати на виконання». Інтерактивна форма заяви про відкриття виконавчого провадження формується автоматично з урахуванням відомостей, внесених працівником суду до Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, а також з даних електронного кабінету користувача. Водночас, заявник має можливість корегувати зміст сформованого документа, що узгоджується з принципом диспозитивності.

Інтерфейс для обрання виконавця побудований у форматі динамічного списку, що забезпечує стягувачу зручну навігацію між державними та приватними виконавцями [95, 93, 99], яким може бути пред'явлено виконавчий документ. У контексті процесуального забезпечення автоматизоване подання документа до АСВП супроводжується його негайною реєстрацією у відповідному обліку, що ліквідує часові затримки, властиві традиційній паперовій процедурі.

Водночас існують жорсткі технічні вимоги до доданих до заяви документів. Зокрема, обмежено максимальний обсяг одного файлу до 5 МБ, а прийнятними форматами є PDF, HTML та p7s (файл із кваліфікованим електронним підписом). Зазначені умови спрямовані на уніфікацію цифрових об'єктів обігу в електронному провадженні.

Значною процесуальною гарантією є заборона дублювання подання одного й того ж виконавчого документа водночас до кількох органів державної виконавчої служби або приватних виконавців, а також у різних формах (електронній та паперовій). Ця норма, закріплена в п. 2 розд. III Інструкції з організації примусового виконання рішень [43], є важливою для запобігання зловживанням та технічним колізіям, які можуть виникнути у разі паралельної дії різних виконавчих органів щодо одного й того ж зобов'язання.

Перед безпосереднім відкриттям виконавчого провадження за електронним виконавчим документом, виконавець зобов'язаний перевірити наявність уже відкритого провадження за тим самим документом. Це положення покликане запобігти одночасному існуванню кількох проваджень щодо одного обов'язку, що могло б призвести до дублювання стягнення, порушення прав боржника та неузгодженості між виконавцями.

Отже, запровадження функціоналу електронного подання виконавчих документів через ЄСІКС не лише модернізує початкову фазу виконавчого провадження, а й створює реальні передумови для усунення низки ускладнень, які традиційно виникали на етапі звернення судового рішення до виконання. Серед таких ускладнень – невірне адресування заяв, подання неавтентичних документів, помилкове дублювання проваджень та ін. В умовах цифровізації правосуддя автоматизований зв'язок між судом, сторонами та виконавцями має розглядатися як ключовий чинник підвищення ефективності примусового виконання рішень, що цілком відповідає конституційним гарантіям доступу до правосуддя та реальності виконання судових актів.

Щодо дій боржника до моменту відкриття виконавчого провадження окрему увагу слід приділити функціоналу, реалізованому в підсистемі «Електронний суд», який дозволяє боржникові добровільно виконати фінансові зобов'язання перед державою ще до ініціювання примусового виконання. Зокрема, якщо судове рішення передбачає сплату судового збору або штрафу (як заходу процесуального примусу), боржник має змогу здійснити оплату безпосередньо в електронному форматі, скориставшись інтерфейсом Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (зокрема сервісом «Дія» [36]). Такий механізм доступний у випадках, коли одержувачем коштів є органи судової влади (наприклад, суди, територіальні управління ДСАУ чи ДСАУ в цілому), а реквізити платежу зазначено у виконавчому документі. У разі, якщо рішенням суду передбачено одночасне стягнення кількох сум на користь бюджету, кожне зобов'язання автоматично відображається окремим записом у системі, що відповідає вимогам

класифікації доходів бюджету. Факт сплати фіксується в АСДС через канали інформаційної взаємодії з електронними платіжними сервісами. Відповідальний працівник апарату суду, перевіrivши відповідні дані, вносить на примірник виконавчого документа спеціальну позначку про виконання. У ній зазначається дата надходження коштів, сума платежу, номер платіжного документа, спосіб сплати, а також проставляється підпис та дата внесення відмітки. Оригінал документа, який підтверджує факт добровільної сплати, може долучатися до матеріалів судової справи як в електронному, так і в паперовому вигляді, відповідно до порядку документообігу. Усе це дозволяє значно зменшити кількість випадків ініціювання виконавчого провадження, які раніше виникали через банальну затримку у надходженні інформації про оплату або відсутність у суду оперативного доступу до актуального стану виконання рішення. Окрім того, автоматизована верифікація факту сплати в системі АСДС унеможливорює дублювання виконавчих документів. Отже, вказаний механізм виконання фінансових зобов'язань через цифрові платформи не лише сприяє підвищенню ефективності системи виконання, а й виконує важливу превентивну функцію: запобігає відкриттю виконавчого провадження у тих випадках, коли зобов'язання вже виконано належним чином. Зауважимо, що ця інновація є засобом істотного зменшення кількості ускладнень, адже забезпечує своєчасне інформування суду про факт сплати, дозволяє оперативно зафіксувати цей факт, а також усуває потребу у подальшому залученні виконавців.

У межах реалізації концепції цифровізації судового та виконавчого процесів одним із ключових інструментів, що сприяє оперативному усуненню ускладнень на початкових етапах виконавчого провадження, є спеціалізований функціональний модуль «Документи ВП», інтегрований до електронного кабінету користувача підсистеми «Електронний суд». Цей інтерфейсний модуль забезпечує структурований і повноформатний доступ до електронних процесуальних актів, що генеруються уповноваженим суб'єктом примусового виконання – державним або приватним виконавцем – у межах відкритого виконавчого провадження.

Документи виконавця систематизовані в режимі реального часу за низкою атрибутів, що дозволяє забезпечити належну ідентифікацію кожного з них. Зокрема, серед інформаційних параметрів, які відображаються в табличному форматі, вказуються: унікальний ідентифікатор виконавчого провадження, реквізити процесуальних рішень виконавця (номер та дата постанови, її тип тощо), актуальний статус провадження, дата реєстрації документа в ЄСІТС, сума зобов'язання у національній валюті, найменування виконавця або органу ДВС, а також процесуальний статус користувача (стягувач або боржник). Окрему увагу слід звернути на можливості, які надає система користувачам у межах цього модуля. По-перше, кожен виконавчий документ супроводжується гіперпосиланням на його повну електронну версію, що дозволяє швидко перейти до перегляду змісту відповідного процесуального акта. По-друге, передбачено технічну можливість верифікації накладеного кваліфікованого електронного підпису, що має суттєве значення з огляду на забезпечення юридичної чинності документа. По-третє, користувачі мають змогу завантажувати документ разом із файлом електронного підпису в заархівованому вигляді (формат .zip), що гарантує можливість його перевірки поза межами платформи. По-четверте, реалізовано опцію перегляду документа у повноекранному (розгорнутому) режимі, що підвищує зручність у роботі з текстами значного обсягу. Отже, наявність повнофункціонального цифрового інструменту моніторингу стану виконавчих документів надає учасникам провадження змогу не лише своєчасно ознайомлюватися з постановами виконавців, а й оперативно реагувати на можливі порушення, помилки чи технічні збої. У свою чергу, це мінімізує ризики виникнення типових ускладнень, які традиційно супроводжували паперову модель комунікації на ранніх етапах виконання судових рішень, зокрема: затримки в інформуванні сторін, дублювання виконавчих проваджень, помилкове застосування заходів впливу, відсутність доказів належного повідомлення тощо. Указаний підхід є втіленням концепції «інтелектуального виконавчого провадження», в межах якої цифрова інфраструктура дозволяє не лише

автоматизувати механізми обробки даних, а й гарантувати правову визначеність на кожному етапі реалізації рішення суду. Як наслідок, система «Документи ВП» відіграє важливу роль у забезпеченні безперервності, прозорості та ефективності комунікації між учасниками виконавчого процесу, що у свою чергу сприяє превентивному усуненню значної частини ускладнень, властивих початковим фазам виконавчої процедури. Положення ч. 5 ст. 431 ЦПК деталізує випадки, коли суд має видати кілька виконавчих листів, якщо рішення стосується декількох осіб або підлягає виконанню в різних місцях. Однак відсутність єдиного стандарту роз'яснення поняття «частина рішення» призводить до різночитань на практиці. Ускладнення також виникають у разі допущення помилки у виконавчому документі, пропуску строку на його пред'явлення до виконання (ч. 7 ст. 431 ЦПК). Незважаючи на передбачену норму про двохденний строк внесення ухвали до реєстру, в судовій практиці фіксується значна кількість випадків недотримання цього строку, що, знову ж таки, відкладає можливість звернення рішення до виконання. Слід врахувати, що зволікання на цій стадії не має ефективного компенсаторного механізму і не може бути оскаржене в апеляційному порядку, що створює «пастку бездіяльності» в межах судового органу.

Як слушно зазначає О. Б. Верба [19, 20, 18] , коли ще видача виконавчих документів відбувалася виключно у паперовій формі, це зумовлювало низку інституційних і процедурних ускладнень, характерних для початкової фази виконавчого провадження. Особливо гостро виявлялися труднощі, пов'язані з невизначеністю у правозастосуванні понять «другий примірник виконавчого листа», «копія виконавчого листа», «повторна видача», «дублікат» тощо. Різні суди по-різному тлумачили межі допустимого втручання у процедуру видання додаткового виконавчого документа, що створювало правову невизначеність для сторін і органів примусового виконання. Так, у практиці судів мали місце випадки, коли на звернення стягувача суд постановляв ухвалу про видачу так званого «другого примірника» виконавчого листа у справі про стягнення аліментів на дитину, аргументуючи це тим, що перший лист був призначений для звернення

стягнення із заробітної плати, тоді як другий – із пенсії боржника. В аналогічних обставинах деякі суди видавали «другий екземпляр» виконавчого листа. Водночас, траплялися і протилежні ситуації, коли суди відмовляли у задоволенні подання виконавця про видачу копії виконавчого листа, наголошуючи на необхідності звернення із заявою про видачу нового виконавчого документа, а не його копії. Ці приклади засвідчують відсутність належного уніфікування термінології та регламентації механізмів видачі кількох виконавчих документів, що в умовах паперового документообігу істотно ускладнювало організацію процесу виконання. Правова природа таких «повторно виданих» документів залишалася недостатньо визначеною, що відкривало простір для зловживань, дублювання виконавчих проваджень або, навпаки, відмови у відкритті нового провадження через формальні причини. Не менш показовим є ще один приклад з виконавчої практики про звернення до суду з вимогою визнати виконавчий лист недійсним. Суд обґрунтовано відмовив у задоволенні такої заяви, зазначивши, що процесуальний закон не передбачає механізму «визнання недійсності» виконавчого документа як самостійного процесуального способу реагування. Це свідчило про невизначеність меж судової компетенції на етапі звернення рішення до виконання, що зумовлювало додаткові ускладнення як для судів, так і для сторін виконавчого провадження. На відміну від сучасної цифрової моделі, що забезпечує прозорий та контрольований обіг виконавчих документів (із підтвердженням кожної дії в електронному кабінеті та автоматизованими інструментами перевірки), у минулому паперовий документообіг не гарантував ані належного збереження виконавчого листа, ані однозначного фіксування факту його видачі, втрати чи заміни. Такий стан речей створював додаткові ризики дублювання проваджень, втрати документів, або зловживань правом на пред'явлення виконавчого листа [17, с. 69–70]. Отже, ретроспективний аналіз практики видачі виконавчих документів у паперовій формі виявляє істотні інституційні вразливості, що обґрунтовують необхідність подальшого поглиблення цифровізації судової та виконавчої діяльності. Система електронного документообігу, яка нині забезпечує точну

фіксацію дій усіх учасників, є інструментом не лише оптимізації процесу виконання, але й превентивного усунення ускладнень, які традиційно виникали до відкриття виконавчого провадження в умовах «паперової» юстиції.

Однією з ключових гарантій дієвості правосуддя у справах, що мають особливо високу чутливість у соціальному або публічному вимірі, є інститут негайного виконання судових рішень (ст. 430 ЦПК України [122]). Ідеться про законодавчий виняток, котрий дає змогу в окремих, спеціально визначених законом випадках реалізовувати судові рішення ще до моменту його остаточного набуття законної сили. Наголосимо, що, незважаючи на наявне формулювання «суд допускає», зміст норми має імперативний характер, який не залишає суду дискреції щодо прийняття рішення про допуск у таких випадках. Водночас, імперативність стосується виключно дій суду – реалізація права на негайне виконання безпосередньо залежить від ініціативи стягувача, що є проявом дії принципу диспозитивності в цивільному судочинстві. За відсутності звернення стягувача, виконавче провадження не може бути розпочате, навіть якщо рішення підлягає негайному виконанню.

Порівняльно-правовий аналіз цієї норми ЦПК у редакції 1963 р. [123] та 2004 р. свідчить про еволюцію нормативного регулювання інституту негайного виконання. Якщо за попередньою редакцією суд мав як факультативну (дискреційну), так і обов'язкову компетенцію у частині допуску рішень до негайного виконання, то з набранням чинності ЦПК України у редакції 2004 р. цей підхід було переглянуто в бік імперативного характеру відповідних повноважень суду у передбачених законом випадках. Наголосимо, що не допуск рішення до негайного виконання породжує затримки у виконанні рішень, є істотною перешкодою для особи у поновленні її права. Законодавець виокремлює низку категорій справ, зокрема йдеться про справи щодо стягнення аліментів (у межах місячного зобов'язання), поновлення на роботі, відшкодування шкоди, завданої здоров'ю або смертю, відібрання дитини, примусової госпіталізації, видачі обмежувального припису, а також про розкриття інформації, що охороняється

спеціальним правовим режимом (банківська або професійна таємниця), зокрема у сфері фінансових ринків, які характеризуються підвищеним ступенем юридичної і фактичної актуальності, а тому традиційні строки вступу рішення в законну силу, як і механізми класичного відкриття виконавчого провадження, можуть не відповідати вимогам справедливості й ефективного захисту прав. У разі ухвалення рішення в межах згаданих категорій, суд зобов'язаний вирішити питання щодо його негайного виконання. Водночас чинна редакція ч. 2 ст. 430 ЦПК містить і дискреційну норму, яка дозволяє суду за власною ініціативою (*ex officio*) допустити негайне виконання в обсязі повного боргу за зобов'язаннями, передбаченими у пп. 1–3 ч. 1 цієї статті. Таким чином, законодавець визначає два механізми: імперативний – для справ з високим рівнем соціальної значущості, та факультативний – для справ, у яких суд, оцінюючи обставини, визнає за доцільне ухвалити рішення про негайне його виконання. Зазначимо, що недопуск рішення до негайного виконання може створити істотні ускладнення на етапі звернення рішення до виконання, які проявляються у прямих негативних наслідках для суб'єкта права.

Одним із ключових інструментів превентивного усунення ускладнень на початкових етапах виконавчого провадження є передбачений чинним процесуальним законодавством порядок виправлення помилок у виконавчому документі та можливість визнання його таким, що не підлягає виконанню. Відповідно до положень ст. 432 ЦПК України [122], суд, який видав виконавчий документ, уповноважений за ініціативою будь-якої із сторін виконавчого провадження – стягувача або боржника – здійснити виправлення помилки, допущеної при оформленні або видачі документа, або ж визнати його повністю чи частково таким, що не підлягає виконанню. Юридична природа зазначених дій суду є корекційною. Судова практика містить такі типові дефекти виконавчих документів, які є джерелом процесуальних ускладнень на ранніх етапах виконавчого провадження: помилкове зазначення персональних даних сторін – імені, по батькові або прізвища; неправильне зазначення адреси сторін,

відсутність ідентифікаційного коду платника податків (РНОКПП) боржника; помилки в ідентифікаційних даних юридичних осіб, зокрема в коді ЄДРПОУ; неправильне визначення предмета стягнення, у т.ч. некоректне зазначення суми боргу або валідної формули стягнення; заміна або підміна сторін у виконавчому листі (невірно вказано, з кого і на чию користь має бути здійснене стягнення); помилки в найменуванні та місцезнаходженні установи, в якій працює боржник; відсутність індикаторів обов'язковості виконання рішення (фактора примусовості); невизначеність у способі та часі виконання зобов'язання; хибне зазначення номера судової справи або розбіжність між сумою, зазначеною словами та цифрами; помилки в даті видачі виконавчого листа чи в даті набрання рішенням законної сили; відсутність обов'язкових реквізитів, таких як строк пред'явлення виконавчого листа до виконання, назва документа («Виконавчий лист»), номер рахунку стягувача тощо; у справах про стягнення аліментів – неправильне зазначення дати народження дитини. Аналогічні проблеми спостерігаються і при оформленні судових наказів, зокрема: відсутність адреси місця проживання стягувача, помилкове зазначення прізвища судді, пропуски в персональних даних сторін, таких як дата народження тощо. Правовою підставою для визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, можуть бути як процедурні порушення під час його видачі (наприклад, видання помилкового документа), так і сутнісні зміни в зобов'язанні боржника, пов'язані з його добровільним виконанням, припиненням чи настанням інших юридично значимих обставин.

Поновлення пропущеного строку пред'явлення виконавчого документа до виконання за змістом ст. 433 ЦПК України [122] є спеціальним юридичним механізмом, покликаним запобігати остаточній втраті ефективності судового захисту через пропуск строку, встановленого для можливості виконання рішення суду в примусовому порядку. При цьому ця норма є не лише інструментом поновлення процесуального строку, а й способом підтримки балансу між принципами правової визначеності та доступу до правосуддя. У доктрині

виконавчого процесу під терміном «строк виконавчої давності» зазвичай розуміється визначений законом період чинності виконавчого документа, протягом якого такий документ зберігає свою юридичну силу як процесуальна підстава для примусового виконання. Йдеться про часове обмеження, у межах якого допускається ініціювання виконавчого провадження, відкриття якого є можливим лише за умови дії відповідного акта, який має силу виконавчого документа. З формально-юридичного огляду, строк виконавчої давності становить межу допустимої реалізації обов'язку, закріпленого у виконавчому документі, через механізми примусу. Пропуск цього строку виступає юридичним фактом, що є бездіяльністю уповноваженого суб'єкта у межах встановленого строку. Такий факт може бути спричинений як поважними, так і неповажними обставинами, але, незалежно від причин, він тягне відповідні правові наслідки – втрата можливості вчинити певну процесуальну дію. Поновлення цього строку, з урахуванням критеріїв поважності причин, кваліфікується як судовий «дозвіл» суб'єктові на ініціювання дій, вчинення яких є обмеженим часовими межами. Тим самим, суд підтверджує легітимність втраченого процесуального права, надаючи особі можливість діяти так, ніби строк не було пропущено. Така судова санкція поновлення пропущеного строку виконавчої давності є гарантією реалізації доступу до правосуддя, навіть у разі формального пропуску процесуального строку, зокрема й на стадії виконавчого провадження. Поновлення строку можливе лише за наявності поважних причин, які у кожному конкретному випадку підлягають оцінці судом. Критерій поважності, попри відсутність його визначення в законі, формується у правозастосовній практиці та може охоплювати як різні форс-мажорні обставини, хворобу, стихійне лихо, воєнний стан, так і ситуації, пов'язані з дефіцитом інформації, неналежним повідомленням, або затримками в оформленні виконавчого документа. Зазначене вимагає уніфікації підходів до оцінки поважності причин, що наразі здійснюється судами по-різному.

2.2. Усунення ускладнень, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень

У ст. 437 ЦПК України [122] міститься правова конструкція, що регламентує порядок тимчасового влаштування дитини до дитячого чи лікувального закладу як винятковий захід, покликаний забезпечити реалізацію судового рішення у ситуації, коли відсутні безпечні або правомірні умови для передання дитини стягувачеві. Це процесуальний механізм забезпечення виконання рішення, а також форма вторинного (в ході виконавчого провадження) захисту прав дитини. Правовий механізм, що передбачений цією нормою, покликаний усунути одне з найгостріших ускладнень, що виникають на підготовчому етапі виконання – відсутність належного середовища для негайного влаштування дитини після її відібрання. Таке ускладнення носить не тільки правовий, але й глибокий соціально-психологічний характер. Ризики тут є двоякими: з одного боку – тривале утримання дитини у «перехідному стані» без належного піклування, з іншого – правова невизначеність щодо статусу дитини та відповідальності за її захист у період між відібранням і остаточним переданням стягувачу. Ця норма має виразну аксіологічну природу: у справах, де йдеться про найкращі інтереси дитини, перевага віддається принципу ініціативи суду (*ex officio*) над процесуальною пасивністю сторін. Ключовим викликом все ще залишається забезпечення реальної, а не формальної міжінституційної координації, що можливо лише за умови створення єдиного цифрового простору взаємодії, розширення процесуальних повноважень державного виконавця в частині невідкладних дій щодо забезпечення інтересів дитини, а також запровадження механізму негайного адміністративного реагування у межах відповідної процедури.

Істотними є ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, коли немає відомостей у виконавця про боржника, дитину, майно у відповідних категоріях справ. Аналіз положень ст. 438 ЦПК України [122] та ст. 36 Закону України «Про

виконавче провадження» [84] у площині проблематики ускладнень, що виникають на етапі підготовки до вчинення виконавчих дій, дозволяє констатувати, що законодавець і для таких випадків намагався створити механізм, спрямований на забезпечення реальної дієвості механізмів примусового виконання рішень юрисдикційних органів. Розшук як процесуальний інструмент постає засобом подолання об'єктивної неможливості виконання рішення у разі невідомості місцезнаходження боржника, майна чи дитини. Інституалізація розшуку боржника, дитини через звернення виконавця до суду (ст. 438 ЦПК) формує процесуальну гарантію судового захисту і контролю за застосуванням потенційно чутливих засобів впливу, таких як привід чи залучення поліції. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження» розшук боржника-фізичної особи, дитини або транспортного засобу є окремими елементами механізму виконання. Законодавець розмежовує алгоритми дій у залежності від об'єкта розшуку. У разі розшуку фізичної особи або дитини потрібна судова ухвала, тоді як розшук юридичної особи чи майна здійснюється самостійно виконавцем через запити до державних реєстрів, баз даних, тощо. Особливої уваги заслуговує положення щодо розшуку транспортного засобу боржника: у цьому випадку виконавець [95] виносить постанову про розшук, яка є обов'язковою до виконання Національною поліцією [94]. Така модель взаємодії [66] передбачає практичну реалізацію міжінституційної кооперації між органами примусового виконання та правоохоронними структурами. Крім того, передбачено чіткий порядок зберігання виявленого майна (спеціальні стоянки) і підстави припинення розшуку. Фінансово-процесуальний компонент: усі витрати, пов'язані з розшуком, за законом покладаються на боржника. Це не лише матеріальний стимул до виконання рішення, а й засіб уникнення покладення тягара відповідальності на стягувача чи бюджет держави. Водночас, у науковій літературі обґрунтовано потребу в механізмах авансування таких витрат у виключних випадках, щоб запобігти ситуаціям, коли фактична неможливість фінансування розшуку паралізує примусове виконання. Удосконалення цієї сфери має відбуватися як

через технічну модернізацію механізму розшуку, так і через законодавче уточнення компетенцій суду, виконавця, працівників поліції та процесуального порядку розшуку.

Забезпечення фундаментального права особи на приватність, включаючи недоторканність її житла, в контексті виконавчого провадження гарантоване у законодавчо закріпленому повноваженні суду надавати дозвіл на примусове проникнення. З метою захисту прав особи суд у кожній конкретній ситуації зобов'язаний здійснювати оцінку на предмет наявності гострої суспільної необхідності, яка б виправдовувала таке втручання. Необхідність дотримання права на приватність та його складової – територіальної приватності – як невід'ємних прав людини, підкреслюється численними універсальними міжнародними актами, серед яких ст. 12 Загальної декларації прав людини [41], ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [57] та ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [49]. Ст. 30 Конституції України [50] відображає міжнародні положення про гарантування права на територіальну приватність. Право особи на недоторканність житла може бути як законно обмежене, так і незаконно порушене. Ст. 439 ЦПК України регламентує процесуальний механізм отримання судової санкції на примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи у межах виконавчого провадження. Норма ст. 439 ЦПК України є відображенням балансу між принципом недоторканності житла та іншого володіння, гарантованим ст. 30 Конституції України, та принципом обов'язковості виконання судових рішень, що є складовою правовладдя (ст. 129 Конституції України). Законодавець встановлює чітку процесуальну межу, визначаючи умови та порядок такого обмеження через судову санкцію. Зокрема, в контексті ускладнень, наголосимо на відсутності чітких критеріїв та вичерпного переліку обставин, які є достатньою підставою для санкціонування примусового проникнення до житла особи.

У контексті забезпечення ефективності механізму примусового виконання судових рішень інститут тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за

межі України є як винятковий правовий засіб, покликаний усунути ускладнення, що виникають у зв'язку з ухиленням боржника від виконання зобов'язань. Законодавча модель, викладена у ст. 441 ЦПК України [122], ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» [84], а також у відповідних положеннях ГПК України [25], КАС України [47], утверджує судову процедуру як єдино допустимий порядок обмеження права на пересування, що кореспондує із стандартами ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції та практикою ЄСПЛ. Ключовим нормативним маркером для застосування цього заходу є факт ухилення від виконання зобов'язань, що, як зазначено у висновках Верховного Суду (01.02.2013 р.), має оцінковий характер і передбачає наявність свідомої поведінки боржника (дій або бездіяльності), спрямованої на уникнення виконання рішення за наявності об'єктивної можливості його виконати. Саме ця обставина формує процесуальну передумову для застосування тимчасового обмеження. Належне обґрунтування подання виконавця має містити три базові компоненти: 1) підтвердження поінформованості боржника про виконавче провадження; 2) доведення бездіяльності боржника всупереч його зобов'язанням, передбаченим ст. 19 ЗУ «Про виконавче провадження»; 3) належне вчинення виконавцем заходів, передбачених законом, з підтвердженням (актів, фотофіксації, поштових повідомлень тощо). Обмеження боржника у праві виїзду за кордон є не репресивним, а превентивно-стимулюючим інструментом, що активізує виконання рішень шляхом створення додаткового мотиваційного впливу на боржника. З аналізу судової практики констатуємо надмірну формалізацію, коли суди необґрунтовано вимагають доведення наявності у боржника закордонного паспорта, факту спроб виїзду чи навіть наміру покинути територію України. Такі умови не відповідають закону, виходять за межі предмета доказування та створюють додаткові штучні ускладнення для виконавців і стягувачів. Додатково, відсутність уніфікованих критеріїв ухилення, неоднорідність законодавчого регулювання у різних процесуальних кодексах (ЦПК, ГПК, КАСУ), відсутність прямих норм щодо керівників юридичних осіб у ЦПК України / ГПК України –

формують низку інституційних викликів, що вимагають доктринального і нормативного врегулювання. У цьому аспекті доцільним є запозичення підходів КАС України (ст. 289-2). Отже, аналіз норм законодавства і судової практики дає нам можливість стверджувати, що тимчасове обмеження у праві виїзду боржника є не просто допоміжним заходом у структурі виконавчого провадження, а одним із ключових засобів подолання ускладнень, що виникають внаслідок суб'єктивного ухилення боржника від виконання судового рішення.

У структурі механізму примусового виконання судових рішень є особлива процедура звернення стягнення на грошові кошти, що формально не належать боржнику, проте є його опосередкованим активом – заборгованістю третьої особи перед ним (ст. 440 ЦПК України [122]). Ця правова конструкція є реакцією законодавця на поширені випадки ускладнень – уникнення боржниками виконання судових рішень шляхом приховування активів за рахунок третіх осіб, а також відсутності зареєстрованого права власності на об'єкти нерухомості, що фактично належать боржникові. Зазначений механізм виконує функцію подолання ускладнень, пов'язаних із неможливістю задоволення вимог стягувача через юридичну або фактичну «непричетність» боржника до активу. Звернення стягнення допускається лише у випадках, коли заборгованість третьої особи перед боржником не заперечується або підтверджена судовим актом, який набрав законної сили, що гарантує правову визначеність та запобігає зловживанню процесуальними засобами. Окремий механізм подолання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження регламентовано у ч.ч. 10–11 ст. 440 ЦПК України [122], які передбачають можливість звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано. Це має велике значення для ефективності примусового виконання, оскільки відсутність державної реєстрації прав на нерухомість (часто умисна) є однією з поширених практик уникнення виконання рішення.

У виконавчому провадженні заміна сторони має особливу значущість у контексті подолання процесуальних ускладнень, що виникають у зв'язку з

вибуттям стягувача або боржника. Суд є єдиним суб'єктом, наділеним повноваженням підтвердити правонаступництво сторони у виконавчому провадженні шляхом постановлення відповідної ухвали. Правова природа заміни сторони у виконавчому провадженні впливає з матеріально-правового правонаступництва, яке у процесуальному аспекті трансформується у заміну суб'єкта, до якого переходять права або обов'язки за рішенням, що підлягає виконанню. Джерелом такої трансформації є юридичні факти, які впливають із базового правовідношення – наприклад, смерть фізичної особи, реорганізація юридичної особи, уступка вимоги (цесія), переведення боргу тощо (ст. 442 ЦПК України [122]). правонаступництво у виконавчому провадженні спрямоване на забезпечення спадкоємності зобов'язання, яке підлягає примусовому виконанню, та подолання перешкод у його здійсненні, що є критично важливим для ефективності реалізації судового рішення.

На стадії примусового виконання судових рішень процедура визначення частки майна боржника у спільному майні (ст. 443 ЦПК України [122]) виконує ключову функцію подолання ускладнень, пов'язаних із обмеженням обігу частки боржника через правовий режим спільної власності. Йдеться про попередній захист, що передує фактичному зверненню стягнення, і який має бути реалізований виключно судом за поданням державного чи приватного виконавця. Важливим є чітке розмежування понять «визначення частки» (ідентифікація частки боржника в ідеальному значенні) та «виділ частки в натурі» (реалізація права на фізичне виокремлення об'єкта), оскільки останнє потребує нового провадження за загальними правилами цивільного процесу зі залученням усіх співвласників. Подання виконавця про визначення частки не може бути трансформоване у вимогу про її виділ, і в разі такої підміни – суд зобов'язаний відмовити в його задоволенні. У судовій практиці є значна кількість помилок у застосуванні зазначеної норми, зокрема: ототожнення визначення частки з її виділом; задоволення подань, які суперечать змісту ч. 1 ст. 443 ЦПК; ігнорування процесуального обов'язку належного повідомлення усіх заінтересованих осіб.

Окремі суди, не враховуючи зміст подання, самовільно змінюють його предмет, постановляючи ухвали про виділ частки або її визнання, що суперечить принципу диспозитивності. Суд має дослідити низку питань: документарне підтвердження прав боржника як співвласника; склад спільного майна; повідомлення співвласників; правильність визначення частки; відповідність законодавству формулювання прохальної частини подання тощо. Процедура визначення частки не передбачає вирішення спірних питань щодо права власності третіх осіб або фактичного поділу майна – такі вимоги можуть розглядатися виключно в позовному порядку.

Висновки до Розділу 2

1. Етап звернення рішення до примусового виконання є фундаментальним для виконавчого провадження, оскільки саме з нього розпочинається реалізація акта юрисдикційного органу у примусовому порядку. На етапі звернення рішення до виконання виникають ускладнення як традиційного (несвоєчасне видання виконавчого документа, допущення помилок у його оформленні), так і трансформаційного характеру (технічні збої цифрового документообігу, десинхронізація між судовими та виконавчими реєстрами, порушення правил електронної верифікації документів). Будь-які помилки на етапі видання виконавчого документа призводять до неможливості відкриття виконавчого провадження. Електронна трансформація (з паперової форми) звернення судових рішень до виконання, хоч і значно підвищує оперативність та прозорість цього процесу, водночас, зумовлює новий спектр ускладнень технічного плану. Цифровізація істотно зменшує кількість ускладнень на початкових етапах виконавчого провадження, однак не усуває їх повністю. Слід створити алгоритми реагування на дублювання чи інші збої або втрату цифрових копій виконавчих документів.

Інститут негайного виконання судових рішень виконує ключову роль у забезпеченні ефективного й своєчасного захисту прав особи, особливо у справах, що мають підвищене соціальне значення. Істотним ускладненням є випадки, коли суд необґрунтовано не допускає рішення до негайного виконання. Це затримує фактичне поновлення прав стягувача.

Наявність механізму виправлення помилок у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, є ефективним інструментом мінімізації ускладнень, пов'язаних із помилковим оформленням та видачею виконавчих документів.

Поновлення пропущеного строку виконавчої давності є правовим інструментом, що функціонує на перетині принципів правової визначеності та доступу до правосуддя. Його основне призначення полягає в усуненні ускладнень, пов'язаних із втратою чинності виконавчого документа внаслідок бездіяльності стягувача. Строк виконавчої давності, який визначає чинність виконавчого документа, не є абсолютним бар'єром у реалізації права на примусове виконання рішення, якщо суб'єкт доведе поважність причин пропуску строку. Поновлення строку виконавчої давності є гарантією реалізації права на виконання рішення юрисдикційного органу.

2. Процесуальний механізм тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу запроваджено з метою усунення ускладнень, що виникають на підготовчому етапі виконання судового рішення про відібрання дитини. Така норма є проявом пріоритету найкращих інтересів дитини, вона поєднує в собі ознаки як процесуального запобіжника (уникнення шкоди дитині внаслідок невиконання рішення), так і конституційного механізму захисту найкращих інтересів дитини (принцип *parens patriae* у виконавчому провадженні).

Ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень за відсутності відомостей про боржника, його майно або місце перебування дитини, становлять одну з найсерйозніших загроз для ефективності виконавчого провадження. Законодавче розмежування алгоритмів дій залежно від об'єкта

розшуку (фізична особа, дитина, юридична особа, транспортний засіб, інше майно) є раціональним з огляду на економію процесуальних засобів. Закріплення обов'язку боржника нести витрати на розшук є справедливим у правовому сенсі, однак уразливим у соціальному. Оптимізація механізму розшуку потребує інституційної синергії між судами, виконавцями, поліцією.

Судове санкціонування примусового проникнення до житла або іншого володіння особи є втіленням конституційного балансу між правом на територіальну приватність, гарантованим ст. 30 Конституції України, і необхідністю забезпечення ефективного виконання судових актів відповідно до принципу правовладдя (ст. 129 Конституції України), а також імплементує міжнародні стандарти у сфері захисту приватного життя, зокрема положення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тимчасове обмеження у праві виїзду боржника за межі України є складовим елементом комплексного механізму забезпечення ефективності виконавчого провадження та виконує функцію превентивного усунення ускладнень, які виникають через суб'єктивне ухилення боржника від виконання судового рішення. Аналіз судової практики свідчить про наявність тенденцій до надмірної формалізації підходів до оцінки подань виконавців, що виражається у не виправданих вимогах до доведення наявності у боржника закордонного паспорта, наміру виїзду чи фактичного перетину кордону. Такі вимоги не відповідають предметові доказування у справі про застосування заходу забезпечення виконання рішення та суперечать правовій природі обмеження, як запобіжного заходу, а не санкції.

Спеціалізованим процесуальним механізмом подолання ускладнень, пов'язаних із опосередкованою участю боржника в обороті активів, коли формальні власники не є фактичними розпорядниками, а сам боржник використовує конструкції «дружньої заборгованості» або незареєстрованого права для уникнення примусового виконання, є звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам. Встановлена законодавча модель дозволяє ефективно

нейтралізувати маніпуляції боржників, які використовують третіх осіб або неоформлену нерухомість як засіб ухилення від примусового виконання рішень. Законодавче закріплення можливості звернення стягнення на об'єкти нерухомості, право власності на які не зареєстроване, забезпечує реальний вплив на так звані «сіру» та «тіньову» нерухомість, що дозволяє усувати значний сегмент системних ускладнень у сфері виконавчого провадження.

Заміна сторони у виконавчому провадженні є системно важливим правовим інструментом подолання ускладнень, що виникають внаслідок трансформації суб'єктного складу матеріального правовідношення, яке є джерелом процесу і примусового виконання рішення (як завершальної стадії). Наявність спеціальної процесуальної процедури заміни сторони у виконавчому провадженні забезпечує безперервність та стабільність механізму примусового виконання, а також виконує гарантійну функцію щодо реалізації рішень юрисдикційних органів.

Процедура визначення частки майна боржника у майні, що перебуває у спільній власності, в ході виконавчого провадження є інструментом превентивного подолання правових ускладнень, які виникають у зв'язку з неможливістю звернення стягнення на частку боржника без попередньої її ідентифікації.

РОЗДІЛ 3. ВІДСТРОЧЕННЯ, РОЗСТРОЧЕННЯ, ЗМІНА ЧИ ВСТАНОВЛЕННЯ СПОСОБУ І ПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ УСКЛАДНЕНЬ У ЗДІЙСНЕННІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Сутність та процесуальний порядок відстрочення і розстрочення виконання рішень за наявності ускладнень у здійсненні виконавчого провадження

Ефективність правозастосування досягає свого апогею на стадії виконання рішення юрисдикційного органу. У цьому контексті участь суду на стадії виконавчого провадження виступає ключовим інституційним гарантом забезпечення реального поновлення порушених прав особи. Саме на цьому завершальному етапі здійснення юрисдикційної функції держави суд має змогу усунути ті бар'єри, які перешкоджають втіленню правового припису в життя [115, 116].

На підставі ст. 435 ЦПК України [122] та ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» [84] суд наділений повноваженнями відстрочити або розстрочити виконання судового рішення. Зазначені процесуальні інструменти призначені для врегулювання ситуацій, коли внаслідок об'єктивних обставин виконання рішення у встановленому порядку є істотно ускладненим або тимчасово неможливим. Йдеться, зокрема, про тяжке захворювання сторони, стихійне лихо, складне матеріальне становище боржника, надзвичайні події тощо.

На відміну від раніше чинної редакції ст. 373 ЦПК України 2004 р. та ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження» в редакції 1999 р., які передбачали розгляд таких питань у десятиденний строк, сучасне процесуальне законодавство встановлює строк у двадцять днів (ч. 2 ст. 435 ЦПК), чим підвищено процесуальні гарантії належного розгляду, але, водночас, – збережено вимогу до оперативності.

Науковцями різних періодів аналізувалися окремі аспекти цієї проблематики [35, 59, 124, 125, 109, 126, 127, 128, 129, 121, 103, 96, 8, 21, 22, 23, 24, 26, 40, 58, 60, 117], однак в умовах оновлення законодавства та судової і виконавчої практики, реформування виконавчого провадження, ці питання потребують детального аналізу.

Варто зауважити, що згідно з доволі давнім роз'ясненнями вищої судової інстанції [90] відстрочка виконання судового рішення передбачає тимчасове призупинення його примусового виконання на визначений судом строк. Натомість розстрочка виконання означає надання можливості здійснювати виконання частинами у встановлені проміжки часу.

Звернемося до висновків, сформульованих у п. 7.1 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9 [89]. Це орієнтир для судової практики. Так, відстрочка трактується як відкладення або перенесення моменту початку виконання судового рішення на новий строк, встановлений судом, що є необхідним у випадках, коли існують обставини, які істотно ускладнюють виконання (наприклад, захворювання боржника, відсутність бюджетного фінансування тощо). Розстрочка означає розподіл виконання зобов'язання на частини з визначенням строків для кожної з них, причому така форма виконання є можливою лише щодо зобов'язань, які допускають подільність (грошові суми, речі, не індивідуалізовані або групи речей). Наведені дефініції уможливають доктринальне розмежування обох інститутів як різних форм пом'якшення тягара примусового виконання, що застосовуються судом із урахуванням об'єктивних обставин. З огляду на це, відстрочка і розстрочка виконання є не самостійними способами захисту права, а вторинними процесуальними інструментами, які забезпечують реалізацію первинного судового рішення в умовах ускладнень у здійсненні виконавчого провадження.

Наведемо приклади зі судової практики щодо застосування інституту відстрочки виконання судових рішень у разі виникнення обставин, що об'єктивно перешкоджають виконанню. Одним з таких прикладів є справа за позовом

громадянина К. до бюджетної установи щодо відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків. Рішенням суду було присуджено значну суму матеріальної компенсації та моральної шкоди. Однак боржник, маючи статус бюджетної установи з жорстко визначеною системою річного фінансування, звернувся зі заявою про відстрочку виконання судового рішення, посилаючись на те, що відповідні видатки не були передбачені у затвердженому кошторисі на поточний рік. Суд, взявши до уваги ці обставини, зокрема обмеження бюджетного планування, задовольнив заяву, надавши відстрочку до моменту формування нового бюджетного періоду. Цей приклад чітко демонструє, що визнання судом обставин, які ускладнюють виконання рішення, може бути обумовлене не лише особистісними факторами (як-от хвороба людини), а й інституційними особливостями правового статусу боржника, які обмежують його платоспроможність у конкретний часовий період.

Інший випадок, що відображає дискрецію суду при вирішенні таких питань, стосувався позову щодо усунення перешкод у користуванні житловим приміщенням і зобов'язання здійснити реконструкцію архітектурних елементів будівлі. Боржник обґрунтував необхідність відстрочки тим, що виконання будівельних робіт у зимовий період неможливе з технічних причин та створює ризики для мешканців прилеглих приміщень. Суд, погодившись із частиною доводів, визнав доцільним надання відстрочки, однак не на увесь період, про який просив боржник, а лише до завершення зимового сезону, що відповідає критеріям пропорційності судового втручання.

Отже, відповідно до ст. 435 ЦПК України, ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» суд, розглядаючи питання про відстрочку чи розстрочку виконання рішення, оцінює всі обставини індивідуально, виходячи з принципу ефективності судового захисту, необхідності уникнення надмірного тягара для боржника.

Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 26.06.2013 р. № 5-рп/2013 [100], висловив концептуальне бачення правової природи розстрочки

виконання судового рішення, яке має фундаментальне значення для практики усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Згідно з позицією Суду, розстрочка є формою реалізації судового рішення частинами з визначеним інтервалом у часі. Такий підхід покликаний забезпечити справедливий баланс між правами стягувача та можливостями боржника, не нівелюючи при цьому сутності самого рішення, що підлягає виконанню. Зокрема, Суд підкреслив, що розстрочка виконання не є інструментом зміни змісту рішення, а навпаки – засобом його поступової реалізації в межах, дозволених законом і з урахуванням конкретних обставин справи. Призначення розстрочки має базуватись на принципах пропорційності та співмірності, які є похідними від загального принципу справедливості у виконанні судових рішень. Такий підхід Конституційного Суду України є ключовим для розуміння розстрочки не як «привілею» боржника, а як виняткового процесуального засобу, що має бути мотивованим, обґрунтованим та погодженим з конституційними гарантіями ефективного судового захисту. Відповідно, будь-яке зловживання розстрочкою або її необґрунтоване надання має розцінюватися як порушення права на виконання судового рішення у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У рішенні Конституційного Суду України від 13.12.2012 р. № 18-рп/2012 [101], ухваленому у справі за конституційним зверненням ТОВ «ДІД Конс», Суд розглянув питання офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з низкою конституційних та галузевих норм. Ця справа є концептуально значущою для осмислення правової природи та допустимості тимчасового призупинення примусового виконання судового рішення, зокрема через його відстрочення. Будь-яке відтермінування реалізації судового акта без належної правової основи є несумісним із принципом правової визначеності, що є елементом верховенства права. Допустимість відстрочення має бути нормативно обґрунтованою, а не залежати від дискреції органу примусового виконання. Відстрочка виконання судового рішення в межах виконавчого провадження є винятковим, тимчасовим і

строго регламентованим заходом, який не скасовує зобов'язання боржника, а лише змінює його строковий характер. Отже, слід відмежовувати процесуальний інститут відстрочення від загальнодержавних пільг або мораторіїв.

Одним із засобів реагування суду на обставини, що об'єктивно ускладнюють або унеможлиблюють реалізацію судового акта, є розстрочка його виконання. Розстрочка передбачає виконання судового рішення частинами відповідно до визначеного судом графіку. Відповідно до роз'яснення Вищого арбітражного суду України (п. 7.1.2 Постанови Пленуму від 17.12.2012 р.), розстрочка можлива лише щодо об'єктів, які підлягають поділу без зміни їх сутності: грошові зобов'язання, родові речі, сукупності однорідного майна тощо. У цьому контексті інститут розстрочки виконує компенсаторну функцію, дозволяючи боржнику виконати рішення без надмірного одноразового навантаження, а стягувачу – поступово реалізувати своє право.

Показовим у практичному аспекті є хрестоматійний кейс [17, с. 143] за позовом державного підприємства «Енергоринок» до товариства «Одесаобленерго» про стягнення багатомільйонної заборгованості за поставлену електроенергію. Попри часткове погашення боргу, відповідач визнав решту вимог, однак, посилаючись на складне фінансове становище, просив суд надати розстрочку на 540 місяців (45 років). Суд першої інстанції задовольнив цю заяву частково, надавши розстрочку на 48 місяців, апеляційна інстанція продовжила строк до 480 місяців (40 років), а Вищий господарський суд залишив постанову без змін. Проте, Верховний Суд, переглянувши справу, скасував рішення апеляційної та касаційної інстанцій, залишивши в силі рішення суду першої інстанції. У своїй Постанові Суд обґрунтовано зазначив, що надання розстрочки виконання рішення повинно бути обґрунтованим, пропорційним і не перетворюватися на механізм фактичного уникнення виконання зобов'язань. Суд підкреслив, що навіть у сфері стратегічно важливих галузей, таких як енергетика, обґрунтування скрутного становища не може бути універсальним виправданням для надмірної пролонгації виконання зобов'язань. Також було вказано на

порушення балансу інтересів сторін, адже надмірно тривала розстрочка фактично нівелювала суть судового захисту та засаду виконавчості [104] рішень.

Отже, розстрочка виконання судового рішення є інструментом, що дозволяє суду адаптувати процес виконання рішення до реалій життя. Водночас, вона не може розглядатися як засіб звільнення боржника від зобов'язання. Використання інституту розстрочки як способу усунення ускладнень у виконавчому провадженні вимагає не лише наявності виключних обставин, а й дотримання принципів правової визначеності, розумності строків і пропорційності втручання, що впливає з правових позицій Верховного Суду та практики ЄСПЛ. Тому в кожному конкретному випадку суд зобов'язаний забезпечити ретельний аналіз економічного становища сторін, можливості виконання в інший спосіб та забезпечення справедливого балансу між обов'язком боржника та правом стягувача на ефективний судовий захист.

Наведемо приклади зі судової практики. У справі, яка стала предметом розгляду Великої Палати Верховного Суду (Постанова від 04.06.2019 р. у справі № 916/190/18 [67]), порушувалося питання правової природи ухвали суду про розстрочку виконання судового рішення та її наслідків для оцінки факту порушення грошового зобов'язання в контексті ст. 625 ЦК України [120]. Фабула справи полягала в такому. Дочірня компанія «Газ Україна» НАК «Нафтогаз України» звернулася до Господарського суду Одеської області з позовом про стягнення з ПАТ «Одесагаз» понад 11 млн грн, які включали інфляційні втрати та три відсотки річних за період несвоєчасного виконання раніше винесеного судового рішення від 2012 р. про стягнення основного боргу. Варто підкреслити, що ще у 2014 р. ухвалою господарського суду боржникові було надано розстрочку виконання цього рішення на строк 60 місяців. Позивач, однак, нарахував додаткові фінансові санкції за період розстрочки, мотивуючи це тим, що грошове зобов'язання як таке не було належно виконане в строк, встановлений договором. Суд першої інстанції та апеляційний суд відмовили у задоволенні позовних вимог, виходячи з того, що надання розстрочки виконання рішення змінило строки

настання відповідальності боржника, а тому період розстрочки не може вважатися часом прострочення. Суди визнали, що у позивача відсутнє право на нарахування інфляційних втрат та трьох відсотків річних у цей період. Однак, Велика Палата Верховного Суду з такими висновками не погодилася. Суд касаційної інстанції наголосив, що ухвала про надання розстрочки або відстрочки виконання рішення не має трансформуючого (правоперетворюючого) характеру і не змінює ані природи грошового зобов'язання, ані строків його виконання, які встановлені договором чи матеріально-правовими нормами. Водночас, така ухвала впливає виключно на часовий режим примусового виконання судового рішення, зокрема шляхом тимчасового обмеження застосування заходів примусового виконання.

Зауважимо, що висновки Великої Палати мають особливе значення для розуміння меж повноважень суду щодо розстрочення та відстрочення виконання судового акта. Верховний Суд вказав, що сам факт ухвалення судом рішення про надання розстрочки не припиняє зобов'язання боржника і не звільняє його від відповідальності, передбаченої ст. 625 ЦК України, у разі прострочення виконання грошового зобов'язання. Отже, інфляційні втрати та три проценти річних підлягають нарахуванню до моменту фактичного виконання зобов'язання, незалежно від того, чи було ухвалено рішення про розстрочку. Отож, у цій справі Велика Палата Верховного Суду відступила від правової позиції, викладеної у постанові ВСУ від 17.02.2016 р. у справі № 905/3137/14, і визначила чітку межу між поняттями «розстрочка (відстрочка) виконання рішення» як процесуального інструменту виконавчого провадження і «строк виконання грошового зобов'язання» як елементу матеріального правовідношення. Суд забезпечив баланс між правами кредитора та об'єктивними перешкодами, які виникають на стадії виконання рішення, водночас, не допускаючи ревізії змісту зобов'язання або створення прецеденту для безпідставного звільнення боржника від відповідальності за прострочення.

Проаналізуємо черговий приклад зі судової практики, а саме – справу № 826/17341/14 [71], у межах якої Верховним Судом було досліджено

співвідношення механізмів адміністративного примусу та відтермінованого виконання зобов'язання за умов існування податкового боргу, що унеможливорює стягнення. Миргородська об'єднана державна податкова інспекція (далі – ОДПІ) подала позов до ПАТ «Укрнафта» про стягнення податкової заборгованості, яка виникла у зв'язку з несплатою узгодженого зобов'язання з рентної плати за користування надрами. Апеляційний суд відмовив у задоволенні позову, пославшись на наявність укладених між сторонами договорів про розстрочення податкового боргу, які, на думку апеляції, нівелювали підстави для стягнення. У Постанові від 05.03.2019 р. Верховний Суд скасував рішення апеляційної інстанції й залишив у силі рішення суду першої інстанції про задоволення позову. При цьому Суд сформулював низку ключових правових висновків, що мають концептуальне значення для розуміння функціонального призначення інституту розстрочення. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі ВС наголосила, що укладення договору про розстрочення або відстрочення не змінює правової природи податкового зобов'язання, яке вже стало узгодженим і підлягає сплаті. Розстрочення не є самостійним способом погашення боргу, а лише передбачає відтермінування строків виконання. Суд критично оцінив позицію апеляційного суду щодо неможливості стягнення за наявності розстрочення, вказавши, що така правова позиція не знаходить підтвердження у податковому законодавстві, зокрема в положеннях ст.ст. 95 та 100 Податкового кодексу України [65]. Розстрочення, як і відстрочення, не усуває саму природу обов'язку та не позбавляє контролюючий орган права на судові звернення у разі несплати зобов'язання у погоджені строки. Верховний Суд звернув увагу на процесуальний аспект – рішення про розстрочку було ухвалено податковим органом після постановлення судового рішення першої інстанції про стягнення боргу, тобто воно не могло мати зворотної дії або змінити юридичну кваліфікацію боргу.

У світлі зазначеного підходу інститут розстрочки (як і відстрочки) розглядається не як новація у зобов'язанні, а як форма процедурної лояльності держави (в особі суду) до боржника за умов тимчасових труднощів, які у нього

виникли. Відстрочення та розстрочення виконання судового рішення є юридичними реакціями на ускладнення, які виникають у процесі здійснення виконавчого провадження, однак не змінюють сам характер зобов'язання та не виключають подальшого примусового стягнення після завершення дії відстрочки чи розстрочки.

Здійснимо аналіз Постанови Верховного Суду у справі № 922/2191/19 [75]. Так, акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» подало позов до ТОВ «Жилсервіс плюс» про стягнення понад 1,6 млн грн. Суди першої та апеляційної інстанцій, встановивши факт порушення відповідачем договірних зобов'язань, задовольнили позов частково й, одночасно, розстрочили виконання рішення строком на 12 місяців. Таке рішення обґрунтовано не лише зобов'язанням відповідача визнати борг, але й обставинами, що ускладнювали виконання рішення у звичному порядку – передусім хронічним збитком підприємства, яке виконувало соціально значущу функцію з постачання теплової енергії населенню. Верховний Суд, перевібивши доводи касаційної скарги позивача, залишив судові акти без змін, сформулювавши низку важливих правових позицій щодо застосування інституту розстрочки виконання. Зокрема, наголошено, що: розстрочення виконання рішення не змінює природи зобов'язання, однак тимчасово модифікує процедуру його виконання з урахуванням специфіки матеріального становища боржника та його добросовісності. Суд зобов'язаний забезпечити баланс інтересів сторін, досліджуючи як фінансовий стан боржника, так і обґрунтовані застереження кредитора щодо можливих ризиків недоотримання присудженого. Рішення про розстрочку є дискреційною судовою прерогативою, яка має базуватися на об'єктивному аналізі обставин справи, а не суб'єктивних припущеннях сторін. Розстрочка не повинна перетворюватися на механізм легалізації ухилення від виконання рішення, натомість вона має бути інструментом, спрямованим на забезпечення реального і поступового виконання акта правосуддя. Отже, Верховний Суд у цій справі підтвердив, що розстрочка може застосовуватися як

форма гнучкого реагування на ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень, але лише за умов добросовісності боржника, документального підтвердження неспроможності до одномоментної сплати боргу та збереження балансу прав та інтересів сторін виконавчого провадження.

Природа окремих категорій судових рішень, на нашу думку, обумовлює неможливість їх відстрочки або розстрочки виконання. Зокрема, це стосується: рішень, які судом допущені до негайного виконання – з огляду на їхню особливу значущість, зв'язок із життєво важливими інтересами особи або публічного порядку. Відкладення або поетапне виконання таких рішень суперечило б логіці негайного виконання та порушувало б принцип невідкладного захисту суб'єктивного права; рішень у справах, що виникають із особистих немайнових правовідносин – з урахуванням їх природи.

Проаналізуємо справу № 2а-9247/10/0570 [69], розглянуту Верховним Судом 11.12.2018 р. , у якій було порушено питання про можливість відстрочення виконання судового рішення за наявності ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Так, Селидівський міжрайонний прокурор звернувся до суду в інтересах держави, представником якої виступало місцеве відділення Фонду соціального страхування. Позов було подано до ДП «Селидіввугілля» з вимогою про стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків у сумі понад 1,3 млн грн. Суд першої інстанції від 05.05.2010 р. позов задоволити повністю. Однак відповідач не виконував рішення суду протягом семи років. У 2017 р. підприємство звернулося до суду зі заявою про відстрочку виконання судового рішення на три роки. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні цієї заяви, посилаючись на відсутність сплати будь-якої частини боргу та небажання відповідача добровільно виконувати судовий акт. Апеляційний суд частково задовольнив заяву, відстрочивши виконання на 12 місяців. Верховний Суд наголосив, що інститут відстрочки / розстрочки є процесуальним інструментом, спрямованим не на зміну суті зобов'язання, а на модифікацію строків та порядку виконання судового рішення. Відстрочка може бути надана виключно у випадках,

коли існують об'єктивні обставини, що істотно ускладнюють виконання. Суд вказав на необхідність доведення фактичних обставин, які не дозволяють боржнику виконати судові рішення в межах встановленого строку. У цьому випадку такими обставинами було визнано: тяжкий фінансовий стан підприємства (доведений балансами та фінансовими звітами); арешт рахунків та майна боржника; наявність значної дебіторської заборгованості (підтверджено визнанням підприємства кредитором в іншій справі); ускладнене функціонування підприємства в зоні проведення АТО, що створило нестабільну господарську ситуацію. Верховний Суд підкреслив, що при розгляді заяви про відстрочку суд повинен забезпечити баланс між інтересами стягувача і боржника, враховуючи принцип пропорційності. Надання пільг боржнику не повинно унеможливлювати реалізацію права стягувача на виконання рішення. Хоча касатор (Фонд соцстраху) посилався на те, що відповідач фактично самовільно «відстрочив» виконання на сім років, Верховний Суд не визнав це достатньою підставою для повної відмови у відстроченні. Було враховано, що навіть за складних умов відповідач сплатив частину суми (61 000 грн), а тому наявність намірів до поступового виконання була продемонстрована. Колегія суддів погодилася з тим, що відстрочка виконання строком на один рік є виправданою мірою, яка забезпечує баланс інтересів, оскільки надмірна жорсткість у вимогах до боржника за цих умов призвела б до дискримінації, а не до забезпечення ефективного виконання рішення. Цей кейс є ілюстрацією того, як суди можуть адаптувати виконання судових рішень до реалій соціально-економічної ситуації в Україні, забезпечуючи справедливість і ефективність правосуддя.

Проаналізуємо ще одну ситуацію. Так, у справі № 640/16392/20 [72] предметом розгляду була вимога особи про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання судового рішення про поновлення на посаді. Позивач був поновлений на посаді відповідно до рішення суду, допущеного до негайного виконання, однак фактичне поновлення відбулося лише через понад шість місяців після ухвалення судового рішення. У зв'язку з цим позивач просив стягнути із

державного органу відповідну компенсацію. Суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили позов частково, а апеляційний суд, зокрема, визнав, що положення ч. 4 ст. 254 Кодексу адміністративного судочинства України [47] про зупинення строку виконання судового рішення у разі подання заяви про його роз'яснення не застосовуються до рішень, допущених до негайного виконання. Такий висновок ґрунтується на принципі пріоритету забезпечення реального та своєчасного виконання судового рішення, особливо у справах щодо поновлення на посаді, які стосуються захисту трудових прав. Верховний Суд, переглядаючи рішення у касаційному порядку, підтримав підхід судів нижчих інстанцій, сформулювавши низку важливих правових позицій, релевантних для розглядуваної нами проблематики. Наведемо їх. Так, Суд підкреслив, що негайне виконання рішення про поновлення на посаді виключає можливість його розстрочення чи відстрочення, навіть у зв'язку із об'єктивними обставинами. Така категорія рішень має особливий процесуальний статус, що передбачає обов'язок роботодавця негайно видати наказ про поновлення та допустити працівника до виконання обов'язків. Верховний Суд визнав, що у випадку затримки виконання рішення про поновлення на роботі, навіть за наявності поданої заяви про роз'яснення, виникає правова підстава для застосування положень ст. 236 Кодексу законів про працю України [48], яка передбачає обов'язок сплати середнього заробітку за час затримки виконання судового рішення. Суд звернув увагу на неприпустимість маніпулятивного зловживання інструментом подання заяв про роз'яснення з метою затягування виконання рішення, оскільки це прямо суперечить меті негайного виконання та підриває гарантії трудових прав. У межах застосування Порядку № 100 (постанова КМУ від 08.02.1995 №100) було підтримано застосування коригуючого коефіцієнта, з урахуванням змін розміру посадових окладів у публічній службі в період, на який припадає затримка виконання. Це узгоджується з принципом відновлення реального рівня заробітку, якби працівник не був незаконно усунений від роботи. Верховний Суд додатково наголосив, що наведена правова позиція є конкретизацією статті 235 КЗпП України, положення

якої не лише гарантують поновлення на посаді, але й встановлюють вимогу до негайності реалізації цього поновлення через механізм виконання судових рішень. Правовий режим негайного виконання судового рішення у справах про поновлення на посаді має імперативний характер і не допускає жодної форми відстрочення чи зволікання, незалежно від внутрішньої організаційної складності чи відсутності посади у штатному розписі. Будь-яка затримка у виконанні рішення кваліфікується як порушення трудового права і тягне за собою матеріальні наслідки у формі обов'язку сплати середнього заробітку.

Показовим прикладом є Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 16.10.2020 р. у справі №905/2912/15 [76]. В ній системно сформульовано критерії допустимості зупинення виконавчого провадження за наявності ухвали про відстрочення виконання рішення, ухваленої до включення боржника до спеціального Реєстру теплопостачальних організацій. Так, предметом розгляду стала скарга боржника на бездіяльність державного виконавця, який відмовився зупинити виконавче провадження попри включення підприємства до Реєстру суб'єктів, які беруть участь у процедурі врегулювання заборгованості за Законом України №1730-VIII. Верховний Суд розмежував процесуальну відстрочку, надану ухвалою суду на підставі ст. 121 (чинної на той момент) ГПК України, і матеріальноправову реструктуризацію, яка передбачена як елемент правового режиму спеціального врегулювання боргів за спожиті енергоносії. У Постанові Суд сформулював три ключові правові позиції. Про автономність підстав зупинення провадження: факт попереднього надання відстрочки не позбавляє боржника, який є суб'єктом правового регулювання Закону №1730-VIII, права на зупинення виконавчого провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження». Суд наголосив, що відстрочка, надана з процесуальних міркувань (у зв'язку зі скрутним становищем боржника), не охоплює і не підміняє спеціальну матеріальноправову процедуру врегулювання заборгованості. Про вузьке тлумачення винятку з ч. 4 ст. 34 Закону №1404-VIII: Верховний Суд вказав,

що виняток, за яким заборгованість, раніше реструктуризована (в тому числі за рішенням суду), не підлягає зупиненню, стосується лише випадків, коли реструктуризація здійснювалася у межах Закону №1730-VIII. Ухвали суду про відстрочку / розстрочку виконання рішення поза межами цієї процедури не охоплюються поняттям «раніше реструктуризована заборгованість» у сенсі цього винятку. Про дотримання конституційного принципу обов'язковості виконання судових рішень: надання боржнику можливості укласти угоду про реструктуризацію боргу не є посяганням на обов'язковість судового рішення. Навпаки, така можливість закріплена спеціальним законом і є формою легального призупинення виконавчого процесу в інтересах збереження функціонування критичної інфраструктури. З огляду на наведене, Об'єднана палата підтвердила таке: якщо між сторонами не укладено угоди про реструктуризацію відповідно до Закону №1730-VIII, то дія винятку (ч. 4 ст. 34 Закону №1404-VIII) не настає, а відтак включення боржника до відповідного Реєстру є належною самостійною підставою для зупинення виконавчих дій у частині інфляційних втрат і процентів річних. Отже, у Постанові ВС у справі № 905/2912/15 Суд здійснює розмежування правових інструментів, спрямованих на усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження, та утверджує пріоритетність спеціального механізму врегулювання заборгованості перед загальними процесуальними заходами на зразок відстрочки чи розстрочки.

У Постанові Верховного Суду від 05.07.2019 р. у справі № 905/600/18 [77] об'єднана палата Касаційного господарського суду розглянула касаційну скаргу ПАТ «Нафтогаз України» на судові рішення першої та апеляційної інстанцій, якими частково було відмовлено у стягненні інфляційних втрат. Позивач – ПАТ «НАК «Нафтогаз України» – звернувся до суду з позовом про стягнення з ПрАТ «Макіївкагаз» суми інфляційних втрат і 3% річних, нарахованих на підставі ч. 2 ст. 625 ЦК України, у зв'язку з несвоєчасним виконанням рішення у справі № 905/822/15. Там уже було встановлено факт боргу за поставлений природний газ, а виконання рішення було відстрочене на 3 місяці. Позивач у новій справі вимагав

нарахування додаткових інфляційних втрат, зумовлених подальшою невиплатою боргу після відстрочення. Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили позов, але відмовили у стягненні 931 521,49 грн інфляційних втрат, пославшись на порушення методики розрахунку та посиляючись на дефляційні періоди. Верховний Суд, навпаки, скасував ці рішення в оскарженій частині та ухвалив нове рішення про повне задоволення вимог у межах касаційної скарги. Ключові правові позиції Верховного Суду є такими. Суд наголосив, що інфляційні втрати та 3% річних, передбачені ч. 2 ст. 625 ЦК України, є не штрафними санкціями, а елементами грошового зобов'язання, які мають на меті компенсувати кредитору збитки, завдані знеціненням грошових коштів та порушенням строків платежу. Такі платежі виконують функцію захисту майнового права і не залежать від стадії виконання рішення чи наявності виконавчого провадження. Наслідки розстрочення виконання судового рішення: Суд чітко окреслив, що розстрочення виконання рішення не змінює самого зобов'язання, його обсяг чи строки виконання, а лише визначає порядок примусового виконання, тобто впливає на часові межі застосування державного примусу. Наявність розстрочки не звільняє боржника від відповідальності за прострочення виконання основного зобов'язання, зокрема, за період після закінчення строку відстрочки. Також Верховний Суд детально проаналізував методологію розрахунку інфляційних втрат і підкреслив, що індекс інфляції має застосовуватись до боргу, що існував на останній день місяця, в якому мав бути здійснений платіж, і що розрахунок охоплює весь період прострочення, включаючи місяці, коли мав місце дефляційний показник (індекс інфляції менше 1). Отже, розстрочення виконання рішення суду не припиняє, не трансформує і не модифікує саму правову природу зобов'язання боржника, і тому не знімає з нього відповідальність у формі інфляційних втрат. Розстрочка виконання судового рішення є процесуальним інструментом усунення ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, але не змінює правового статусу боржника у сфері матеріального права. З позиції

правничої доктрини, розстрочка є засобом балансування інтересів, однак не може бути розглянута як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Проаналізуємо Постанову Верховного Суду від 06.03.2019 р. у справі № 2а-25767/10/0570 [73]. Так, Головне управління ДФС у Донецькій області звернулося з позовом про стягнення податкового боргу у розмірі 19 427 437 грн. з державного підприємства «Дзержинськвугілля». Позов був задоволений ще у 2010 р., і виконання рішення було розстрочене на 120 місяців. Проте у 2017 р. підприємство повторно звернулося до суду зі заявою про відстрочення виконання залишку податкового боргу у зв'язку зі скрутним фінансовим становищем, зумовленим військовими діями на території його розташування (м. Торецьк, Донецька область). Суди першої та апеляційної інстанцій погодилися з доводами боржника і надали відстрочку до 31.12.2017. ДФС оскаржила ці ухвали в касаційному порядку, однак Верховний Суд залишив рішення без змін. Ключові правові позиції Верховного Суду такі. Процесуальна природа відстрочення та розстрочення: Суд підкреслив, що процесуальний інститут відстрочення або розстрочення виконання судового рішення врегульований виключно нормами КАС України (ст. 263) і має відмінну правову природу від аналогічного інституту, передбаченого ст. 100 Податкового кодексу України. Йдеться про різні за суб'єктами, порядком застосування та цілями правові механізми. Критерії застосування відстрочення: Верховний Суд наголосив, що ст. 263 КАС України не містить вичерпного переліку обставин, які можуть бути підставою для відстрочення. Суд має дискрецію оцінювати, чи є наявні обставини такими, що реально ускладнюють або роблять неможливим виконання рішення. Серед обґрунтованих причин Суд виокремив: перебування підприємства на території, де здійснюється АТО; наявність сертифіката ТПП України про обставини непереборної сили; припинення виробничої діяльності, зумовлене збройним конфліктом; фінансову неспроможність (зокрема дані про кредиторську заборгованість, відсутність обігових коштів та сплату заробітної плати). Взаємозв'язок відстрочення та обов'язковості виконання судового рішення: Суд зауважив, що відстрочення

виконання рішення не скасовує обов'язок боржника сплатити борг і не звільняє його від відповідальності у випадку невиконання. Відстрочка не змінює правової природи податкового боргу і не перешкоджає подальшому примусовому виконанню після закінчення визначеного строку. Оскільки податковий борг може бути реструктуризований як за нормами ПКУ (адміністративна процедура), так і за рішенням суду (процесуальна процедура), Верховний Суд наполягає на неможливості взаємного підміщення цих режимів.

Отже, ускладнення у здійсненні виконавчого провадження (у т.ч. зумовлене війною) може бути підставою для судового відтермінування виконання рішення, тобто, відстрочення виступає не як спосіб зміни рішення, а як інструмент забезпечення реальності його виконання за об'єктивних обставин, що склалися у боржника. Відстрочення – це процесуальний засіб пристосування механізму виконання до реалій життя, що не змінює змісту зобов'язання та не анулює права стягувача.

У відповідності до ч. 1 ст. 435 ЦПК України та ч. 1 ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» зі заявою про надання відстрочки або розстрочки виконання судового рішення можуть звертатися виключно сторони виконавчого провадження – стягувач або боржник. Водночас у науковій доктрині висловлюється критичне ставлення до наділення таким правом саме стягувача. Прихильники цієї позиції аргументують, що механізм відстрочення чи розстрочення виконання рішення за своєю правовою сутністю орієнтований на забезпечення балансу інтересів боржника, який не в змозі своєчасно виконати зобов'язання, а не на реалізацію інтересів стягувача. З огляду на це, ініціативність стягувача у поданні відповідної заяви видається нелогічною, оскільки це, очевидно, суперечить його правовому інтересу щодо якнайшвидшого поновлення порушених прав. У науковій літературі [56, 106] утвердилася позиція, відповідно до якої суд, реалізуючи свої повноваження на стадії виконання судового рішення, не вправі з власної ініціативи ухвалювати рішення про відстрочення, розстрочення чи зміну способу і порядку виконання. Це пояснюється тим, що

цивільне судочинство базується на принципі диспозитивності, згідно з яким суд діє в межах заявлених вимог і ініціативи сторін, не підмінюючи їх волевиявлення власною процесуальною активністю.

Наукове осмислення відстрочення та розстрочення виконання судового рішення актуалізує необхідність уточнення змісту обставин, які можуть обґрунтовувати застосування такого заходу. В. С. Петров підкреслює, що коли йдеться про об'єктивну нездійсненність виконання судового акта, то мова має йти не про його тимчасове відтермінування, а про визнання його фактичної невиконаності, що не узгоджується з логікою правового регулювання відстрочки чи розстрочки. З огляду на це, доцільніше говорити про «обставини, що тимчасово унеможливають виконання судового рішення» [64].

Відкритість переліку підстав для надання відстрочки або розстрочки виконання рішення, як вважають провідні вчені й практики, відповідає багатоманітності реальних життєвих ситуацій і уможливорює гнучке врахування індивідуальних обставин кожної справи. Однак слушною видається й заувага В. С. Петрова про те, що сам по собі орієнтовний перелік таких підстав не може автоматично слугувати достатнім обґрунтуванням необхідності відстрочення чи розстрочення виконання – важливе значення має належне доведення дійсної неможливості або істотного ускладнення виконання судового рішення.

Враховуючи зазначене, доцільно було б удосконалити нормативне регулювання шляхом внесення змін як до ЦПК України, так і до Закону України «Про виконавче провадження». Такі зміни мають одночасно містити орієнтовний, але конкретизований перелік обставин (як-от важка хвороба сторони або її близьких родичів, відрядження, стихійні лиха, надзвичайні ситуації тощо) та закріплювати набір критеріїв, якими має керуватись суд при оцінці доцільності надання відстрочки чи розстрочки. До таких критеріїв варто віднести: ступінь вини боржника у виникненні спору, характер його поведінки під час виконання рішення, а також необхідність забезпечення справедливого балансу інтересів сторін виконавчого провадження. Окремо слід наголосити, що у правовій доктрині

сформульовано позицію, згідно з якою обставини, обумовлені неправомірною поведінкою сторін виконавчого провадження (як стягувача, так і боржника), не повинні визнаватися допустимою підставою для надання відстрочки чи розстрочки виконання судового рішення [129].

У контексті процесуального регулювання розгляду питань щодо відстрочення або розстрочення виконання є вимога щодо виклику сторін до судового засідання. Така процесуальна умова, закріплена у ч. 1 ст. 435 ЦПК України, у попередній редакції ЦПК України (до внесення змін Законом України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII) тлумачилась переважно через призму положень про правові наслідки неявки учасників процесу (зокрема, ст. 169 і 223 ЦПК України у їх редакціях, чинних на той момент). У юридичній практиці мала місце думка, що при неявці сторін на розгляд заяви про надання відстрочки або розстрочки виконання, застосовувалися загальні положення про можливість розгляду справи за відсутності сторін, що належно повідомлені, з урахуванням причин їх неявки. Після оновлення процесуального законодавства законодавець уточнив підхід до неявки учасників справи. Згідно із п. 2 ч. 2 ст. 223 ЦПК України, у випадку першої неявки особи, що повідомлена належно про судові засідання та подала заяву з поважними причинами своєї неучасті, суд відкладає розгляд. Однак загальне правило, передбачене ч. 5 цієї ж статті, передбачає, що неявка будь-кого із сторін, яка належно повідомлена, не перешкоджає розгляду справи по суті. У той же час, низка норм чинного ЦПК України прямо дозволяє суду розглядати окремі процесуальні питання, що виникають у виконавчому провадженні, без участі сторін у випадку їх належного повідомлення. Відтак, у правозастосовній площині склалась практика, за якою неявка сторін у засідання не є абсолютною перешкодою для розгляду заяв про відстрочку або розстрочку виконання рішення, за умови дотримання вимог належного повідомлення. Вирішуючи питання щодо застосування зазначених заходів, суд має керуватися не лише принципом змагальності, але й необхідністю забезпечення ефективного виконання судового рішення. У цьому контексті важливо врахувати, що ч. 1 ст. 435 ЦПК України не

встановлює необхідності отримання згоди сторін як передумови для ухвалення рішення про відстрочення або розстрочення виконання. Ключовим чинником виступає не позиція учасників, а наявність встановлених обставин, які тимчасово перешкоджають або ускладнюють виконання рішення, що й повинно бути предметом судового дослідження. Отже, правова конструкція надання судом відстрочки або розстрочки не передбачає обов'язкової участі сторін у судовому засіданні, якщо подані матеріали дають змогу встановити юридично значущі обставини, що підтверджують необхідність застосування такого заходу [129, с. 89].

Підхід Верховного Суду до питання відстрочення або розстрочення виконання судового рішення ґрунтується на усталеній практиці, згідно з якою суд зобов'язаний встановити наявність обставин виняткового характеру, що перешкоджають належному виконанню судового акта у встановлений строк або істотно ускладнюють його реалізацію. Зокрема, вказується, що до таких обставин можуть бути віднесені події, безпосередньо пов'язані з особистим чи матеріальним становищем особи – тяжка хвороба заявника або членів його родини, а також об'єктивна фінансова неспроможність. Суд, що ухвалює рішення про надання відстрочки або розстрочки, реалізує значний обсяг дискреційних повноважень, здійснюючи оцінку поданих доказів з урахуванням власного внутрішнього переконання. Водночас наголошується, що ці повноваження мають бути реалізовані в межах критеріїв, передбачених ч. 1 ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» та ч. 1 ст. 435 ЦПК України. Зміст цих норм орієнтує суд на з'ясування таких життєвих ситуацій, які вимагають гнучкого реагування у зв'язку з тимчасовою неможливістю виконання рішення.

Відповідно до ч. 5 ст. 435 ЦПК України, граничний строк відстрочення або розстрочення не може перевищувати одного року з дня ухвалення відповідного рішення, ухвали або постанови. Цей підхід був реалізований у практиці, наприклад, у справі № 402/235/21, де ухвалою суду першої інстанції було задоволено заяву органу місцевого самоврядування про відстрочення виконання

судового рішення до моменту припинення воєнного стану. Проте апеляційний суд, скасовуючи цю ухвалу, вказав, що надання відстрочки без визначення конкретної дати виходить за межі дозволеного річного строку, передбаченого ч. 5 ст. 435 ЦПК України, оскільки первинне рішення було ухвалене 27.09.2022 р., а відстрочка, фактично, надана безстроково.

Також слід урахувати, що ухвала суду про відстрочення або розстрочення виконання не є самостійним виконавчим документом, адже вона не змінює суті виконання, а лише встановлює часові межі реалізації частин зобов'язання.

У свою чергу, при пред'явленні до виконання виконавчого документа, стосовно якого суд надав розстрочку, відкривається виконавче провадження лише щодо тієї частини, строк виконання якої вже настав. У межах цього провадження стягується виконавчий збір та основна винагорода приватного виконавця тільки з тієї частини суми, строк якої сплив. При цьому сама по собі надана відстрочка чи розстрочка не анулює заходів, уже вжитих у межах примусового виконання рішення.

3.2. Зміна чи встановлення способу і порядку виконання рішення як засоби усунення ускладнень у здійсненні виконавчого провадження

Виконавче провадження є квінтесенцією ефективності правозастосування; участь суду в цьому процесі є фундаментальною гарантією реального поновлення порушених прав особи. Саме на цьому завершальному етапі правозахисної діяльності держави відбувається матеріалізація судового рішення або акта іншого юрисдикційного органу, що є апогеєм усього процесу правозастосування.

Вирішення питань, що виникають у зв'язку з обставинами, які об'єктивно перешкоджають, суттєво ускладнюють або навіть унеможливають належне виконання судового рішення, під час виконавчого провадження, зокрема щодо зміни або встановлення оптимального способу та порядку його реалізації, належить до юрисдикції суду. Суд на основі дискреції та всебічного аналізу має

повноваження здійснювати кваліфікацію підстав для так званої корекції динаміки виконавчого процесу в кожній конкретній ситуації, забезпечуючи належний баланс між імперативом виконання та об'єктивними перешкодами, які виникають у реальному житті.

У ст. 435 ЦПК України [122] міститься норма, яка регулює процесуально-правовий механізм реагування суду на об'єктивні або суб'єктивні обставини, що ускладнюють або унеможлиблюють реалізацію судового рішення, передбачаючи, зокрема, зміну або встановлення способу і порядку його виконання. Такий механізм є важливою формою процесуального коригування обставин виконання, який слугує забезпеченню реального, а не формального, виконання рішень суду, і, водночас, є втіленням конституційного обов'язку держави гарантувати особі доступ до правосуддя та поновлення порушеного права.

Суд, який ухвалив рішення по суті, наділений виключною компетенцією за ініціативою сторін, зокрема стягувача або виконавця, змінити чи встановити спосіб і порядок його виконання. Ця норма є процесуальним вираженням адаптивності виконавчої моделі, яка враховує динаміку життєвих обставин після набрання рішенням законної сили. Зміна або встановлення способу і порядку виконання не є переглядом рішення по суті, а є інструментом реалізації його матеріального змісту, з урахуванням різних життєвих обставин, перешкод на стадії виконання (у примусовому порядку – виконавчого провадження).

Особливої уваги заслуговує закріплення в оновленій редакції норми, відповідно до якої невиконання рішення протягом двох місяців з моменту відкриття виконавчого провадження за зобов'язанням боржника вчинити певні дії щодо майна стягувача може слугувати самостійною підставою для трансформації немайнового зобов'язання у грошове – через стягнення вартості майна [111, 140]. Таке положення покликане, у разі неефективності застосованого способу виконання, замінити первісний для досягнення результату стягувачем. Оскільки рішення суду, як слушно наголошує С. В. Сенік, не є самоціллю і цінне лише за умови його виконавчості [104].

Важливою є також процесуальна конструкція розгляду заяви у визначений строк (20 днів), що відповідає принципу оперативності процесу і забезпечує баланс між стабільністю судового акта та необхідністю реагування на зміни життєвих обставин. Судовий акт у формі ухвали підлягає оскарженню, що забезпечує реалізацію процесуальних гарантій прав сторін.

Отже, норма ст. 435 ЦПК України фіксує інституціоналізований механізм гнучкого коригування способу або порядку виконання судового рішення, який є елементом гарантування його ефективності, адаптуючи виконавчі дії до змінених обставин, технічних або правових ускладнень, а також різноманітних поведінкових характеристик учасників процесу та ситуацій життя. Вона є правовою реакцією на специфічні ускладнення у процесі примусового виконання рішень, зокрема у разі пасивності боржника, недоступності предмета виконання або необхідності уникнення формального підходу до реалізації рішень немайнового характеру.

Зауважимо, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» від 21.11.2024 р. № 4094-IX [87] було змінено норму ст. 435 ЦПК України в частині збільшення строків розгляду цього питання судом з 10 до 20 днів.

За ч. 3 ст. 435 ЦПК України підставами передбачено «обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим» [122]. У редакції цієї норми – у ст. 373 ЦПК України, чинній раніше, законодавець послуговувався терміном «обставини, що утруднюють виконання рішення» і в дужках було подано невичерпний перелік таких обставин: «хвороба боржника або членів його сім'ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо, тощо».

У ст. 351 ЦПК УРСР від 18.07.1963 р. законодавець застосовував терміни: «обставини, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим», «у виняткових випадках» [123].

Ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII [84] містить таке формулювання «обставини, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим (хвороба сторони виконавчого провадження, відрядження сторони виконавчого провадження, стихійне лихо тощо)». Перелік цих обставин законодавцем залишено відкритим.

Норма ст. 36 раніше чинного закону України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 р. № 606-XIV «обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим» [85].

Наголошуємо на необхідності у розробці дефініцій понять «спосіб виконання рішення» та «порядок виконання рішення». Незважаючи на їхню ключову роль у практичній реалізації судових актів, чинне законодавство, на жаль, не містить чіткого нормативного закріплення змісту цих категорій. Відсутність уніфікованого розуміння зазначених понять є причиною їх неоднозначного застосування у судовій та у виконавчій практиці, що актуалізує необхідність їхнього теоретико-концептуального осмислення у межах нашого дисертаційного дослідження.

Окремі питання наведеної проблематики були предметом досліджень таких науковців, як: А. М. Авторгов [1], О. Б. Вербка [21, 12, 13, 16, 119], В. С. Петров [62, 63], Н. А. Сергієнко [105], О. З. Хотинська-Нор [118] та інші.

З урахуванням змісту Рішення Конституційного Суду України від 25.04.2012 р. № 11-рп/2012 [102], зміна або встановлення способу і порядку виконання судового рішення є важливим елементом механізму реалізації судового захисту, що, відповідно, є органічною складовою права на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [49]. Як наголосив Конституційний Суд України, виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового розгляду, а отже, ефективність і доступність механізмів забезпечення його реалізації мають безпосередній зв'язок зі сутністю права на суд. Ускладнення у виконавчому провадженні, зокрема внаслідок виникнення об'єктивних чи суб'єктивних обставин, які перешкоджають реалізації рішення в

ухваленій формі, обумовлюють потребу в існуванні процесуального інструментарію для адаптації змісту виконавчого документа до фактичних умов його реалізації. Саме цю функцію здійснює інститут зміни або встановлення способу і порядку виконання рішення. Він покликаний забезпечити баланс між ефективністю захисту прав стягувача, гарантіями процесуальних прав боржника та загальними засадами виконавчого провадження.

У світлі положень конституційного правосуддя зміна способу або порядку виконання судового рішення розглядається не як факультативна процедура, а як невід'ємний інструмент збереження ефективності судового захисту в умовах змінної реальності життя. Цей механізм забезпечує подолання як юридичних, так і фактичних перешкод, що виникають на етапі реалізації судового акта, і, відповідно, запобігає девальвації судового захисту як такого. Тому позиція Конституційного Суду, згідно з якою відсутність можливості апеляційного та касаційного перегляду ухвали про відмову в зміні способу чи порядку виконання рішення порушує принципи справедливості, рівності перед законом і судом, а також суперечить імперативам ст.ст. 8 та 129 Конституції України, є слушною.

Отже, інститут зміни або встановлення способу і порядку виконання рішення слід розглядати у межах концепції реалізації конституційного права особи на ефективний судовий захист. Будь-яке обмеження в оскарженні процесуальних рішень щодо цього питання є несумісним із основоположними принципами правової держави. Саме в такому аспекті слід напрацьовувати відповідне правове регулювання, а також формувати належну судову й виконавчу практику.

З 19.12.2024 р. набрав чинності згаданий нами вище Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» [87]. Цим нормативно-правовим актом внесено системні зміни до положень Господарського процесуального кодексу України від 06.11.1991 р. № 1798-XII [25], Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [122] та Кодексу

адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [47], які спрямовані на підвищення ефективності судового контролю за виконанням рішень судів та рішень інших юрисдикційних органів. Зазначені законодавчі новели, зокрема, торкнулися і правового регулювання питань зміни або встановлення способу та порядку виконання судових рішень, деталізувавши підстави та умови застосування відповідних механізмів у разі виникнення перешкод для реалізації рішення в первісно визначеному формулюванні.

Зазначимо, що в судовій практиці, зокрема у правових позиціях Верховного Суду неодноразово акцентувалося на спеціальній, процедурно-функціональній правовій природі понять «спосіб» і «порядок» виконання судового рішення. У доктринальному та прикладному аспектах ці категорії розглядаються як визначена судом або законодавством послідовність і зміст виконавчих дій, що здійснюються органом примусового виконання (державним або приватним виконавцем) [95] з метою реалізації змісту припису судового акта.

Під способом виконання судового рішення розуміють визначений механізм фактичної реалізації способу захисту цивільного права, передбаченого ст. 16 (зауважимо, що захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів у судовому порядку є базовою формою реалізації юрисдикційної функції держави та одним із фундаментальних прав людини; система способів судового захисту є законодавчо визначеним переліком правових механізмів, через які здійснюється поновлення чи охорона порушеного суб'єктивного права або інтересу) Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [122], тобто юридично допустимий шлях досягнення результату, який зафіксовано у резолютивній частині рішення суду.

Зміна способу виконання судового рішення означає надання судом нових, альтернативних юридичних засобів примусового впливу через неможливість реалізації рішення в установленому первісно порядку. У цьому контексті зміна способу або порядку виконання є правовим інструментом адаптації виконавчого

провадження до обставин, що ускладнюють або унеможливають реалізацію правосуддя у формі, яка відповідає первісному припису в рішенні у справі.

Позаяк, як вказано Верховним Судом, при вирішенні питання про зміну способу виконання судового рішення суд зобов'язаний встановити, чи не призведе така трансформація виконавчого механізму до фактичної підміни обраного позивачем способу судового захисту, що закріплений у рішенні та відповідає одному із передбачених ст. 16 ЦК України варіантів реагування на порушення права. Судова практика виходить із аксіоматичного положення, що зміна способу виконання не повинна торкатися матеріально-правової суті судового рішення і не може змінювати його змісту.

Через це на практиці виникла проблема стосовно значної кількості рішень, якими покладено обов'язок на боржника вчинити певні дії щодо майна стягувача або переданого на його користь майна, які залишаються фактично невиконаними саме через відсутність у суду процесуального механізму заміни такого обов'язку еквівалентним відшкодуванням або альтернативним заходом, який, хоч і відповідав би меті захисту, водночас, змінював би первісне формулювання судового захисту в рішенні.

Проілюструємо наведене нами прикладом зі судової практики. Так, у січні 2015 р. громадянин ОСОБА_13 звернувся до суду зі заявою про зміну способу і порядку виконання рішення апеляційного суду м. Києва від 09.08.2012 р., яким було задоволено позов ОСОБА_13 та ОСОБА_14 до ОСОБА_15 і ОСОБА_16 про витребування автомобіля марки «Nissan Patrol», 1992 року випуску, ринковою вартістю 41 107 грн., з чужого незаконного володіння. Позивач мотивував заяву тим, що судові рішення, незважаючи на відкриття виконавчого провадження, не виконуються, оскільки транспортний засіб у ДАІ не зареєстрований, його місцезнаходження невідоме, а передбачені законодавством заходи примусу не дали результату. За таких обставин заявник просив змінити спосіб виконання рішення: замість витребування майна в натурі допустити стягнення його вартості. Суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій задовольнили заяву, мотивуючи

це неможливістю виконання рішення у первісному вигляді та необхідністю забезпечити ефективність судового захисту. Переглянувши справу, Верховний Суд України вказав, що суди попередніх інстанцій при зміні способу виконання рішення вийшли за межі своєї компетенції, фактично змінивши не лише механізм реалізації рішення, але й сам зміст судового захисту, наданого у первинному судовому акті. Також Суд звернув увагу, що витребування майна з чужого незаконного володіння (п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України) є окремим самостійним способом захисту цивільного права, який не є тотожним відшкодуванню вартості майна (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України). Отже, заміна одного способу на інший трансформує не лише механізм виконання рішення, а змінює його юридичну сутність. У Постанові Суд констатував, що зміна способу виконання рішення про витребування майна на стягнення його вартості є неприпустимою, якщо вона не ґрунтується на належно встановлених і зафіксованих у судовому акті виняткових обставинах, які б об'єктивно свідчили про неможливість виконання рішення в первинно визначений спосіб. Окрім того, така заміна без дотримання процедури, передбаченої п. 6 ч. 1 ст. 40 Закону України «Про виконавче провадження», є процесуальним порушенням, що порушує принцип правової визначеності та неприпустимість перегляду суті судового рішення. Отже, Верховний Суд України скасував рішення судів попередніх інстанцій і постановив нове рішення – відмовити у задоволенні заяви ОСОБА_13 про зміну способу виконання судового рішення, наголосивши, що зміна способу виконання не може перетворюватись на інструмент зміни судового захисту, первісно обраного позивачем і закріпленого в резолютивній частині рішення суду. Зміна способу виконання судового рішення можлива лише в межах наданого судом способу захисту та не може перетворюватись на зміну суті самого рішення. Ухвалення судом нового способу виконання не повинно призводити до підміни одного способу захисту на інший, інакше це становитиме порушення принципу правовладдя та права на справедливий судовий розгляд [78].

Здійснимо аналіз Постанови Верховного Суду від 10.06.2019 р. у справі № 350/426/16-ц. Так, у січні 2017 р. ОСОБА_1 звернувся до суду зі заявою про зміну способу виконання рішення Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області від 18.07.2016 р., яким було задоволено його позов до ОСОБА_2 про витребування автомобіля MAN 18.463FLT, 2001 року випуску, та причепа ZREMB, 2002 року випуску, з чужого незаконного володіння. Заявник обґрунтовував звернення тим, що рішення суду не було виконане добровільно, а в межах виконавчого провадження встановлено неможливість його примусового виконання через відсутність спірного майна у боржника. Відповідний акт державного виконавця було складено 20.09.2016 р. У зв'язку з цим ОСОБА_1 просив змінити спосіб виконання рішення суду, замінивши витребування майна на стягнення його вартості в розмірі 330 700 грн. Ухвалою суду першої інстанції від 16.06.2017 р. заяву було задоволено. Суд вказав на наявність виняткових обставин, які унеможливають виконання рішення в його первісному вигляді, та ухвалив змінити спосіб виконання рішення шляхом стягнення вартості майна. Однак, апеляційний суд скасував це рішення, вказавши, що така зміна фактично підміняє встановлений рішенням спосіб захисту прав позивача (витребування майна – п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України) іншим (відшкодування майнової шкоди – п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України), чим порушується межа допустимих змін способу виконання судового рішення. Касаційна інстанція, розглядаючи справу, підтвердила обґрунтованість висновків апеляційного суду. Верховний Суд наголосив, що відповідно до ч. 2 ст. 373 ЦПК України зміна способу і порядку виконання рішення допускається лише за наявності виняткових обставин, які ускладнюють або унеможливають його виконання. Водночас, така зміна не може змінювати змісту судового рішення, яке набрало законної сили. Було підкреслено, що поняття «спосіб виконання судового рішення» не є тотожним поняттю «спосіб захисту порушеного права», встановленого п. 4 та п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України. Зміна способу виконання має відбуватися у межах обраного і вже присудженого способу захисту прав, і не повинна призводити до нової трансформації правовідносин або переоцінки змісту

самого рішення. Отже, перехід від зобов'язання передати конкретне майно до стягнення його вартості фактично означає новий спосіб захисту порушеного права, що суперечить принципу обов'язковості судових рішень (ст. 14 ЦПК України) та недопустимості їх зміни по суті під виглядом зміни порядку чи способу виконання. У зв'язку з цим Верховний Суд залишив касаційну скаргу ОСОБА_1 без задоволення, а ухвалу Апеляційного суду Івано-Франківської області від 20.07.2017 р. – без змін [68].

Наведемо ще один приклад зі судової практики. Так, у межах розгляду цивільної справи про зміну способу виконання рішення суду, ухваленого 09.09.2011 р., суд першої інстанції задовольнив заяву стягувача, якою було запропоновано замінити спосіб виконання судового рішення про стягнення боргу шляхом звернення стягнення на майно боржника із визнанням права власності на це майно за стягувачем. Суд мотивував своє рішення тим, що такий підхід дозволяє досягти реального виконання судового акта. Проте, з цим рішенням не погодилася апеляційна інстанція. Розглянувши справу 22.12.2015 р., колегією суддів Апеляційного суду Одеської області скасовано ухвалу суду першої інстанції, дійшовши висновку про її невідповідність правовим позиціям Верховного Суду України, зокрема сформульованим у Постанові у справі № 6-1829цс15. Суд апеляційної інстанції звернув увагу на спеціальне правове значення понять «спосіб» і «порядок» виконання судового рішення, які не є автономними від матеріального змісту способу захисту цивільного права, передбаченого ст. 16 ЦК України. Як зазначено судом, спосіб виконання судового рішення означає визначену судом послідовність і зміст виконавчих дій, що підлягають здійсненню органом ДВС. Зміна способу виконання можлива лише у випадку неможливості реалізації рішення у первісно визначений спосіб і має полягати не в трансформації матеріального змісту рішення, а в адаптації механізму його реалізації. Судом апеляційної інстанції підкреслено, що задоволення заяви про зміну способу виконання шляхом заміни стягнення грошової суми на визнання права власності на майно боржника, яке не є предметом спору, по суті змінює обраний і

закріплений у рішенні спосіб захисту. Законодавство України не передбачає можливості визнання права власності за стягувачем у справах про виконання зобов'язань грошового характеру, зокрема й на стадії виконання судового рішення. Окрім того, суд апеляційної інстанції нагадав, що відповідно до ст. 62 Закону України «Про виконавче провадження» реалізація майна боржника можлива виключно шляхом його продажу на прилюдних торгах або інших передбачених законом умовах. Визнання права власності на майно в позасудовому порядку або за рішенням суду, який розглядає лише питання про зміну способу виконання, суперечить цій імперативній нормі. Окремо було акцентовано, що порушення процедури виконання судового рішення тягне за собою порушення принципу правовладдя, зокрема в аспекті ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд. Також апеляційним судом вказано на правову позицію ЄСПЛ у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» (рішення від 20.07.2006 р.), згідно з якою суд, який перевищує межі наданих йому повноважень, не може вважатися «судом, встановленим законом» у значенні ст. 6 Конвенції. У підсумку судом зроблено висновок, що ухвала суду першої інстанції, якою змінено спосіб виконання шляхом визнання за стягувачем права власності на майно боржника, є незаконною, оскільки нею, де-факто, підміняється рішення суду по суті, що є недопустимо у межах процедури, визначеної ст. 373 ЦПК України [113].

Проаналізуємо черговий кейс. Так, у провадженні Сумського окружного адміністративного суду перебувала справа за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області, третя особа – ОСОБА_2 про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії. Рішенням суду від 06.09.2023 р. позов було задоволено, визнано протиправною відмову Пенсійного фонду у виплаті допомоги на поховання померлого пенсіонера та зобов'язано виплатити ОСОБА_1 зазначену допомогу в розмірі двомісячної пенсії. Згодом до суду надійшла заява ОСОБА_1 про зміну способу і порядку виконання цього рішення шляхом покладення його виконання не на

управління Пенсійного фонду в Сумській області, а на управління в Херсонській області. Судом відмовлено у задоволенні заяви, виходячи з того, що така зміна фактично трансформує зміст судового рішення, змінює відповідача та обраний судом спосіб захисту, що неприпустимо у межах процедури, передбаченої ст. 378 КАС України. Підстави для зміни способу і порядку виконання судового рішення можуть мати місце лише у виняткових випадках, за наявності доведених обставин, що істотно ускладнюють або унеможливляють виконання рішення в первісно визначений спосіб. Судом наголошено, що зміна способу або порядку виконання не може впливати на зміст резолютивної частини рішення і не повинна перетворюватися на механізм заміни відповідача або зміни способу судового захисту, встановленого судом при розгляді справи по суті. З огляду на відсутність доведених обставин, що унеможливляють виконання рішення суду в передбачений спосіб, суд зробив висновок про необґрунтованість заявлених вимог та відмовив у їх задоволенні [114].

Наведемо ще один цікавий приклад. Так, у жовтні 2015 р. ОСОБА_4 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_6 та ОСОБА_7 про стягнення заборгованості за договором позики. Позивач зазначив, що у 2010–2011 рр. надав у борг ОСОБА_6 значну суму грошових коштів (453 400 дол. США), строк повернення яких сплив у 2015 р. Через відсутність добровільного повернення коштів 11.01.2014 р. відповідач склав розписки. Рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 23.06.2016 р. позов задоволено, з відповідачів стягнуто солідарно суму боргу в розмірі 11 285 126 грн. Оскільки рішення суду не було виконано добровільно, а у відповідачів бракувало достатнього майна для задоволення вимог стягувача, у лютому 2017 р. ОСОБА_4 звернувся до суду зі заявою про зміну способу і порядку виконання рішення, пропонуючи визнати за ним право власності на корпоративні права боржників у ТзОВ «Вілла Ле Прем'єр». Ухвалою Приморського районного суду м. Одеси від 13.04.2017 р. заяву задоволено. Змінено спосіб виконання судового рішення шляхом визнання за стягувачем права власності на частки у статутному капіталі товариства, що

належать боржникам, із одночасним припиненням їхньої участі в ТзОВ. Окрім того, було скасовано низку постанов державного виконавця про арешт корпоративних прав ОСОБА_6 та ОСОБА_7. Проте, ухвалою апеляційного суду Одеської області від 17.10.2017 р. ухвалу суду першої інстанції скасовано, у задоволенні заяви ОСОБА_4 відмовлено. Суд апеляційної інстанції наголосив, що заявник фактично просив не про зміну способу виконання рішення, а про зміну способу захисту порушеного права – замість стягнення грошових коштів – визнання права власності. Така зміна виходить за межі резолютивної частини первинного рішення і не може вважатися допустимою у межах механізму зміни способу та порядку виконання судового акта. Касаційна інстанція – Верховний Суд – погодилася з цією правовою позицією. У Постанові від 06.06.2018 р. Суд наголосив, що зміна способу виконання рішення є можливою виключно у разі, якщо виконання рішення у первинно визначений спосіб ускладнено або є неможливим. Водночас, така зміна не може змінювати зміст самого рішення або обраного судом способу захисту, закріпленого в п. 4 або п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України. Суди попередніх інстанцій установили, що рішенням від 23.06.2016 р. присуджено стягнення грошових коштів, натомість позивач просив про визнання за ним права власності на корпоративні права, що є фактично новим предметом судового розгляду, на думку Верховного Суду. Тому, Верховним Судом зроблено висновок, що у цій справі відсутні підстави для зміни способу виконання судового рішення, а тому касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення апеляційної інстанції – без змін [70].

Наведемо приклад проаналізованого нами рішення з іншої категорії справ – зобов'язального характеру. Так, у справі № 759/1928/13-а предметом розгляду стало питання про зміну способу та порядку виконання судового рішення зобов'язального характеру, винесеного на користь ОСОБА_1. Останній звернувся до суду зі заявою про заміну встановленого в постанові суду способу виконання рішення (зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії) на стягнення грошових коштів у фіксованій сумі. Постановою Київського

апеляційного адміністративного суду від 23.12.2013 р. частково задоволено позов ОСОБА_1 до Управління праці та соціального захисту населення Святошинського району м. Києва і Київського міського центру по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат. За рішенням суду відповідачів було зобов'язано здійснити перерахунок і виплату щорічної грошової допомоги на оздоровлення, щомісячних виплат на дітей шкільного віку, а також грошової допомоги до 5 травня за 2010 рік. Святошинський районний суд м. Києва ухвалою від 04.09.2017 р. задовольнив заяву, змінивши спосіб виконання рішення з обов'язку вчинити дії на стягнення грошової суми в розмірі 169 816 грн. При цьому, суд першої інстанції виходив з того, що через законодавчі зміни фактичне виконання постанови у попередньо встановленому порядку стало неможливим. Апеляційна інстанція ухвалою від 25.10.2017 р. скасувала це рішення, відмовивши в задоволенні заяви ОСОБА_1. Верховний Суд залишив таку ухвалу без змін з огляду на те, що відповідно до ст. 263 КАС України зміна способу або порядку виконання судового рішення можлива лише за наявності обставин, які ускладнюють або унеможливають його виконання, при цьому не допускається зміна самого змісту рішення суду чи заміна обраного ним способу захисту. Зміна способу виконання постанови, яка має зобов'язальний характер, на стягнення конкретної грошової суми, означала би перетворення зобов'язання відповідача вчинити дії на зобов'язання грошового характеру, що виходить за межі первісного судового рішення і порушує принцип диспозитивності судового процесу. Касаційний суд наголосив, що судове рішення, яке було ухвалене відповідно до заявлених позовних вимог, не може бути змінене в ході його виконання, оскільки це призвело б до вирішення питання, яке не було предметом судового розгляду. Натомість відсутність фінансування з бюджету не є самостійною підставою для зміни способу виконання рішення по суті [74] . З аналізу цієї Постанови ми робимо висновок, що судова практика іде так, що інститут зміни способу і порядку виконання судового рішення не є механізмом перегляду або трансформації змісту вже постановленого акта правосуддя, оскільки його призначенням є забезпечення фактичної реалізації рішення у межах

уже обраного судом способу захисту порушеного права. Заміна одного способу захисту (зобов'язання вчинити дію) на інший (стягнення грошових коштів), як вказує Верховний Суд; застосування ст. 263 КАС України не може слугувати підставою для трансформації зобов'язального рішення на майнове, навіть у випадку наявності об'єктивних фінансово-організаційних бар'єрів для його реалізації. Така зміна призвела б до підміни підстав позову та, як наслідок, порушення принципу юридичної визначеності.

Отже, з аналізу судової практики у різних категоріях справ ми робимо висновок, що з метою допустимості зміни способу виконання судового рішення суду необхідно встановити, чи не призведе така трансформація до фактичної зміни обраного позивачем способу судового захисту. Адже у процесі вирішення питання про зміну способу виконання рішення на стадії виконавчого провадження суд не наділений повноваженнями втручатися у змістовну частину вже ухваленого рішення, а відтак не може змінювати його по суті. Встановлений судом спосіб захисту порушеного права має залишатися незмінним. Тобто, в ході примусового виконання судового рішення змінити спосіб захисту порушеного права вже неможливо, може йтися лише про трансформацію способу його виконання.

В. С. Петров слушно зазначає, що зміна способу або порядку виконання судового рішення має визначатися за низкою загальних критеріїв, які зумовлюють її допустимість у межах виконавчого провадження. По-перше, така зміна має бути зумовлена потребою у трансформації механізму реалізації судового рішення з метою його виконаності за умови збереження ідентичності первісного способу захисту права. Йдеться про адаптацію виконавчої моделі до нових фактичних умов життя без зміни сутності судового акта. По-друге, зміна способу виконання не повинна перетворюватися на ревізію рішення суду по суті спору. Відповідно, для розгляду такої заяви не потребується повторного дослідження матеріально-правових підстав спору, залучення нових учасників або повернення до тих чи інших попередніх процесуальних стадій судового розгляду, окрім встановлення фактичної неможливості або істотного утруднення / ускладнення виконання

рішення у його початковому змісті та правомірності запропонованого альтернативного способу виконання. По-третє, альтернативний спосіб чи порядок виконання має залишатися в межах первісно визначеного судом способу захисту суб'єктивного права, тобто бути похідним від нього, не змінювати його сутнісних рис, і, при цьому, відповідати вимогам правової пропорційності, балансу інтересів сторін, виконавчості [104, 51], а також не створювати надмірного тягара для боржника. Звідси випливає, що зміна способу або порядку виконання судового рішення може мати місце лише тоді, коли вона спрямована на забезпечення результативності вже ухваленого способу захисту права, не трансформуючи при цьому змісту судового рішення, не порушуючи меж розгляду справи по суті [62].

Однозначно підтримуємо А. М. Авторгова [1, 2] в тому, що такий підхід Верховного Суду, на жаль, не забезпечує реального виконання судового рішення та не сприяє ефективному поновленню порушеного права, оскільки у стягувача де-факто не залишається іншого правового інструменту, окрім повторного звернення до суду з аналогічним позовом до того ж самого відповідача, але із вказівкою в позовній заяві іншого способу захисту свого порушеного права. Такий стан речей не сприяє ні процесуальній економії, ні ефективності виконавчого провадження, та є неприйнятним.

Запровадження в українське процесуальне законодавство можливості виконання судового рішення немайнового характеру, зокрема щодо витребування майна, як майнового шляхом зміни способу виконання без необхідності повторного звернення до суду з новим позовом, є оптимізацією механізму примусового виконання судових рішень. Такий підхід не лише сприятиме економії процесуального часу та зменшенню фінансового навантаження на сторону стягувача, а й дозволяє уникання дублювання судових процедур, знижуючи рівень завантаженості суддів розглядом вторинних спорів, що є похідними від уже ними вирішених.

Уведення подібного механізму слугуватиме інструментом підвищення ефективності правосуддя, адже забезпечить матеріальне відновлення прав особи у

випадках фактичної неможливості виконання рішення в натурі, не змінюючи при цьому його сутнісного змісту. Це, в свою чергу, відповідатиме європейським стандартам захисту прав людини, зокрема принципу ефективності судового захисту як елемента верховенства права.

Як обґрунтовано вважають науковці В. С. Петров [62], О. О. Барабаш [39], традиційне як для правової доктрини, так і для судової та виконавчої практики розуміння понять «спосіб» і «порядок» виконання судового рішення як встановленої рішенням суду послідовності та змісту виконавчих дій, що здійснюються державним або приватним виконавцем, не є бездоганним. Так, послідовність дій виконавця у процесі примусового виконання детально регламентована нормами Закону України «Про виконавче провадження» [84]. Щодо використання терміна «зміст виконавчих дій», то в даному контексті доцільніше вести мову про застосування конкретного заходу примусового виконання, а не про абстрактну характеристику змісту діянь виконавця. Тому концептуально точніше тлумачити «спосіб» виконання як правову модель реалізації судового рішення, що кореспондує обраному судом способу захисту, а «порядок» – як процедурну форму, в якій цей спосіб реалізується.

Висновки до розділу 3

1. Відстрочення та розстрочення виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів постають як вторинні процесуальні засоби, призначені для забезпечення реалізації вже ухваленого юрисдикційного акта в умовах, що тимчасово ускладнюють або унеможливають його виконання. У межах дослідження цих інститутів виявлено, що їх природа є допоміжною щодо основної мети виконавчого провадження – ефективного і своєчасного поновлення порушеного права. Обидва інститути мають виключно процесуальну природу й не впливають на зміст судового акта, не перетворюють зобов'язання, а лише

знижують інтенсивність примусового впливу держави, забезпечуючи поступове або відтерміноване виконання.

На підставі системного аналізу положень законодавства встановлено, що надання судом відстрочки або розстрочки є не правом, а процесуальним повноваженням, яке реалізується за наявності підтверджених обставин виключного характеру. Суд не наділений ініціативою діяти з власної волі, а діє у межах заявлених вимог сторін, що узгоджується з диспозитивністю процесу.

Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, які можуть слугувати підставами для застосування відстрочки чи розстрочки, є багатоманітними та не піддаються вичерпному переліку. Це обумовлює доцільність нормативного закріплення відкритого, але деталізованого переліку орієнтовних підстав та критеріїв, за якими суд має оцінювати доцільність застосування цих заходів, зокрема: дія непереборної сили, ситуація збройного конфлікту, характер виняткових подій, ступінь вини боржника, наявність фінансових та організаційних бар'єрів, інституційні обмеження бюджетного характеру, поведінка сторін у виконавчому процесі, особливості виконання рішення, яке потребує відповідних погодних чи технічних умов, обґрунтованість та документальна підтвердженість заявлених обставин.

На підставі аналізу судової та виконавчої практики, обґрунтовано, що відстрочення та розстрочення не змінюють матеріально-правову природу зобов'язання, не анулюють обов'язок боржника, не скасовують відповідальність за прострочення, а мають винятково процедурний характер. Вони спрямовані на встановлення розумного балансу між потребами правозастосування та життєвими обставинами, які перешкоджають його здійсненню.

Відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення є допустимим лише за умови його нормативної визначеності, обґрунтованості та тимчасового характеру, оскільки будь-яке зволікання у виконанні судового рішення без відповідної правової підстави порушує принцип правовладдя.

Запропоновано внести зміни до ЦПК України та Закону України «Про виконавче провадження», які передбачали б: більш детальний орієнтовний перелік типових обставин, що можуть свідчити про ускладнення у здійсненні виконавчого провадження; набір формалізованих критеріїв оцінки обставин справи для цілей надання розстрочки / відстрочки; уточнення процесуального режиму розгляду таких заяв, зокрема у частині наслідків неявки сторін, строків розгляду тощо. Таке унормування сприятиме підвищенню передбачуваності судових рішень, недопущенню зловживань та забезпеченню належного балансу між правами стягувача і боржника у межах виконавчого провадження.

2. Інститут зміни або встановлення способу і порядку виконання рішення є серед ключових адаптивних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективності виконання акта юрисдикційного органу у випадках, коли примусове виконання рішення у первісно визначеному формулюванні істотно ускладнюється або стає неможливим. Його функціональне призначення полягає не у ревізії змісту судового рішення, а у трансформації процедурної моделі його реалізації в межах обраного способу захисту. Норма ст. 435 ЦПК України містить гнучку процесуальну конструкцію, яка дає можливість суду реагувати на зміни життєвих обставин, перешкоди об'єктивного і суб'єктивного характеру, а також технічні й організаційні бар'єри, які виникають у ході виконавчого провадження.

З аналізу практики Верховного Суду випливає, що зміна способу виконання рішення допускається виключно за умови доведення неможливості його виконання у попередній формі, і лише за умови, що така трансформація не виходить за межі присудженого способу захисту, тобто не змінює сутності судового рішення. У судовій практиці є сталий підхід стосовно недопустимості підміни обраного способу судового захисту через процедуру зміни способу виконання рішення, що випливає із дії принципу правової визначеності та неприпустимості повторного судового розгляду на завершальній стадії цього ж процесу. Тобто, з метою допустимості зміни способу виконання судового рішення суду необхідно встановити, чи не призведе така трансформація до фактичної

зміни обраного позивачем способу судового захисту. Адже у процесі вирішення питання про зміну способу виконання рішення на стадії виконавчого провадження суд не наділений повноваженнями втручатися у змістовну частину вже ухваленого рішення, а відтак не може змінювати його по суті. Встановлений судом спосіб захисту порушеного права має залишатися незмінним. Тобто, в ході примусового виконання судового рішення змінити спосіб захисту порушеного права вже неможливо, може йтися лише про трансформацію способу його виконання. Правозастосовна практика засвідчує дефіцит нормативно визначених дефініцій понять «спосіб виконання» та «порядок виконання», що породжує їх змістовну невизначеність і створює передумови для їх суперечливого тлумачення.

Існуючі законодавчі обмеження способу примусового виконання рішень немайнового характеру у майнові, навіть у випадках неможливості фактичного виконання, є невиправданими. Вони породжують потребу у повторному зверненні стягувача до суду із новим позовом, що знижує ефективність державного механізму захисту та суперечить принципу процесуальної економії.

Пропонуємо внести зміни до чинного законодавства, встановивши процесуальний механізм, який дозволив би здійснити перехід від «немайнового» до «майнового способу виконання рішення» за наявності виняткових обставин (наприклад, зникнення об'єкта примусового виконання, неможливість виконання тощо), за умови дотримання критеріїв пропорційності, еквівалентності та правової визначеності.

Обґрунтовано необхідність розмежування понять «спосіб судового захисту» (як матеріально-правова категорія) та «спосіб виконання рішення» (як процесуально-виконавчий механізм реалізації вже присудженого способу судового захисту).

ВИСНОВКИ

1. На основі здійсненого нами дослідження пропонуємо наше авторське визначення поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» та їхню класифікацію.

Так, ускладнення у здійсненні виконавчого провадження – це юридично значущі обставини суб'єктивного або об'єктивного характеру, що виникають у межах уже відкритого виконавчого провадження та порушують або затримують у часі розвиток його нормативно визначеної поетапної послідовності, ускладнюють або унеможливлюють вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення юрисдикційного органу, вимагають додаткових процесуальних чи адміністративних рішень, часу, коштів тощо, а відтак трансформують процес виконання судового чи іншого юрисдикційного акта із процедурно лінійного у адаптивно-проблемний, який потребує інституційного втручання, передусім суду.

Класифікація ускладнень у виконавчому провадженні:

I. За джерелом виникнення:

а) об'єктивні ускладнення – обумовлені зовнішніми незалежними обставинами (форс-мажор, стихійне лихо, військові дії, хвороба, відсутність майна боржника, банкрутство тощо);

б) суб'єктивні ускладнення – пов'язані з поведінкою суб'єктів виконавчого провадження (ухилення боржника від виконання рішення, пасивність стягувача, затягування виконання з боку виконавця, правовий нігілізм тощо).

II. За процесуальним етапом, на якому вони виникають:

а) до відкриття виконавчого провадження (недоліки у виконавчому документі, вплив строку виконавчої давності);

б) на етапі відкриття та підготовки (повернення виконавчого документа без прийняття до виконання, самовідвід виконавця, перевантаження приватного виконавця);

в) на етапі вчинення виконавчих дій (незрозумілість резолютивної частини рішення, перешкоди у доступі до житла боржника, неможливість виявлення майна боржника, потреба у розстрочці, часткова неплатоспроможність тощо);

г) на завершальному етапі виконавчого провадження (необхідність повороту виконання).

III. За характером правового механізму реагування:

а) ускладнення, які усуваються самостійно виконавцем (відкладення вчинення виконавчих дій, звернення до державних реєстрів, арешт рахунків боржника);

б) ускладнення, для усунення яких необхідне звернення до суду (заміна сторони, примусове проникнення до житла, роз'яснення рішення суду, зміна способу виконання тощо);

в) ускладнення, які не мають чітко визначеного алгоритму вирішення (правові колізії, відсутність єдиної судової та виконавчої практики).

IV. За формою прояву:

а) формально-правові – пов'язані з огріхами виконавчого документа, помилками у реквізитах, відсутністю підпису або печатки;

б) матеріально-фактичні – відсутність у боржника майна, складність у доступі до житла чи дитини;

в) технічні ускладнення – пов'язані з організаційною або цифровою недосконалістю (відсутність інформаційної взаємодії, дублювання функцій, нестача персоналу, техніки);

г) процесуальні – колізії у правозастосуванні, помилки виконавця, необхідність роз'яснення судового рішення.

V. За суб'єктом, діяння якого зумовило ускладнення:

а) з боку стягувача (неналежно оформлені документи, відмова від авансування);

б) з боку боржника (умисне приховування майна, зміна місця проживання без повідомлення);

- в) з боку виконавця (помилки у процесуальних документах, зловживання);
- г) з боку суду або інших органів (невиправлена помилка у рішенні).

VI. За рівнем впливу на ефективність виконавчого провадження:

- а) локальні ускладнення – стосуються конкретної справи та можуть бути вирішені у межах одного виконавчого провадження;
- б) системні ускладнення – свідчать про кризові явища у нормативному чи інституційному середовищі механізму примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів (нормативні прогалини, інституційна безвідповідальність).

Запропоноване визначення поняття «ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» й класифікація можуть слугувати концептуальним підґрунтям для подальшої кодифікації формальних підстав для реагування на ускладнення, удосконалення судової та виконавчої практики, а також вироблення механізмів попередження їх виникнення у межах правозастосовного процесу.

Роль суду у подоланні ускладнень, що виникають на різних етапах виконавчого провадження, є системоутворювальною для забезпечення поновлення прав особи. Суд є гарантом правової визначеності, відіграє роль арбітра не лише між сторонами виконавчого провадження, а й між інтересами правозастосування та принципами справедливості, пропорційності, правовладдя. Участь суду є вирішальною у випадках, коли механізм примусового виконання з тих чи інших причин втрачає здатність до самостійного функціонування.

2. Цифровізація виконавчого провадження, доповнена інтеграцією технологій штучного інтелекту (ШІ), є серед істотних відповідей на виклики, що зумовлюють системні ускладнення на стадії виконання рішень юрисдикційних органів. Запровадження Автоматизованої системи виконавчого провадження (АСВП) та Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС) в Україні вже стало кроком у напрямку оптимізації виконавчих процедур, зменшення корупційних ризиків, пришвидшення поновлення права особи. Проте, сучасні реалії потребують не лише автоматизації базових процесів, а й

поглибленої інтелектуалізації системи через застосування алгоритмічних та аналітичних інструментів ШІ. Ці інструменти мають потенціал мінімізувати ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень, забезпечити більшу прозорість, ефективність, справедливість та інклюзивність виконавчих процедур.

На прикладі Литви переконливо демонстровано ефективність запровадження низки ШІ-рішень у виконавче провадження, зокрема системи SKOLIS, Електронної платформи аукціонів, CRIS та чат-ботів. Ці технології дозволили автоматизувати моніторинг змін у правовому статусі боржників, оптимізувати продаж майна, забезпечити ефективну взаємодію з банками щодо стягнення грошових коштів, а також розвантажити виконавців від рутинної консультативної роботи. Найбільший потенціал, як свідчить литовський досвід, полягає в розробці гнучких систем, що не лише автоматизують виконання рішень, а й аналізують ризики ухилення від виконання, формують цифрові профілі боржників та дозволяють передбачати ймовірні труднощі на стадії примусу.

Для України особливо актуальним є запровадження функціоналу штучного інтелекту в межах АСВП з метою: автоматизованого виявлення майнових активів боржника шляхом інтеграції з реєстрами та банківськими системами в режимі реального часу; створення системи інтелектуального моніторингу платіжної дисципліни боржника, що передбачає фіксацію прострочень і формування відповідних сценаріїв реагування виконавця; предиктивного аналізу ризиків несплати; використання чат-ботів для оперативного консультування сторін виконавчого провадження, особливо у випадках стандартних запитів; запровадження цифрової системи електронних аукціонів із функцією підвищення ставок в автоматизованому режимі; створення прозорої, підзвітної та аудиторованої моделі функціонування ШІ з урахуванням принципів правової визначеності, справедливості, захисту персональних даних та недискримінації.

Для практичної реалізації цих пропозицій необхідно: внести зміни до Положення про АСВП із розширенням його функціоналу в напрямку застосування

аналітичних моделей та алгоритмів ШІ; нормативно врегулювати відповідальність за ухвалення рішень на основі ШІ з урахуванням наведених нами застережень відповідно до принципів Європейської етичної хартії CEPEJ та AI Act, забезпечити механізми оскарження автоматизованих рішень; створити систему акредитації та сертифікації ІТ-рішень, які використовуються у виконавчому провадженні; забезпечити міжінституційний обмін даними через API (application programming interface) з державними реєстрами, Міністерством фінансів, банками, Пенсійним фондом тощо.

Водночас, переваги ШІ потребують усвідомлення потенційних загроз і розробки на законодавчому рівні механізмів протидії таким ризикам: формалізація процедур, які потребують індивідуального підходу та людського розсуду; ризик алгоритмічної дискримінації або помилок унаслідок дефектних навчальних даних; небезпека порушення інформаційної безпеки і конфіденційності персональних даних; технологічна залежність, що може знецінити професійні навички виконавця.

Цифровізація та інтелектуалізація виконавчого провадження мають стати не лише засобом технічної модернізації, а складовою глибокої правової трансформації, спрямованої на утвердження ефективного та справедливого правосуддя в Україні.

Використання ШІ у сфері виконавчого провадження має бути підпорядковане принципам людиноцентричності, правової визначеності, правовладдя, пропорційності, етичної відповідальності, прозорості алгоритмів, підконтрольності та можливості оскарження. Концептуальне розмежування між автоматизацією та ШІ має бути покладене в основу нормативного регулювання, з урахуванням рівня ризику для прав учасників виконавчого провадження.

Запровадження ШІ у виконавче провадження не може замінити виконавця, а є лише допоміжним інструментом через цифрове розширення можливостей. За умови правильної архітектури, контрольованості, виваженої інтегрованості та збереження людського виміру виконавчого процесу, штучний інтелект може стати

каталізатором подолання ускладнень, що гальмують ефективне функціонування інституту примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів в Україні.

3. Етап звернення рішення до примусового виконання є фундаментальним для виконавчого провадження, оскільки саме з нього розпочинається реалізація акта юрисдикційного органу у примусовому порядку. На етапі звернення рішення до виконання виникають ускладнення як традиційного (несвоєчасне видання виконавчого документа, допущення помилок у його оформленні), так і трансформаційного характеру (технічні збої цифрового документообігу, десинхронізація між судовими та виконавчими реєстрами, порушення правил електронної верифікації документів). Будь-які помилки на етапі видання виконавчого документа призводять до неможливості відкриття виконавчого провадження. Електронна трансформація (з паперової форми) звернення судових рішень до виконання, хоч і значно підвищує оперативність та прозорість цього процесу, водночас, зумовлює новий спектр ускладнень технічного плану. Цифровізація істотно зменшує кількість ускладнень на початкових етапах виконавчого провадження, однак не усуває їх повністю. Слід створити алгоритми реагування на дублювання чи інші збої або втрату цифрових копій виконавчих документів.

Інститут негайного виконання судових рішень виконує ключову роль у забезпеченні ефективного й своєчасного захисту прав особи, особливо у справах, що мають підвищене соціальне значення. Істотним ускладненням є випадки, коли суд необґрунтовано не допускає рішення до негайного виконання. Це затримує фактичне поновлення прав стягувача.

Наявність механізму виправлення помилок у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, є ефективним інструментом мінімізації ускладнень, пов'язаних із помилковим оформленням та видачею виконавчих документів.

Поновлення пропущеного строку виконавчої давності є правовим інструментом, що функціонує на перетині принципів правової визначеності та доступу до правосуддя. Його основне призначення полягає в усуненні ускладнень, пов'язаних із втратою чинності виконавчого документа внаслідок бездіяльності стягувача. Строк виконавчої давності, який визначає чинність виконавчого документа, не є абсолютним бар'єром у реалізації права на примусове виконання рішення, якщо суб'єкт доведе поважність причин пропуску строку. Поновлення строку виконавчої давності є гарантією реалізації права на виконання рішення юрисдикційного органу.

4. Процесуальний механізм тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу запроваджено з метою усунення ускладнень, що виникають на підготовчому етапі виконання судового рішення про відібрання дитини. Така норма є проявом пріоритету найкращих інтересів дитини, вона поєднує в собі ознаки як процесуального запобіжника (уникнення шкоди дитині внаслідок невиконання рішення), так і конституційного механізму захисту найкращих інтересів дитини (принцип *parens patriae* у виконавчому провадженні).

Ускладнення, що виникають у процесі примусового виконання рішень за відсутності відомостей про боржника, його майно або місце перебування дитини, становлять одну з найсерйозніших загроз для ефективності виконавчого провадження. Законодавче розмежування алгоритмів дій залежно від об'єкта розшуку (фізична особа, дитина, юридична особа, транспортний засіб, інше майно) є раціональним з огляду на економію процесуальних засобів. Закріплення обов'язку боржника нести витрати на розшук є справедливим у правовому сенсі, однак уразливим у соціальному. Оптимізація механізму розшуку потребує інституційної синергії між судами, виконавцями, поліцією.

Судове санкціонування примусового проникнення до житла або іншого володіння особи є втіленням конституційного балансу між правом на територіальну приватність, гарантованим ст. 30 Конституції України, і необхідністю забезпечення ефективного виконання судових актів відповідно до

принципу правовладдя (ст. 129 Конституції України), а також імплементує міжнародні стандарти у сфері захисту приватного життя, зокрема положення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тимчасове обмеження у праві виїзду боржника за межі України є складовим елементом комплексного механізму забезпечення ефективності виконавчого провадження та виконує функцію превентивного усунення ускладнень, які виникають через суб'єктивне ухилення боржника від виконання судового рішення. Аналіз судової практики свідчить про наявність тенденцій до надмірної формалізації підходів до оцінки подань виконавців, що виражається у не виправданих вимогах до доведення наявності у боржника закордонного паспорта, наміру виїзду чи фактичного перетину кордону. Такі вимоги не відповідають предметові доказування у справі про застосування заходу забезпечення виконання рішення та суперечать правовій природі обмеження, як запобіжного заходу, а не санкції.

Спеціалізованим процесуальним механізмом подолання ускладнень, пов'язаних із опосередкованою участю боржника в обороті активів, коли формальні власники не є фактичними розпорядниками, а сам боржник використовує конструкції «дружньої заборгованості» або незареєстрованого права для уникнення примусового виконання, є звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам. Встановлена законодавча модель дозволяє ефективно нейтралізувати маніпуляції боржників, які використовують третіх осіб або неоформлену нерухомість як засіб ухилення від примусового виконання рішень. Законодавче закріплення можливості звернення стягнення на об'єкти нерухомості, право власності на які не зареєстроване, забезпечує реальний вплив на так звані «сіру» та «тіньову» нерухомість, що дозволяє усувати значний сегмент системних ускладнень у сфері виконавчого провадження.

Заміна сторони у виконавчому провадженні є системно важливим правовим інструментом подолання ускладнень, що виникають внаслідок трансформації суб'єктного складу матеріального правовідношення, яке є джерелом процесу і

примусового виконання рішення (як завершальної стадії). Наявність спеціальної процесуальної процедури заміни сторони у виконавчому провадженні забезпечує безперервність та стабільність механізму примусового виконання, а також виконує гарантійну функцію щодо реалізації рішень юрисдикційних органів.

5. Відстрочення та розстрочення виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів постають як вторинні процесуальні засоби, призначені для забезпечення реалізації вже ухваленого юрисдикційного акта в умовах, що тимчасово ускладнюють або унеможливають його виконання. У межах дослідження цих інститутів виявлено, що їх природа є допоміжною щодо основної мети виконавчого провадження – ефективного і своєчасного поновлення порушеного права. Обидва інститути мають виключно процесуальну природу й не впливають на зміст судового акта, не перетворюють зобов'язання, а лише знижують інтенсивність примусового впливу держави, забезпечуючи поступове або відтерміноване виконання.

На підставі системного аналізу положень законодавства встановлено, що надання судом відстрочки або розстрочки є не правом, а процесуальним повноваженням, яке реалізується за наявності підтверджених обставин виключного характеру. Суд не наділений ініціативою діяти з власної волі, а діє у межах заявлених вимог сторін, що узгоджується з диспозитивністю процесу.

Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження, які можуть слугувати підставами для застосування відстрочки чи розстрочки, є багатоманітними та не піддаються вичерпному переліку. Це обумовлює доцільність нормативного закріплення відкритого, але деталізованого переліку орієнтовних підстав та критеріїв, за якими суд має оцінювати доцільність застосування цих заходів, зокрема: дія непереборної сили, ситуація збройного конфлікту, характер виняткових подій, ступінь вини боржника, наявність фінансових та організаційних бар'єрів, інституційні обмеження бюджетного характеру, поведінка сторін у виконавчому процесі, особливості виконання рішення, яке потребує відповідних

погодних чи технічних умов, обґрунтованість та документальна підтвердженість заявлених обставин.

На підставі аналізу судової та виконавчої практики, обґрунтовано, що відстрочення та розстрочення не змінюють матеріально-правову природу зобов'язання, не анулюють обов'язок боржника, не скасовують відповідальність за прострочення, а мають винятково процедурний характер. Вони спрямовані на встановлення розумного балансу між потребами правозастосування та життєвими обставинами, які перешкоджають його здійсненню.

Відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення є допустимим лише за умови його нормативної визначеності, обґрунтованості та тимчасового характеру, оскільки будь-яке зволікання у виконанні судового рішення без відповідної правової підстави порушує принцип правовладдя.

Запропоновано внести зміни до ЦПК України та Закону України «Про виконавче провадження», які передбачали б: більш детальний орієнтовний перелік типових обставин, що можуть свідчити про ускладнення у здійсненні виконавчого провадження; набір формалізованих критеріїв оцінки обставин справи для цілей надання розстрочки / відстрочки; уточнення процесуального режиму розгляду таких заяв, зокрема у частині наслідків неявки сторін, строків розгляду тощо. Таке унормування сприятиме підвищенню передбачуваності судових рішень, недопущенню зловживань та забезпеченню належного балансу між правами стягувача і боржника у межах виконавчого провадження.

6. Інститут зміни або встановлення способу і порядку виконання рішення є серед ключових адаптивних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективності виконання акта юрисдикційного органу у випадках, коли примусове виконання рішення у первісно визначеному формулюванні істотно ускладнюється або стає неможливим. Його функціональне призначення полягає не у ревізії змісту судового рішення, а у трансформації процедурної моделі його реалізації в межах обраного способу захисту. Норма ст. 435 ЦПК України містить гнучку процесуальну конструкцію, яка дає можливість суду реагувати на зміни життєвих

обставин, перешкоди об'єктивного і суб'єктивного характеру, а також технічні й організаційні бар'єри, які виникають у ході виконавчого провадження.

З аналізу практики Верховного Суду випливає, що зміна способу виконання рішення допускається виключно за умови доведення неможливості його виконання у попередній формі, і лише за умови, що така трансформація не виходить за межі присудженого способу захисту, тобто не змінює сутності судового рішення. У судовій практиці є сталий підхід стосовно недопустимості підміни обраного способу судового захисту через процедуру зміни способу виконання рішення, що випливає із дії принципу правової визначеності та неприпустимості повторного судового розгляду на завершальній стадії цього ж процесу. Тобто, з метою допустимості зміни способу виконання судового рішення суду необхідно встановити, чи не призведе така трансформація до фактичної зміни обраного позивачем способу судового захисту. Адже у процесі вирішення питання про зміну способу виконання рішення на стадії виконавчого провадження суд не наділений повноваженнями втручатися у змістовну частину вже ухваленого рішення, а відтак не може змінювати його по суті. Встановлений судом спосіб захисту порушеного права має залишатися незмінним. Тобто, в ході примусового виконання судового рішення змінити спосіб захисту порушеного права вже неможливо, може йтися лише про трансформацію способу його виконання. Правозастосовна практика засвідчує дефіцит нормативно визначених дефініцій понять «спосіб виконання» та «порядок виконання», що породжує їх змістовну невизначеність і створює передумови для їх суперечливого тлумачення.

Існуючі законодавчі обмеження способу примусового виконання рішень немайнового характеру у майнові, навіть у випадках неможливості фактичного виконання, є не виправданими. Вони породжують потребу у повторному зверненні стягувача до суду із новим позовом, що знижує ефективність державного механізму захисту та суперечить принципу процесуальної економії.

Пропонуємо внести зміни до чинного законодавства, встановивши процесуальний механізм, який дозволив би здійснити перехід від «немайнового»

до «майнового способу виконання рішення» за наявності виняткових обставин (наприклад, зникнення об'єкта примусового виконання, неможливість виконання тощо), за умови дотримання критеріїв пропорційності, еквівалентності та правової визначеності.

Обґрунтовано необхідність розмежування понять «спосіб судового захисту» (як матеріально-правова категорія) та «спосіб виконання рішення» (як процесуально-виконавчий механізм реалізації вже присудженого способу судового захисту).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторгов А. М. Змінити порядок та спосіб виконання судового рішення стало простіше. Protocol.ua. 20.02.2025. URL : https://protocol.ua/ru/zminiti_poryadok_ta_sposib_vikonannya_sudovogo_rishennya_stalo_prostishe/.
2. Авторгов А. М. Роль суду у виконавчому провадженні. 24.05.2021 р. URL : <https://www.avtorgov.com/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2-%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9-%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%83-%D1%83-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87/>.
3. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 415 с. URL : http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf.
4. Барабаш О. О. Захист прав людини в адміністративному провадженні: дія принципу верховенства права. Форум Права. 2022. № 73 (2). С. 102–110. URL : http://forumprava.pp.ua/files/102-110-2022-2-FP-Barabash_11.pdf. DOI : <http://doi.org/10.5281/zenodo.6731771>.
5. Барабаш О. О. Цифровізація виконавчого провадження: нові виклики для України в умовах примусового виконання судових рішень. Право і суспільство. Науковий журнал. 2025. № 1. С. 424–430. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/64.pdf. DOI : <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.62>.
6. Барабаш О. О. Цифровізація правосуддя у контексті впровадження системи Е-Суд: виклики та завдання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2023. Вип. 1. С. 57–66. URL :

<http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/564/558>. DOI :
<https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-1-8>.

7. Барабаш О. О., Гришук А. Б., Яцків Д. В. Європейські стандарти захисту прав людини в умовах цифровізації судочинства. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 307–311. URL :
http://www.lsej.org.ua/4_2023/74.pdf. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/74>.

8. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження : навч. посіб. К. : Прецедент, 2005. 192 с.

9. Верба О. Б. Мiroва угода сторін на стадії виконання рішення суду: визначення правової природи. Матеріали круглого столу «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченого пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича Луця, з нагоди 90-річчя з Дня його народження (Львів, 11 грудня 2023 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 82 с. С. 11–13.

10. Верба О. Б. Штучний інтелект і забезпечення прав учасників виконавчого провадження: етичні та правові аспекти. Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості: збірник тез круглого столу (14 березня 2025 р.). / упор. О. О. Барабаш. Львів : ЛьвДУВС, 2025. 238 с. С. 49–51.

11. Верба О. Б., Гайченко А. В. Виконуваність угоди за результатами медіації відповідно до законодавства Республіки Польща: запозичення позитивного досвіду. Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право». 2023. № 8 (14). С. 348–362. URL :
<http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/5808/5841>. DOI :
[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-348-362](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-348-362).

12. Верба О. Б., Гайченко А. В. Гарантії захисту прав осіб у виконавчому провадженні. Виконавчий процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про виконавче провадження. Монографія. / за заг.

ред. докторки юридичних наук, професорки, заслуженої юристки України Фурси С. Я. Київ : Алерта, 2023. 448 с. С. 80–115.

13. Верба О. Б. Вирішення судом питань, пов'язаних із настанням обставин, які ускладнюють або унеможливають примусове виконання рішення. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2009. Випуск 49. С. 106–117.

14. Верба О. Б. Повноваження суду у випадках добровільного невиконання мирової угоди, укладеної на стадії виконавчого провадження. Юриспруденція: теорія і практика. 2008. № 7 (45). С. 35–44.

15. Верба О. Б. Повноваження суду щодо визнання мирової угоди на стадії виконавчого провадження за законодавством Республіки Польща. Розвиток правової свідомості сучасного суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Тернопіль, 2009. 82 с. С. 38–41.

16. Верба О. Б. Поняття правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2007. Випуск 44. С. 183–191.

17. Верба-Сидор О. Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Верба-Сидор Ольга Богданівна ; Львів. нац. у-т ім. Івана Франка. Львів, 2012. 244 с.

18. Верба-Сидор О. Б. Єдині та Державні реєстри у роботі державних і приватних виконавців. Правовий режим реєстрів та їх роль у здійсненні господарської діяльності: збірник матеріалів науково-практичного семінару (21 квітня 2017 року) / упор. М. С. Долинська. Львів: Кафедра господарсько-правових дисциплін факультету № 6 ЛьвДУВС, 2017. 75 с. С. 14–18.

19. Верба-Сидор О. Б. Повноваження суду щодо видачі виконавчого листа за законодавством Польщі та України: порівняльний аналіз. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с. С. 546–549.

20. Верба-Сидор О. Б. Приватний виконавець як суб'єкт правовідносин у ІТ сфері. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права: матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 27–28 жовтня 2017 р.). Львів: Юрид ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2017. 297 с. С. 87–94.

21. Виконавче провадження : навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання) / Ю. М. Юркевич, О. Б. Верба-Сидор, Н. М. Грабар та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 600 с.

22. Виконавче провадження : навч.-практ. посіб. / В. В. Комаров, В. В. Баранкова, В. А. Бігун та ін. ; за заг. ред. В. В. Комарова. Х. : Право, 2014. 704 с.

23. Виконавче провадження : підручник / за ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2020. 460 с.

24. Виконавче провадження: теорія та практика : монографія / [Р. Ф. Ханова, С. О. Кравцов, І. О. Ізарова та ін.] ; за заг. ред. Р. Ф. Ханової, С. О. Кравцова. Харків : Право, 2021. 672 с.

25. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

26. Григоренко А. В. Практичний коментар Закону України «Про виконавче провадження» / А. В. Григоренко, Л. С. Григоренко. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 412 с.

27. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про відстрочення виконання рішення суду. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні : збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (10 листопада 2023 року) / за заг. ред. І. В. Красницького, Х. В. Майкут. Львів: ЛьВДУВС, 2023. 190 с. С. 37–42. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJlkr-nngltKVJlPgUtHkg>.

28. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про розстрочення виконання рішення суду. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 636 с. С. 422–424. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJIkr-nglTKVJLPgUtHkg>.

29. Гриновець О. Б. Відстрочення виконання рішення суду як один із процесуальних засобів забезпечення судом його виконання. Наукові перспективи. Серія «Право». 2024. № 7 (49). 1370 с. С. 991–999. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13590/13656>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-991-999](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-991-999).

30. Гриновець О. Б. Закінчення виконавчого провадження на підставі мирової угоди сторін. Матеріали круглого столу «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченого пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича Луця, з нагоди 90-річчя з Дня його народження (Львів, 11 грудня 2023 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 82 с. С. 16–17. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Zbirnyk_Lviv_pamiatilutsia.pdf?fbclid=IwAR166ntw6_cirXK5mYgehbQq3Mk0MW32rAeGq5ExCexNStZQh-3JXEnJxLQ.

31. Гриновець О. Б. Повноваження суду щодо усунення ускладнень, які виникають у виконавчому провадженні. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : збірник матеріалів VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 09 грудня 2022 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 524 с. С. 295–296. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5153/1/09_12_2022.pdf.

32. Гриновець О. Б. Розстрочення виконання рішення суду як гарантія ефективності виконавчого провадження. Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2024. № 8 (36). 1711 с. С. 517–525. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13785/13851>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-517-525](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-517-525).

33. Гриновець О. Б. Роль суду при вирішенні питань, пов'язаних із ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження. Успіхи і досягнення у науці. Серія «Право». 2024. № 5 (5). 843 с. С. 67–78. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13357/13420>. DOI : [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5\(5\)-67-78](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-67-78).

34. Гриновець О. Б. Сутність ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2022 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 201 с. С. 42–44. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%a6%d0%9f%d0%94%20%d1%96%20%d0%93%d0%9f%d0%94.2022.pdf>.

35. Гузь Л. Є. Цивільний процесуальний кодекс України. Судово-практичний коментар для суду першої інстанції. Київ: Алерта, 2022. 1028 с.

36. Дія : єдиний портал державних послуг України. URL : <https://diia.gov.ua>.

37. Дія. Виконавчі провадження. URL : <https://diia.gov.ua/services/vikonavchi-provadzheniya>.

38. Електронний суд. Державна судова адміністрація України. URL : <https://id.court.gov.ua/>.

39. Єрмаков Ю. О., Барабаш О. О. Неюрисдикційні способи захисту прав людини в цивільному праві України: можливості самозахисту. URL :

<https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/344/307>. DOI :

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-46-55>

40. Журавльов Д. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про виконавче провадження» станом на 5 квітня 2018 року / практичний посібник. К. : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 424 с.

41. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

42. Загальний регламент про захист даних (GDPR). (n. d.). URL : kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/es-2016679.pdf.

43. Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>.

44. Ковалів М. В., Боровікова В. С. Суб'єкти відповідальності у виконавчому провадженні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2024. Вип. 2. С. 22–29. URL : <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/863/842>. DOI : <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-2-4>.

45. Ковалів М. В., Сидор М. Я. Концептуальні засади імплементації штучного інтелекту в судочинство та виконавче провадження. Академічні візії. 2024. Випуск 38. С. 1–8. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1806>. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.15204204>.

46. Ковалів М. В., Сидор М. Я. Цифрова трансформація виконавчого провадження: виклики правового регулювання і перспективи застосування штучного інтелекту. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична. 2024. № 43. С. 333–340. URL : <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1597>. DOI : <https://zenodo.org/records/15228024>.

47. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

48. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

49. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

50. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

51. Мелех Л. В. Законна сила ухвал суду у цивільному та господарському процесі України, як умова виконання судового акта. Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право». 2023. № 8 (14). С. 502–516. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/5820/5853>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-502-515](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-502-515).

52. Мелех Л. В. Правосуб'єктність учасників цивільних та господарських правовідносин на стадії виконавчого провадження. Наукові перспективи. Серія «Право». 2023. № 7 (37). С. 467–481. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5677/5709>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-467-480](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-467-480).

53. Мелех Л. В. Юридична природа правовідносин на стадії виконавчого провадження у цивільному та господарському процесі України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 134–137. URL : http://lsey.org.ua/7_2023/29.pdf. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/29>.

54. Мелех Л. В., Мелех Б. В. Мiroва угода у виконавчому провадженні: теоретичні та практичні аспекти. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична. 2024. № 43. С. 341–348. URL : <https://nzlulp.org.ua/index.php/journal/article/view/1598>. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.15228061>.

55. Мелех Л. В., Сидор М. Я. Етико-правові детермінанти запровадження штучного інтелекту у сферу виконавчого провадження: між технологічною

ефективністю та правовладдям. Академічні візії. Серія «Право». 2025. № 39. С. 1–9. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1820>. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.15228701>.

56. Микуляк П. П. Самоконтроль суду першої інстанції в цивільному процесі. Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, Галузь знань «081 – Право». Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»; Приватний вищий навчальний заклад «Університет Короля Данила», Ужгород, 2020. 223 с.

57. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

58. Науково-практичний коментар Закону України «Про виконавче провадження» / практичний посібник. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 186 с.

59. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 840 с.

60. Особисті немайнові правовідносини: нотаріат, суд, виконавче провадження : монографія / І. В. Бондар. К. : Алерта, 2019. 366 с.

61. Петров В. С. Встановлення та зміна способу і порядку виконання рішення господарського суду : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Петров Володимир Степанович ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2016. 20 с.

62. Петров В. С. Встановлення та зміна способу і порядку виконання рішення господарського суду : дис. ... канд. юрид. наук ; спец. 12.00.04 / Петров Володимир Степанович. Одеса, 2016. 209 с.

63. Петров В. С. Щодо окремих практичних проблем відстрочки та розстрочки виконання рішення господарського суду. Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 4 (1). С. 147–150.

64. Петров, В. (2015 р.). Про поняття відстрочки й розстрочки виконання рішення господарського суду. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 4/1(14), 77-81. URL : https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/42864.

65. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

66. Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Наказ МВС України, Мін'юсту України від 30.01.2018 р. № 64/261/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18#Text>.

67. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.06.2019 р. у справі № 916/190/18, провадження № 12-302Гс18. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/2720/document/2836>.

68. Постанова Верховний Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 10.06.2019 р. у справі № 350/426/16-ц, провадження № 61-29076св18. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_10_06_2019_roku_u_spravi_350_426_16_ts/?utm_source=Reshenie_v_Zakon&utm_medium=Reshenie_v_Zakon&utm_campaign=Reshenie_v_Zakon.

69. Постанова Верховного Суду від 11.12.2018 р. у справі № 2а-9247/10/0570, адміністративне провадження № К/9901/16817/18. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/2254/document/2322>.

70. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.12.2018 р. у справі № 522/21465/15-ц, провадження № 61-28674св18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74747566>.

71. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05.03.2019 р. у справі № 826/17341/14, адміністративне провадження № К/9901/5574/18. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/3251/document/3369>.

72. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14.03.2024 р. у справі № 640/16392/20, адміністративне провадження № К/9901/33158/21. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/10073>.

73. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.03.2019 р. у справі № 2а-25767/10/0570, адміністративне провадження № К/9901/40938/18. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/2076/document/2135>.

74. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.04.2018 р. у справі № 759/1928/13-а, провадження № К/9901/34195/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73356427>.

75. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18.02.2020 р. у справі № 922/2191/19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73356427>.

76. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 16.10.2020 р. у справі № 905/2912/15. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/4539/document/4737>.

77. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 05.07.2019 р. у справі № 905/600/18. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/1712/document/1749>.

78. Постанова Верховного Суду України від 25.11.2015 р. у справі № 6-1829цс15. Protocol.ua. URL : https://protocol.ua/ua/postanova_vsu_vid_25_11_2015_roku_u_spravi_6_1829tss15/?utm_source=Reshenie_v_Zakon&utm_medium=Reshenie_v_Zakon&utm_campaign=Reshenie_v_Zakon.

79. Притика Ю. Д. Виконавче провадження в зарубіжних країнах. Наукові перспективи. Серія «Право». 2023. № 7 (37) С. 535–547. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5682/5714/>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-535-547](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-535-547).
80. Притика Ю. Д. До питання відповідальності приватного виконавця. Наука і техніка сьогодні. Серія «Право». 2023. № 11 (25). С. 177–192. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/6564/6598>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-11\(25\)-177-192](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-11(25)-177-192).
81. Притика Ю. Д. Медіація у виконавчому провадженні з огляду на закордонний досвід. Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право». 2023. № 8 (14). С. 607–617. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/5828/5861>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-607-617](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-607-617).
82. Притика Ю. Д., Ізарова І. О. Формування національної доктрини цивільного процесу в роботах науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка в період незалежності України. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies. 2021. 3 (118). С. 99–105. URL : http://visnyk.law.knu.ua/images/articles/118_18.pdf. DOI : <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/3.118-18>.
83. Притика Ю. Д., Лисак О. О. Порівняльна характеристика медіації та врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 103-105. URL : http://lsey.org.ua/3_2021/26.pdf. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/24>.
84. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n617>.
85. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV. (Закон втратив чинність на підставі Закону від 02.06.2016 р. № 1404-VIII (1404-19), ВВР, 2016, № 30, ст. 542). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-14#o678>.

86. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29.2023 р. № 3200-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20>.

87. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень : Закон України від 21.11.2024 р. № 4094-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text>.

88. Про державну виконавчу службу : Закон України від 24.03.1998 р. № 202/98–ВР (Закон втратив чинність на підставі Закону № 1403-VIII від 02.06.2016 р., ВВР, 2016, № 29, ст. 535). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

89. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України : Вищий господарський суд; Постанова від 17.10.2012 р. № 9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009600-12#Text>.

90. Про деякі питання практики застосування статті 121 Господарського процесуального Кодексу України : Роз'яснення Вищого арбітражного суду від 12.09.1996 р. № 02-5/333; Роз'яснення затверджено Постановою Вищого арбітражного суду N 3 (v0003800-97) від 28.02.97. (Роз'яснення втратило чинність на підставі Постанови Вищого господарського суду N 9 (v0009600-12) від 17.10.2012). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_333800-96#Text.

91. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження : Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 р. № 2432/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12.08.2016 р. за № 1126/29256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>.

92. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення

Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21>.

93. Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України : Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 05.08.2016 р. № 2431/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-16#Text>.

94. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

95. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>.

96. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.; За заг. ред. професора В. В. Комарова. Х. : Харків юридичний, 2008. 928 с.

97. Рабко Т. Цифровізація виконання судових рішень в Україні: теорія та практика: Посібник. Вища школа адвокатури НААУ. Київ, 2025. URL : <https://drive.google.com/file/d/1j6iKlElwa3waBADjSb7PR2fAZ89kOQcL/view>.

98. Рада Європи. Комітет Міністрів. Рекомендація Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання (ухвалено 09.09.2003 р.). URL : https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_17_2003_09_09.pdf.

99. Реєстр приватних виконавців України. Асоціація приватних виконавців України. Офіційний сайт. URL : <https://apvu.com.ua/reyestrpv>.

100. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» від 26.06.2013 р. № 5-рп/2013, справа № 1-7/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13#Text>.

101. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «ДІД Конс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу) від 13.12.2012 р. № 18-рп/2012, справа № 1-26/2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text>.

102. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012, справа № 1-12/2012. Офіційний вісник України. 2012. № 35. Ст. 1323. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text>.

103. Ромовська З., Шумська Н., Шумська Н. Цивільний процесуальний кодекс : науково-практичний аналіз. Київ: ВД «Дакор», 2013. 600 с.

104. Сенік С. В. Виконавчість як ознака законної сили судових актів у цивільному процесі України у контексті застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (на матеріалах практики Європейського суду з прав людини). Часопис Київського університету права. 2020. № 1 (3). С. 175–181. URL : <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/495>.

105. Сергієнко Н. А. До питань відстрочки, розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішень у цивільних справах. Часопис Київського університету права. 2015. № 1. С. 183–186.

106. Сергієнко Н. А. Взаємодія судів із органами державної виконавчої служби при виконанні судових рішень у цивільних справах в Україні. Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, Київський університет права. Національна академія наук України, Київ. 2015. 250 с.

107. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В. Право приватних виконавців на виконання судових актів у системі правового захисту. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична. 2024. № 42. С. 56–61. URL : <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1368/1216>. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.13846824>.

108. Стратегія розвитку Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄCITC). PRAVO-Justice Project. (2019). Unified Judiciary Information Telecommunication System Development Strategy. URL : <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5de/a5b/208/5dea5b208e4aa763345125.pdf>.

109. Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Харків: Консум, 2002. 408 с.

110. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

111. Угриновська О. І., Івашко О. Д. Звернення стягнення на грошові кошти та (або) майно інших осіб: пошук законодавчого компромісу та огляд правозастосовної практики. Проблеми законності. 2021. Вип. 154. С. 93–108. URL : <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/232853/239747>. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.154.232853>.

112. Угриновська О. І., Козак І. А. Прикладні проблеми комунікації суду з учасниками справи (цивільне судочинство), зумовлені воєнним станом в Україні. Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2024. № 3 (31). С. 684–695. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/9790/9843>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-684-695](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-684-695).

113. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 22.12.2015 р. у цивільній справі / судді: Н. Д. Плавич, Л. М. Вадовська, Г. Я. Колесніков. URL : https://oda.court.gov.ua/sud4813/inshe/implementaciya_sydom/zmina_sposoby_vikonannya.

114. Ухвала Сумського окружного адміністративного суду від 27.12.2023 р. у справі № 480/3515/23. URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/115979439/>.

115. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Науково-практичний коментар. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2008. 1172 с.

116. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. Т. 2. 800 с.

117. Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / С. Я. Фурса, С. В. Щербак ; Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. К. : Атіка, 2002. 480 с.

118. Хотинська-Нор О. З. Відстрочка, розстрочка, зміна способу та порядку виконання рішення суду в контексті права на судовий захист. Вісник Академії адвокатури України. 2007. Число 3. С. 63–67.

119. Цивільне процесуальне право України : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. В. О. Кучера, А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 728 с. С. 672–725.

120. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n97>.

121. Цивільний процес: інтерактивний курс / Авт. колектив: Філіп'єв А. О., Самолук В. В., Зінчук Д. О., Воляник І. В., Фурманчук О. І., Березюк Ю. Л. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2007. 616 с.

122. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

123. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.07.1963 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1503-06#o377>.

124. Цивільний процесуальний кодекс України. Станом на 22.06.2010: Науково-практичний коментар / За ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубєвої. К. : Алерта ; КНТ ЦУЛ, 2010. 648 с.

125. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов та ін.; За заг. ред. С. С. Бичкової. К.: Атіка, 2008. 840 с.

126. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за загальною редакцією Василюк Н. В., Гулька Б. І., Кота О. О. Київ : ВД «Дакор», 2021. 1028 с.

127. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Вид. 4-те, перероб. та доп. / За заг. ред. д. ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2024. 928 с.

128. Цивільний процесуальний кодекс Франції / Передмова / В. М. Захватаєв / пер. з франц., додатки 1-4, В. Н. Захватаєв. К.: Алерта, 2018. 960 с.

129. Цивільний та виконавчий процес : міжгалузеві зв'язки. Особливості розгляду судами певних категорії справ та виконання судових рішень. Монографія / за заг. ред. Фурси С. Я. Київ : Алерта, 2024. 926 с.

130. Balynska O., Barabash O., Zabzaliuk D., Shehavytsov R., Stetsyiik N. Introduction of Artificial Intelligence in the Justice System: International Experience.

Revista de Direito, Estado e Telecomunicacoes. 2023. 15 (1). P. 58–69. URL : <https://periodicos.unb.br/index.php/RDET/article/view/43439/36770>. DOI : <https://doi.org/10.26512/lstr.v15i1.43439>

131. Blahuta, R. I., Barabash, O. O., Zakharov, V. P., Kovalska, M. Y. i Dobkina, K. R. (2022). Human rights in the activities of law enforcement officials. *Informatologia*, 55 (1-2), 53–64. URL : <https://hrcak.srce.hr/269962>. DOI : <https://doi.org/10.32914/i.55.1-2.5>.

132. British Institute of International and Comparative Law (BIICL) (Британський інститут міжнародного та порівняльного права). European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment (Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі). URL : https://www.biicl.org/documents/10496_merethe_eckhardt.pdf.

133. Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, Vilnius, 5 September 2024 (Рада Європи. Рамкова конвенція про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, Вільнюс, 05.09.2024 р.). Council of Europe Treaty Series. No. 225. Strasbourg: Council of Europe, 2024. URL : <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>.

134. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя). Guidelines for a better implementation of the existing Council of Europe's recommendation on enforcement, adopted by the CEPEJ at its 14th plenary meeting (Керівні принципи щодо кращого впровадження чинної Рекомендації Ради Європи про виконання) (Strasbourg, 9–10 December 2009). URL : <https://rm.coe.int/16807473cd>.

135. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). About the CEPEJ. URL : <https://www.coe.int/en/web/cepej/about-cepej>.

136. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment : CEPEJ. (2018 р., 3–4 грудня). URL : <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.

137. European Parliament and Council of the EU (Європейський парламент і Рада ЄС). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation, GDPR) (Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського парламенту і Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільне переміщення таких даних, та яким скасовується Директива 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних, GDPR)). Official Journal of the European Union. 2016. L 119. 4 May. P. 1–88. URL : <https://gdpr-info.eu/>.

138. Prytyka Yu., Izarova I., Maliarchuk L., Terekh O. Legal Challenges for Ukraine under Martial Law: Protection of Civil, Property and Labour Rights, Right to a Fair Trial, and Enforcement of Decisions. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. № 3 (15). P. 219–238. DOI : <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000329>.

139. Prytyka Yu., Shtefan A. Mediation in The EU: Common characteristics and Advantages Over Litigation. InterEULawEast. 2021. 8 (2). P. 175–190. URL : <https://hrcak.srce.hr/file/392857>. DOI : 10.22598/iele.2021.8.2.9.

140. Prytyka, Yu., Maliarchuk, L. The path to the introduction of automated funds seizure in Ukraine: international experience and prospects for its implementation. International Comparative Jurisprudence. 2022. Volume 8. Issue 2. P. 209–220. URL : <https://ojs.mruni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/7419>. DOI : <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2022.12.007>.

141. Uhrynivska O., Slyvar N. Enforcement Proceedings amid Military Aggression in Ukraine: Current Challenges. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. No 2 (No 14). P. 176–184. URL : <https://ajee->

journal.com/upload/attaches/att_1652689814.pdf. DOI : 10.33327/AJEE-18-5.2-n000219.

142. Werba-Sidor O. Ewolucja systemu egzekucji orzeczen sadow i innych organow sadowych na Ukrainie. Actualne problemy egzekucji sadowej w Polsce i na Ukrainie: Zbior studiow. Redakcja naukowa: Swietlana Fursa, Andrzej Marciniak. IPABO-JUSTICE, Osrodek Naukowo-Szkoleniowy przy Krajowej Radzie Komorniczej, CURRENDA, 2021. 270 s. S. 23–51.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Гриновець О. Б. Роль суду при вирішенні питань, пов'язаних із ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження. Успіхи і досягнення у науці. Серія «Право». 2024. № 5 (5). 843 с. С. 67–78. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13357/13420>. DOI : [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5\(5\)-67-78](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-67-78).

2. Гриновець О. Б. Розстрочення виконання рішення суду як гарантія ефективності виконавчого провадження. Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2024. № 8 (36). 1711 с. С. 517–525. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13785/13851>. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-517-525](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-517-525).

3. Гриновець О. Б. Відстрочення виконання рішення суду як один із процесуальних засобів забезпечення судом його виконання. Наукові перспективи. Серія «Право». 2024. № 7 (49). 1370 с. С. 991–999. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13590/13656>. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-991-999](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-991-999).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Гриновець О. Б. Сутність ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2022 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 201 с. С. 42–44. URL :

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%a6%d0%9f%d0%94%20%d1%96%20%d0%93%d0%9f%d0%94.2022.pdf>.

10. Гриновець О. Б. Повноваження суду щодо усунення ускладнень, які виникають у виконавчому провадженні. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : збірник матеріалів VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 09 грудня 2022 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 524 с. С. 295–296. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5153/1/09_12_2022.pdf.

11. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про відстрочення виконання рішення суду. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні : збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (10 листопада 2023 року) / за заг. ред. І. В. Красницького, Х. В. Майкут. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 190 с. С. 37–42. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJlkr-nngltKVJlPgUtHkg>.

12. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про розстрочення виконання рішення суду. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 636 с. С. 422–424. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJlkr-nngltKVJlPgUtHkg>.

13. Гриновець О. Б. Закінчення виконавчого провадження на підставі мирової угоди сторін. Матеріали круглого столу «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченого пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича

Луця, з нагоди 90-річниці з Дня його народження (Львів, 11 грудня 2023 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 82 с. С. 16–17. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Zbirnyk_Lviv_pamiatilutsia.pdf?fbclid=IwAR166ntw6_cirXK5mYgehbQq3Mk0MW32rAeGq5ExCexNStZQh-3JXEnJxLQ.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Всеукраїнська професійна спілка «Національна спілка приватних виконавців»

код юридичної особи 44052917; а. реса: 03039, місто Київ, вул. Фрометівська, будинок 2;
тел.: +38(067)-574-09-81; email: crimeconsult@ukr.net

м. Київ

05 листопада 2024 року

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційної роботи Гриновець Оксани Богданівни на тему «Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження» в законотворчій процес

Президія Всеукраїнської професійної спілки «Національної спілки приватних виконавців» дослідила основні положення і результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС Гриновець Оксани Богданівни на тему «Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права зі спеціальності 081 «Право» та наукові публікації за темою роботи.

На основі проведеного аналізу та емпіричних досліджень Президія зробила висновок, щодо наукової праці Гриновець О.Б.

Здобувачем представлено теоретико-правові та методико-прикладні підходи до врегулювання ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Авторка провела аналіз сучасних проблем у досліджуваній галузі та визначила напрямки розв'язання ризиків ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Гриновець О.Б. вирішила ряд важливих науково-практичних завдань, орієнтованих на вдосконалення нормативної бази у здійсненні виконавчого провадження.

Результати дослідження Гриновець О.Б. використані для розробки та впровадження нових підходів до захисту прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження в разі ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. Ця робота створила можливість впровадження новизни проекту в законотворчу діяльність в Україні, шляхом звернення до Кабінету Міністрів України із законодавчою ініціативою по внесенню змін у відповідну нормативні акти України. До Верховної ради України буде скеровано відповідні пропозиції через постійного представника Федерації профспілок України в Кабінеті Міністрів України.

Голова

 Сергій Лисенко

АКТ
реалізації результатів дисертації
ГРИНОВЕЦЬ Оксани Богданівни на тему
«Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження»
у практичній діяльності

Цим актом засвідчую що результати дисертаційного дослідження ГРИНОВЕЦЬ Оксани Богданівни на тему «Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження», гданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», можуть використовуватися у Радехівському районному суді Львівської області при розгляді справ за участі приватних виконавців.

На основі проведеного аналізу основних результатів дисертаційного дослідження Оксани ГРИНОВЕЦЬ, встановлено, що автором здійснено комплексне дослідження сутності ускладнень у виконавчому провадженні, виокремлено особливості окремих видів ускладнень у виконавчому провадженні та запропоновано класифікацію ускладнень виконавчого провадження.

Отримані автором результати мають важливе теоретичне і практичне значення та можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень з цих питань. Досліджено правову природу ускладнень у виконавчому провадженні (зокрема, автором зроблено важливий висновок про те, що роль суду в усуненні ускладнень у послідовному розвитку виконавчого провадження полягає у здійсненні ним двох форм контролю: попереднього та подальшого), що дозволить якісно і правильно розглядати такі справи, зокрема, про відстрочення, розстрочення виконання рішення суду, зміну способу чи порядку його виконання тощо, а також здійснювати судовий контроль у виконавчому провадженні.

Дисертаційне дослідження Оксани ГРИНОВЕЦЬ є комплексним дослідженням різних видів ускладнень у виконавчому провадженні, в якому вироблені науково обгрунтовані рекомендації щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики з метою суттєвого зростання ефективності примусового виконання судових рішень і рішень інших юрисдикційних органів.

Суддя Радехівського районного
Львівської області

Орислава СЕМЕНИШИН

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИКОНАВЕЦЬ
ВИКОНАВЧОГО ОКРУГУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПИЦЬ АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ

79053, м. Львів, вул. Янева, 23, під'їзд 1, офіс 1, тел.: (093) 08-95-678, E-mail: 5027@ukr.net

АКТ
впровадження результатів дисертації
ГРИНОВЕЦЬ Оксани Богданівни на тему
«Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження»
у практичну діяльність

Цим актом засвідчую, що, ознайомившись із дисертаційним дослідженням Оксани ГРИНОВЕЦЬ із теми «Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», я підтверджую, що результати дисертації є цінним інструментом для підвищення ефективності моєї роботи як приватного виконавця. Ці напрацювання автора є актуальними та дозволять мені більш ефективно виконувати свої повноваження та сприятимуть поновленню прав осіб.

Із аналізу основних результатів дисертаційного дослідження Оксани ГРИНОВЕЦЬ мною встановлено, що автором здійснено комплексне дослідження сутності ускладнень у виконавчому провадженні, виокремлено особливості окремих видів ускладнень у виконавчому провадженні та запропоновано класифікацію ускладнень виконавчого провадження.

Результати, отримані автором, мають важливе теоретичне і практичне значення та можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень з цих питань. Оксаною ГРИНОВЕЦЬ досліджено правову природу ускладнень у виконавчому провадженні (зокрема, автором зроблено важливий висновок про те, що роль суду в усуненні ускладнень у послідовному розвитку виконавчого провадження полягає у здійсненні ним двох форм контролю: попереднього та подальшого), що дозволить у випадках виникнення обставин, які є підставами для відстрочення, розстрочення виконання рішення суду, зміни способу чи порядку його виконання тощо ефективніше здійснювати повноваження приватного виконавця.

У дисертаційному дослідженні Оксани ГРИНОВЕЦЬ на основі глибокого теоретичного аналізу та всебічного дослідження судової практики комплексно розглянуто питання, пов'язані з ускладненнями у виконавчому провадженні. Дисертанткою обґрунтована необхідність удосконалення чинного законодавства та розроблено практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності примусового виконання рішень юрисдикційних органів.

Приватний виконавець
Виконавчого округу
Львівської області

Андрій ПИЦЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Львівського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор
полковник поліції

Тарас СОЗАНСЬКИЙ

2024

АКТ

17.10. 2024

Львів

№ 58

**Про впровадження результатів дисертації
Гриновець Оксани Богданівни на тему
«Ускладнення у здійсненні виконавчого
провадження» в освітній процес ЛьвДУВС**

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти та методичної роботи кандидата юридичних наук, доцента Руслана СТРОЦЬКОГО;
- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- директора інституту права ЛьвДУВС кандидата юридичних наук, професора Івана КРАСНИЦЬКОГО;
- завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС кандидата юридичних наук, доцента Христини МАЙКУТ;
- директора загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула основні положення і результати дисертації аспіранта кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС Гриновець Оксани Богданівни на тему «Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права зі спеціальності 081 «Право» та наукові публікації за темою роботи.

Проаналізовано наукові праці Гриновець О. Б., в яких опубліковані основні теоретичні положення дисертації:

1. Гриновець О. Б. Роль суду при вирішенні питань, пов'язаних із ускладненнями у здійсненні виконавчого провадження. *Успіхи і досягнення у науці. Серія «Право»*. 2024. № 5 (5). 843 с. С. 67–78. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13357/13420>. DOI : [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5\(5\)-67-78](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-5(5)-67-78).

2. Гриновець О. Б. Розстрочення виконання рішення суду як гарантія ефективності виконавчого провадження. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Право»*. 2024. № 8 (36). 1711 с. С. 517–525. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/13785/13851>.

DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-517-525](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-517-525).

3. Гриновець О. Б. Відстрочення виконання рішення суду як один із процесуальних засобів забезпечення судом його виконання. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2024. № 7 (49). 1370 с. С. 991–999. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/13590/13656>.

DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7\(49\)-991-999](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-7(49)-991-999).

4. Гриновець О. Б. Сутність ускладнень у здійсненні виконавчого провадження. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2022 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 201 с. С. 42–44. URL :

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%a6%d0%9f%d0%94%20%d1%96%20%d0%93%d0%9f%d0%94.2022.pdf>.

5. Гриновець О. Б. Повноваження суду щодо усунення ускладнень, які виникають у виконавчому провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: збірник матеріалів VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 09 грудня 2022 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 524 с. С. 295–296. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5153/1/09_12_2022.pdf.

6. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про відстрочення виконання рішення суду. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (10 листопада 2023 року) / за заг. ред. І. В. Красницького, Х. В. Майкут. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 190 с. С. 37–42. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJlkr-ngltKVJIPgUtHkg>.

7. Гриновець О. Б. Вирішення судом питання про розстрочення виконання рішення суду. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 636 с. С. 422–424. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html?fbclid=IwAR06xepj7t5odljVH5pHoE3glhMZC5Jj2woNvLsJlkr-ngltKVJIPgUtHkg>.

8. Гриновець О. Б. Закінчення виконавчого провадження на підставі мирової угоди сторін. *Матеріали круглого столу «Наукова спадщина професора В. В. Луця і сучасність», присвяченого пам'яті видатного вченого цивіліста, Заслуженого діяча науки і техніки України, професора Володимира Васильовича Луця, з нагоди 90-річчя з Дня його народження* (Львів, 11 грудня 2023 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 82 с. С. 16–17. URL:

https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Zbirnyk_Lviv_pamiaty-Lutsia.pdf?fbclid=IwAR166ntw6_cirXK5mYgehbQq3Mk0MW32rAeGq5ExCexNStZQh-3JXEnJxLQ.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що наукові праці Гриновець О. Б. містять науково обгрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне процесуальне право України», «Виконавче провадження»; «Проблеми виконання судових рішень у цивільних справах»; «Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України»; «Теоретико-прикладні проблеми цивільного судочинства»; «Теоретико-прикладні питання цивільного судочинства в Україні» та «Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя у цивільних справах», під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

Руслан СТРОЦЬКИЙ

Людмила ПАВЛИК

Іван КРАСНИЦЬКИЙ

Христина МАЙКУТ

Ірина КРАВЕЦЬ